

TAMPEREEN YLIOPISTO

Päivi Tohmo

JOURNALISMI JA DEMOKRATIA MANSETORILLA JA
KANSALAISJOURNALISMISSA

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Maaliskuu 2014

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

TOHMO PÄIVI; Journalismi ja demokratia Mansetorilla ja kansalaisjournalismissa

Pro gradu -tutkielma, 94 s.

Tiedotusoppi

Maaliskuu 2014

TIIVISTELMÄ

Kansalaisjournalismi-niminen journalismin uudistusliike käynnistyi Yhdysvalloissa 1990-luvun alussa. Sen ideana oli pyrkiä parempaan, keskustelevampaan demokratiaan journalismin keinoin. Kansalaisjournalismin määritelmä on yhä epätarkka, ja sitä on toteutettu käytännössä usein projektimuotoisesti.

Tampereen yliopistossa toteutettiin vuosina 1998–2004 kaksi Mansetori-verkkosivustoon liittyvää tutkimushanketta, Paikallisuus verkkomediassa ja Verkkoyhteisöjen kehittyminen. Hankkeissa luotiin kaupunginosien ja asukasryhmien verkkosivuja, tehtiin paikallista journalismia ja pyrittiin saamaan aikaan verkkokeskusteluja. Verkkoteknologia oli tuolloin vielä kehitysvaiheessa. Mansetori-hankkeet ajoittuivat aikaan, jolloin kansalaisjournalismin ideat oli huomioitu myös Suomessa. Tässä tutkielmassa on analysoitu teemoittelun avulla seitsemän Mansetori-hankkeista kirjoitettua tieteellistä artikkelia. Artikkelit ovat hankkeisiin osallistuneiden tutkijoiden kirjoittamia.

Tutkimuskysymys on, miten yhdysvaltalaisen kansalaisjournalismin teoria näkyy Mansetori-sivustoon liittyneissä tutkimushankkeissa. Alakysymykset, joiden kautta tutkimuskysymystä on lähestytty, koskevat demokratiaa ja journalismia. Tutkimuksessa on analysoitu, mitä journalismista ja demokratiasta on kirjoitettu Mansetorin yhteydessä, ja verrattu sitä kansalaisjournalismin teoriaan. Vastaavaa tutkimusta ei ole tehty aiemmin, vaikka Mansetoria onkin tutkittu paljon.

Analyysissa selvisi, että Mansetorilla ja kansalaisjournalismilla on paljon yhteisiä ideoita ja päämääriä. Molempien ihanteena on deliberatiivinen demokratia, jossa päätökset tehdään keskustelun kautta muodostuneen yleisen mielipiteen perusteella. Deliberaatioon pyritään journalismin keinoin. Journalismi nähdään sekä Mansetori-hankkeissa että yhdysvaltalaisessa kansalaisjournalismissa ongelmallisena erityisesti siksi, ettei se luo vuorovaikutusta kansalaisten ja päättäjien välille. Journalistisissa käytännöissä nähdään sekä Mansetorin että kansalaisjournalismin näkökulmasta puutteita, jotka pahimmillaan heikentävät demokratiaa.

Sisällys

1 Johdanto.....	1
1.1 Ensimmäinen hanke: Paikallisuus verkkomediassa.....	3
1.2 Toinen hanke: Verkkoyhteisöjen kehittyminen.....	5
1.3 Mansetori tutkimushankkeiden jälkeen.....	6
1.4 Verkkoteknologia Mansetorin aikaan.....	9
1.5 Tutkimuksen tarkoitus.....	12
1.6 Tutkimuskysymykset.....	14
1.7 Tutkielman rakenne.....	14
2 Kansalaisjournalismi.....	16
2.1 Kansalaisjournalismin synty Yhdysvalloissa.....	18
2.2 Kansalaisjournalismin määritelmä.....	23
2.3 Lähikäsitteitä.....	27
2.4 Kansalainen kansalaisjournalismissa.....	28
2.5 Journalisti kansalaisjournalismissa.....	32
2.6 Kansalaisjournalismi Yhdysvalloissa.....	34
2.7 Kansalaisjournalismi Suomessa.....	36
2.8 Kansalaisjournalismin kritiikkiä ja kritiikin kritiikkiä.....	39
3 Tutkimuksen aineisto ja metodi.....	43
3.1 Aineiston keruu ja esittely.....	43
3.2 Käsittelymetodi: teemoittelu.....	48
4 Analyysi: journalismi ja demokratia Mansetori-aineistossa.....	52
4.1 Verkko haastoi perinteisen journalismin.....	52
4.2 Journalismin käytännöissä havaittiin puutteita.....	55
4.3 Toimittajat, yleisö ja päättäjät olemattomassa vuorovaikutuksessa.....	56
4.4 Ongelmia vailla ratkaisuja.....	59
4.5 Demokratia toimii huonosti.....	62
4.6 Teknologia demokratian vetoapuna.....	63
5 Kansalaisjournalismia Mansetorilla.....	66
5.1 Keskustelusta yleiseen mielipiteeseen.....	68
5.2 Toimittajan objektiivisuus uhattuna?.....	70
5.3 Journalismia kritisoidaan rajusti.....	71
5.4 Deliberaatio – ihanteellinen demokratiamalli.....	74
6 Yhteenveto ja pohdinta.....	78
6.1 Keskustelu, deliberaatio ja pääsy.....	78
6.2 Mitä jos Mansetori toteutettaisiin nyt?.....	80
6.3 Tutkimuksen arviointia ja tutkimusideoita.....	83
7 Lähteet.....	86

1 Johdanto

Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikössä toteutettiin 1990-luvun lopun ja 2000-luvun alun aikana kaksi tutkimushanketta, joissa tutkimusalustana toimi Mansetori-niminen verkkosivusto. Hankkeissa työskenteli useita Journalismin tutkimusyksikön tutkijoita, ja niissä oli mukana yhteistyökumppaneita Yhdysvalloista asti.

Mansetori syntyi pari vuotta sen jälkeen kun Yhdysvalloissa oli saanut alkunsa kansalaisjournalismiksi (*Engl. public journalism, citizen journalism*) nimetty, journalismin uudistamista vaatinut liike. Kansalaisjournalismia tutkittiin 1990–2000-luvun taitteessa ahkerasti myös Tampereen yliopistossa. Mansetoria ei varsinaisesti ole tuotu esille kansalaisjournalistisena hankkeena, mitä se ei puhtaasti ole, mutta tässä journalistiikan pro gradu -työssä osoitan, että Mansetorin kehittämistä ja kansalaisjournalismia ohjasivat samankaltaiset periaatteet ja arvot.

Mainitsemieni kahden suuren tutkimushankkeen lisäksi Mansetori toimi aineistona useille muille tutkimuksille. Tämän tutkimuksen lähtökohtana on tuo aiempi tutkimus, sillä erittelen sisällönanalyysin avulla seitsemää Mansetorista kirjoitettua artikkelia. Aineiston käsittelytapana käytän teemoittelua. Aineistoni artikkelit on julkaistu niinä vuosina, joina tutkimushankkeet olivat käynnissä, ja niiden kirjoittajat ovat Mansetoria aineistonaan käyttäneitä tutkijoita.

Mansetori oli toimintatutkimus, jossa tutkijoilla oli aktiivinen rooli osallistujina ja vaikuttajina, ei vain ulkopuolisina tarkkailijoina. Tämä johti mielestäni siihen, että tutkijoiden ajatuksilla siitä, mitä he olivat tekemässä ja miksi, oli tavallista suurempi painoarvo siinä, millaiseksi Mansetori muotoutui. Siksi heidän kirjoittamansa artikkelit ovat mielestäni erityisen kiinnostava aineisto.

Mansetori oli aikanaan verkkopalveluiden syntymäkaudella urauurtava, suurilla resursseilla toteutettu kokeilu, jollaista ei ole Suomessa sittemmin toteutettu. Tämän tutkimuksen kaltaista tutkimusta Mansetorista ei ole ennen tehty.

Vaikka jälkimmäisen Mansetori-hankkeen päättymisestä on tätä kirjoittaessani pian kymmenen vuotta, monet tässä työssä esiin nousevista, siihen liittyneistä kannanotoista vaikuttavat yhä päteviltä ja ideat toteutuskelpoisilta. Samaan aikaan monet niistä olosuhteista, jotka 1990-luvulla synnyttivät Yhdysvalloissa kansalaisjournalismin, ovat yhä suomalaisenkin yhteiskunnan haasteita. Esimerkiksi lehtien levikkilaskua tai matalia äänestysprosentteja ei ole saatu korjattua. Näistä syistä uskon, että Mansetorilla tehtiin tänäkin päivänä merkittävää tutkimusta ja että kansalaisjournalismi on yhä ajankohtainen teoria.

Osallistaminen, josta on kyse sekä Mansetorissa että kansalaisjournalismissa, on edelleen yhteiskunnassa käytetty ja ajankohtainen keino: esimerkiksi uutta maastoliikennelakia valmisteltiin osallistamalla kansalaiset sen suunnitteluun (Aitamurto ym. 2013, 3) , ja jotkut kunnat pitävät kyselytunnin tyyppisiä tilaisuuksia, joihin voi osallistua Facebookissa. Lokakuussa 2013 liikenneministeri Merja Kyllönen sanoi liikenne- ja viestintäministeriön tiedotteessa: ”Olemme viime vuosina ottaneet ison askeleen eteenpäin kun olemme oivaltaneet, että kansalaiset eivät ole hallintoalamaisia vaan asiakkaita. Nyt on aika ottaa seuraava iso loikka ja ajatella kansalaisia ei pelkästään asiakkaina vaan aktiivisina toimijoina.”

Sosiaalinen media, josta on viime vuosina tullut uusi internetilmiö, mahdollistaa monenlaista osallistamista ja osallistumista. Mansetori-hankkeista on jo kulunut kymmenkunta vuotta aikaa, mutta itse ilmiö ei ole katoamassa mihinkään. Blogit ovat kasvattaneet kansalaisista sisällöntuottajia. Uutisten kulutus on muuttunut, kun niistä mielenkiintoisimmat on alettu jakaa sosiaalisessa mediassa. Verkkolehtien sivuilla uutisaiheiden kommentointi on arkipäivää. Kansalaiset toimivat verkossa yhä monipuolisemmin, ja heidän käyttäytymisensä muuttuu sitä mukaa, kun uusia verkkopalveluja syntyy.

Kuulin itse kansalaisjournalismista ensimmäisen kerran aloitellessani viestinnän opintoja ammattikorkeakoulussa kymmenkunta vuotta sitten. Ammattikorkeakoulusta valmistumisen jälkeiset työpaikkani maakunta- ja paikallislehden toimittajana palauttivat ajatukseni kansalaisjournalismiin: minun oli vaikeaa ymmärtää, miksi mielestäni niin kovin mielenkiintoinen kuntapolitiikka ei tuntunut kiinnostavan ketään muuta? Miksi ihmisiä ei kiinnostanut äänestää? Mitä mahdollisuuksia minulla

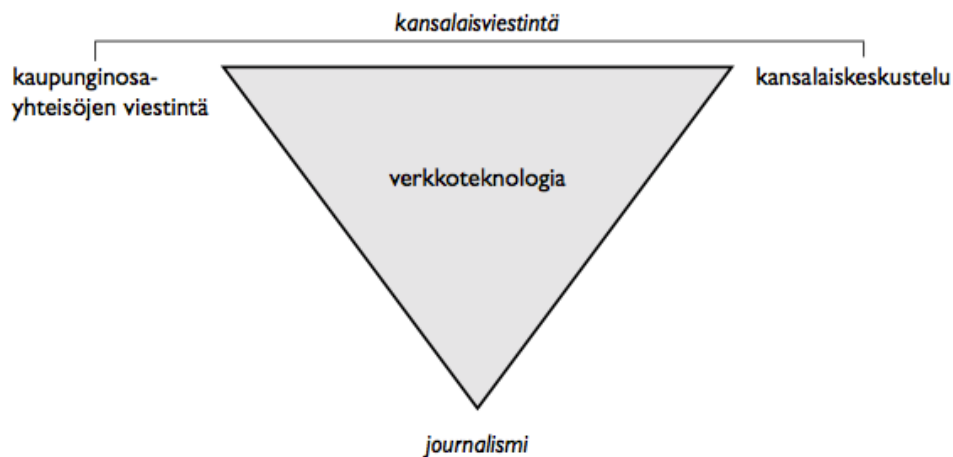
toimittajana olisi vaikuttaa juttujeni lukijoihin siten, että lähidemokratia alkaisi tuntua heistä kiinnostavalta?

Juuri näistä kysymyksistä syntyi aikanaan kansalaisjournalismi. Samantyyppisistä ideoista ponnistivat myös Mansetorilla toteutetut hankkeet. Seuraavaksi esittelen nämä kaksi tutkimushanketta ja tämän tutkimuksen tutkimuskysymykset.

1.1 Ensimmäinen hanke: Paikallisuus verkkomediassa

Paikallisuus verkkomediassa -projekti oli Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikön tutkimus- ja kehityshanke, jossa uutta viestintäteknologiaa tarkasteltiin yhteiskunnallisista lähtökohdista ja yhteydessä arkisiin käytäntöihin. Hankkeen tutkimussuunnitelma laadittiin vuonna 1997, jolloin vallitsevana näkökulmana oli internetin globaali ulottuvuus. Sen sijaan tutkijat ottivat näkökulmakseen tekniikan kytkemisen ihmisten lähiympäristöön. Lähtökohtina olivat paikallisuus ja kansalaislähtöisyys. (Heinonen ym. 2000, 5; Heinonen 2000, 15, 17–18.)

Tutkimustehtävä jaettiin kolmeen osaan, joista yksi kohdistui paikallisen journalismin kehittämiseen verkkoteknologian avulla ja kaksi paikallisen kansalaisviestinnän kehittämiseen. Kansalaisviestinnän osiossa paneuduttiin yhtäältä paikallisen kansalaiskeskustelun virittämiseen verkossa, toisaalta paikallisyhteisöjen viestinnän kehittämiseen verkon avulla. Taustalla oli ajatus, että paikallista journalismia tuli kehittää herkemmäksi kansalaisviestinnän signaaleille, ja samalla journalismi voi edistää paikallista kansalaiskeskustelua ja paikallisten yhteisöjen viestintää. Käytännön tasolla perustettiin Mansetori, jonka osioita olivat Manseyhteisöt, Mansefoorumi ja Mansemedia. Manseyhteisöt olivat tamperelaisia kaupunginosayhteisöjä, joiden kautta toteutettiin paikallisyhteisöjen viestintää. Mansefoorumi oli kansalaiskeskustelun areena, ja Mansemediassa tehtiin paikallisjournalismia. Lisäksi Ouluun luotiin Raksila verkossa -julkaisu. (Heinonen ym. 2000, 19–20.)

Kuvio 1. Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen tutkimusasetelma (Heinonen ym. 2000, 19).

Manseyhteisöissä ja Raksilan sivuilla tarkoituksena oli toteuttaa alueellisten yhteisöjen omia verkkojulkaisuja yhdessä asukkaiden itsensä kanssa. Niiden tekemisessä ei siis ollut mukana journalisteja. Sisältö oli alueesta riippuen juttuja ja tarinoita, alueen esittelyä, verkkokeskusteluja ja paikallista tietoa. Asukkaat kokivat, että projekti lisäsi kaupunginosan kehitystä, vuorovaikutusta, tiedonsaantia ja julkaisumahdollisuuksia. (Heinonen ym. 2000, 5.)

Mansefoorumissa tutkittiin internetin soveltuvuutta paikalliseen kansalaiskeskusteluun sekä yleisemmin avoimeen ja vastavuoroiseen viestintään. Mansefoorumin tavoitteena oli kehittää ja kokeilla kansalaislähtöisiä julkisviestinnän muotoja verkossa. (Heinonen ym. 2000, 6.) Keskustelua pyrittiin virittämään erityisesti kunnallisten päättäjien ja asukkaiden välille, ja samalla tavoitteena oli laajemminkin monipuolistaa julkista keskustelua. Mansefoorumilla pyrittiin keskustelevampaan julkisuuteen kuin millaista paikallisjournalismi, erityisesti Tampereella ilmestynyt Aamulehti, mahdollisti. (Ridell 2000, 57, 63–64.)

Mansemedian tarkoituksena oli keskustelemaan ja keskustelua herättävän verkkojournalismin tekeminen. Ideana oli, että juttujen aiheet nousevat Mansetorin muista osioista, ja siten tuodaan esiin näkökulmia, jotka eivät välttämättä muuten pääse journalismin kautta julkisuuteen. Lisäksi Mansemediassa pohdittiin

toimittajan roolia: toimittajat eivät vain seuranneet tapahtumia ulkopuolelta, vaan tekivät yhteistyötä kaupunginosien asukkaiden kanssa esimerkiksi juttujen ideoinnissa ja toteuttamisessa. Toimittajina Mansemediassa työskenteli Tampereen yliopiston tiedotusopin opiskelijoita. Ainoa aiheiden ehdoton edellytys oli paikallisuus, ja tarkoituksena oli tehdä keskustelevaa ja keskustelua herättävää verkkojournalismia. (Martikainen 2000, 99; Heinonen ym. 2000, 6.)

Paikallisuus verkkomediassa -tutkimushankkeen tutkimusote oli osallistuva ja toiminnallinen. Tutkijat eivät ainoastaan tarkkailleet ja raportoineet tapahtumia, vaan he toimivat yhteisöjen sisällä. Tutkijat muun muassa pyysivät kansalaisjärjestöjä ja -ryhmiä mukaan hankkeeseen, loivat yhteistyösuhteet osallistujiin ja tuottivat verkkoon muotoja ja sisältöjä yhdessä osallistujien kanssa. Hankkeen erityispiirteitä olivat myös vuorovaikutteisuus, avoimuus ja julkisuus. Hanke käynnistyi maaliskuussa 1998. (Emt., 21–22.)

Hankkeen yrityskumppaneita olivat Alma Media, Kaleva sekä Tampereen ja Oulun puhelinyhtiöt TPO ja OPOY, ja tutkimuskonsultointia saatiin Massachusetts Institute of Technologyn Media Laboratorylta Yhdysvalloista. Yhteistyössä oli mukana myös muun muassa Tampereen kaupunki, joka esimerkiksi tarjosi kaupunginosien kirjastoista tilat hankkeen tietokoneille. (Heinonen 2000, 22, 24.)

1.2 Toinen hanke: Verkkoyhteisöjen kehittyminen

Verkkoyhteisöjen kehittyminen -projekti käynnistettiin keväällä 2001 jatkamaan aikaisempaa Paikallisuus verkkomediassa -hanketta. Sen päämäärinä oli tutkia paikallisten verkkoyhteisöjen vaikutuksia alueisiin, "perinteisten" tietoresurssien, kuten viranomaisten, tai paikallisten joukkoviestinten ja verkkoyhteisöjen välisiä suhteita, uusia kerronnan muotoja, käytäntöjä ja lajityyppejä sekä verkkoyhteisöissä toiminnan etuja yhteisöjen jäsenille. Hanke jaettiin jälleen samoihin kolmeen tutkimusalueeseen, kansalaisviestintään (Manseyhteisöt), paikallisjournalismiin (Mansemedia) ja paikallisjulkisuuteen (Mansefoorumi).

Jatkohanke oli niin ikään Journalismin tutkimusyksikön toteuttama, ja siinäkin oli mukana eri alojen opiskelijoita harjoittelijoina. (Sirkkunen 2004, 15–16, 19.)

Kaikki kolme osiota jatkoivat toimintaansa jatkohankkeessa. Kansalaisviestintää tutkittiin Manseyhteisöissä kehittämällä ja tutkimalla kahta paikallista yhteisöä, tamperelaisia romaneita sekä kaupungissa asuvia ja opiskelevia ulkomaalaisia ja heidän verkkosivustojaan. Tavoitteena oli selvittää, mitä muutoksia ja millaista kehitystä käynnistyi, kun verkkojulkaiseminen aloitettiin. Paikallisjournalismin osa-alueella Mansemediassa vapaaehtoiset kaupunginosakirjeenvaihtajat saivat tuottaa kertomuksia omasta elinympäristöstään siten, että sisältö poikkesi valtavirtajournalismista. Paikallisjulkisuuden osahankkeessa Mansefoorumin kehittämistä jatkettiin edelleen. (Sirkkunen ym. 2004., 3–5.)

Tutkimusote pysyi yhä osallistuvana. Tutkijoiden rooli oli olla niin toiminnan organisoijia, kouluttajia, koordinaattoreita kuin vertaistukijoitakin, raportointivaiheessa jälleen etäisempiä tarkastelijoita. Yhteistyökumppaneina toimi aiemmin mukana olleen MIT:n lisäksi myös Kalifornian yliopiston Center for Information Society. Samaan aikaan Journalismin tutkimusyksikössä toteutettiin kaksi muuta projektia, joiden kanssa Verkkoyhteisöjen kehittyminen -hanke teki yhteistyötä: kestävään kehitykseen tietoyhteiskunnassa liittynyt Kesty sekä Civic Innovations and Digital Applications -hanke, jossa tutkittiin Mansetorin sosiaalisia ja kulttuurisia vaikutuksia. (Sirkkunen 2004, 17, 19–20.)

1.3 Mansetori tutkimushankkeiden jälkeen

Vaikka hankkeet päättyivät, Mansetori-sivusto on yhä olemassa. Sivusto siirtyi Tampereen kaupungin vastuulle hankkeiden jälkeen vuonna 2006, ja sen toiminnasta on alusta asti vastannut kuntademokratiasihteerinä Ea Tokas. Tokas on Mansetorin pääkäyttäjä, ja hän on pitkälti vastannut myös sivuston sisällöllisestä ja ulkoasullisesta kehittämisestä. Tokas kouluttaa myös kaikki Mansetorin käyttäjät, ja käyttäjätunnukset, joilla sivustolle pääsee lisäämään tai

muokkaamaan sisältöjä, saa koulutuksen käymällä. Koulutuksia järjestetään noin viisi kertaa vuodessa. (Tokas 2013.)

Kun sivusto siirtyi kaupungin hallintaan, Mansefoorumi ja Mansemedia tulivat tiensä päähän. Ne eivät toimineet yksinään, niiden sisältö oli päässyt vanhentumaan eikä niiden kehittämiseen ollut rahkeita. Sivusto sisältää nykyisellään siis enää vanhan Manseyhteisöt-osuuden. (Tokas 2013.)

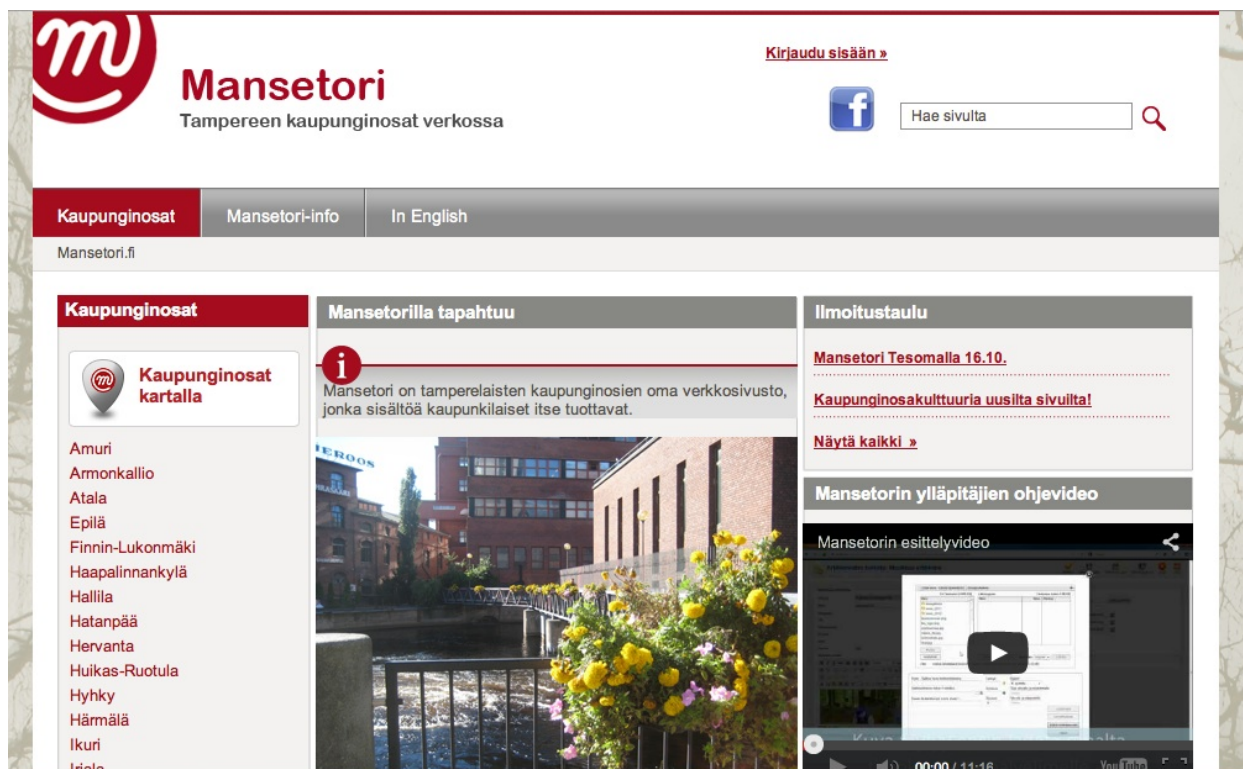
Mansetori löytyy nykyään osoitteesta www.mansetori.fi. Verkkosivuilla kerrotaan: ”Mansetori on tamperelaisten kaupunginosien oma verkkosivusto, jonka sisältöä kaupunkilaiset itse tuottavat”. Sivustolla on 53 kaupunginosan sivut syksyllä 2013, ja passiiviset ja päivittymättömät sivut on karsittu pois edellisen järjestelmäpäivityksen yhteydessä: niiden kaupunginosien sivut poistettiin, joista kukaan ei tullut tuoreimpaan koulutukseen eikä siten saanut käyttäjätunnuksia. Tokas pyrkii pitämään sivut nykyaikaisina ja tuoreina. (Tokas 2013.)

Mansetori seuraa aikaansa myös olemalla Facebookissa, jonne Tokas lisäsi Mansetorin sivun vuonna 2010. Hän päivittää Facebookia itse. Sivun osoitteessa www.facebook.com/mansetori, ja Tokas julkaisee Mansetorin nimissä muun muassa tietoa erilaisista tapahtumista. Lokakuussa 2013 Mansetorin Facebook-sivun tuoreimmat päivitykset koskivat Mansetorin esittäytymistä Tesoman kaupunginosassa, valtuuston ja pormestarin asukasilta ja Tampereen päivää. Sivustolla oli 266 tykkääjää 13. lokakuuta 2013, ja Facebook-sivun päivitykset tuodaan RSS-syötteenä myös Mansetorin etusivulle.

Mansetorin etusivun nykyinen ulkoasu on kolmepalstainen. Vasemmalla palstalla on lista kaupunginosista, keskimmaisella palstalla Mansetorilla tapahtuu -osio, jossa voidaan julkaista esimerkiksi tapahtumia ja tiedotteita, ja oikeassa reunassa ylinnä on pieni Ilmoitustaulu-palsta, sen alapuolella Mansetorin käyttöohje videomuodossa, Facebook-syöte, tuorein Tampereen alpumit -sivustolle lisätty kuva ja linkki sivustolle sekä syöte, johon päivittyvät kaupungin tiedotteet.

Etusivun yläreunassa on linkit, joista pääsee katsomaan lisätietoa Mansetorista suomeksi ja englanniksi. Englanninkielinen sivu on suppea ja sisältää vain aivan perustiedot siitä, mikä Mansetori-sivusto on. Suomenkielinen informaatio on paljon laajempaa ja laveampaa, ja suomeksi löytyy myös ohjeita esimerkiksi

verkkokirjoittamiseen ja siihen, missä saa kuvata.

Kuva: Kuvankaappaus Mansetorin etusivusta lokakuussa 2013.

Mansetorilla on oma m-kirjaimen sisältävä logo ja punavalkoinen ulkoasu, joita käytetään myös muun muassa painetussa materiaalissa ja lehti-ilmoittelussa ja joiden tarkoituksena on sivuston brändääminen ja kiinnostuksen herättäminen. Logo ja sivuston nykyinen ulkoasu on suunniteltu silloin, kun Mansetori siirtyi kaupungin haltuun. (Tokas 2013.)

Tampereen kaupungilla on Mansetorin lisäksi myös muita keinoja ottaa kansalaiset mukaan kaupungin tulevaisuuden suunnitteluun, päätöksentekoon ja toteutukseen. Asukkaat voivat kommentoida kaupungin käsittelyssä olevia asioita Valma-valmistelufoorumien kautta tai osallistua oman asuinympäristönsä suunnitteluun neljän alueellisen työryhmän eli Alue-Alvarin avulla. Elokuussa 2013 pormestari Anna-Kaisa Ikonen nimesi kaksi kuntademokratian kehittämiseen tähtäävää työryhmää, käyttäjädemokratia- ja asukasdemokratiatyöryhmät, jotka toimivat vuoden 2014 loppuun asti. Lisäksi pormestari, kaupunginvaltuuston

puheenjohtaja ja valtuutetut järjestävät asukasilloja, joissa he tapaavat tamperelaisia, vastaavat kysymyksiin ja keskustelevat asukkaiden kanssa ajankohtaisista, kaupunkia koskevista asioista. (Tampereen kaupungin verkkosivut: Osallistuminen; Demokratian kehittäminen.)

1.4 Verkkoteknologia Mansetorin aikaan

Vuosina 1999–2004, joihin aineiston julkaisu ajoittuu, Suomen mediamaailma verkon näkökulmasta näytti vielä varsin toisenlaiselta kuin nykyään. Vuonna 1994, kun Paikallisuus verkkomediassa -hanke käynnistettiin, ei ollut vielä olemassa esimerkiksi Googlea, sosiaalista mediaa, Wikipediaa tai Youtubea, jotka nykyään ovat laajasti tunnettuja verkkosisältöjä ja verkon liiketoimintaan liittyviä brändejä. Suomen ensimmäinen verkkolehti oli alkanut ilmestyä vuonna 1994, ja Aamulehti-yhtymä julkaisi sitä suljetussa verkossa. (Alma Median verkkosivut, Historia.) Yleisradion radiokanavista Radiomafia sai ensimmäisenä verkkosivut, ja ne julkaistiin vuonna 1995. Kuvaavaa on, että syksyllä 1995 Yle julkaisi Radiomafiaa esitelleen CD-ROM-levyn, joka nykyään on jo lähes historiaan jäänyt formaatti. Tuolloin markkinointilevy palkittiin kunniamaininnalla Markkinointi ja mainonta -lehden uusmediakilpailussa. (Ylen verkkosivut, Radiomafia-historiikki.)

Verkon kehittäminen oli muutenkin alkutekijöissään. Suomen ensimmäinen kansallinen tietohallintostrategia laadittiin, kun Mansetorin ensimmäinen tutkimushanke oli juuri alkanut. Suomi tietoyhteiskunnaksi: kansalliset linjaukset -niminen loppuraportti julkaistiin vuonna 1995, ja sen oli laatinut valtiovarainministeriön perustama työryhmä, johon kuului hallinnon ja elinkeinoelämän edustajia. Tuolloin oli havaittu, että tietotekniikka ja tietoverkot muuttivat yhteiskuntaa merkittävästi. Hieman aiemmin Yhdysvaltojen presidentti Bill Clinton oli julkistanut Kansallisen tietoinfrastruktuurin ohjelman, ja muissakin OECD-maissa tietoverkkojen hyväksikäyttöön liittyvät kysymykset olivat olleet esillä. (TIKAS-ohjausryhmä 1995, I–III.)

Tietohallintostrategiassa esitettiin viisi kansallista linjausta. Linjausten mukaan Tietotekniikasta ja tietoverkoista piti tehdä elinkeinoelämän ja julkisen sektorin uudistamisen työvälineitä ja tietoteollisuudesta Suomen tulevaisuuden tärkeä elinkeino. Tieto- ja viestintätekniikan ammattiosaamiseen haluttiin kilpailukuntoa ja huippuja, ja tietoyhteiskuntapalvelujen käyttömahdollisuudet ja perustaidot haluttiin taata kaikille. Lisäksi Suomen tietoinfrastruktuurista haviteltiin kaikilta osin kilpailu- ja palvelukykyistä. ”Pääpaino tässä strategiassa on kuitenkin taloudellisilla tekijöillä, sillä kulttuuria, tasa-arvoa ja kansalaisyhteiskuntaa, niin tärkeitä kuin ne ovatkin, on vaikea edistää ennen kuin olemme saaneet Suomen talouden kuntoon”, työryhmä kirjoitti. Elettiin 1990-luvun lama-aikaa. Tietoyhteiskuntakehitystä pidettiin kuitenkin tärkeänä uudistuksena, jota verrattiin raportissa rautatieverkon rakentamiseen, oppivelvollisuuteen, sähköistämiseen ja 1950–60-luvuilla tapahtuneeseen teollistamiseen. (TIKAS-ohjausryhmä 1995, 25–28.)

Verkolle asetettiin myös demokratiaan liittyviä toiveita. Työryhmä esitti muun muassa, että kansalaisjärjestöjen toimintamahdollisuuksia ja kansalaisten osallistumista järjestö- ja kansalaistoimintaan sekä lähidemokratiaan edistettäisiin tietoverkkopalvelujen ja yhteyksien avulla. Verkon avulla toivottiin syntyvän kansalaisyhteiskunta, jossa ”lähes jokainen osallistuu ainakin joihinkin yhteiskunnan, oman kuntansa tai asuinalueensa toimintoihin ja vaikuttaa aktiivisesti niihin”. Tietoverkkojen katsottiin tarjoavan kansalaisille uusia mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja myöhemmin myös suoran vaikuttamisen muotoihin paikallisella tasolla. (TIKAS-ohjausryhmä 1995, 39–41.) Loppuraporttiin liittyneen Suomi tietoyhteiskunnaksi: Strategian perustelumuiot -julkaisussa verkkoa pidettiin haasteena edustukselliselle demokratialle suoran vaikuttamisen ja lähidemokratian vuoksi. Muistioissa visioitiin, että vuonna 2010 tietoyhteyksien kautta olisi mahdollista vaikuttaa yhteiskunnan eri tasojen kysymyksiin aina lähialueilta valtakunnantasolle osallistumalla mielipidetiedusteluihin ja epävirallisiin tai virallisiin äänestyksiin. (Kostamo 1995, 15, Stenlund 1995, 139.)

Suomen toinen tietoyhteiskuntastrategia laadittiin muutamaa vuotta myöhemmin. Siinäkin yhdeksi päämääräksi kirjattiin demokratian ja kansalaisten yhteiskunnallisten vaikuttamisten mahdollisuuksien vahvistaminen. Siinä näkökulma oli hieman erilainen, sillä suoran vaikuttamisen sijaan korostettiin tiedon saantia: julkisen

hallinnon tuottama tieto piti tarjota kansalaisille tieto- ja viestintätekniikan mahdollistamin keinoin. Strategiassa lueteltiin myös tarpeellisia kärkihankkeita, joista yhdessä oli määrä kehittää paikallisia tietoyhteiskuntia muun muassa demokratian parantamiseksi. (Elämänlaatu, osaaminen ja kilpailukyky 1998, 10, 20, 23.)

Yksi esimerkki tietoyhteiskuntastrategian tuomisesta käytännön tasolle oli Oppiva Ylä-Karjala -hanke. Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä oli saanut idean paikallisen tietoyhteiskunnan rakentamisesta samoihin aikoihin, kun toista valtiollista tietoyhteiskuntastrategiaa laadittiin. Taustalla oli huoli seutukunnan tulevaisuudesta sekä haaste, jonka tekninen kehitys asetti: katsottiin, että seutukunnan menestyksen kannalta on ratkaisevaa se, että uusia välineitä osataan soveltaa, uusia toiminta- ja menettelytapoja ottaa käyttöön, innovaatiot onnistutaan tuotteistamaan sekä uudet tuotteet ja palvelut osataan markkinoida. Kaksivuotinen projekti käynnistyi vuonna 1998 kolmessa kunnassa, Juuassa, Nurmeksessa ja Valtimossa, ja sen pääidea oli tuoda tietoyhteiskunta tavallisten ihmisten ulottuville. Ylä-Karjalan kansalaisverkossa saattoi muun muassa lähettää sähköpostia, hakea tietoa kuntien päätöksenteosta, ilmaista mielipiteitään tai keskustella verkon välityksellä. (Kyläteiltä tiedon valtateille 2000, 5, 7, 10–11, 13, 16–17.) Nykyään Oppiva Ylä-Karjala -verkkosivusto on koko maakunnan kattava, sen nimi on Oppiva Kansalaisverkko, ja se löytyy osoitteesta www.oyk.fi. Sivuston sisältöä on pieneltä osin päivitetty vielä vuonna 2013, mutta enimmäkseen sivustolla on vanhentunutta materiaalia 2000-luvun alusta. Keskustelupalsta sen sijaan on yhä aktiivinen, vaikkakin sinne kirjoittaa vain muutama nimimerkki.

Monet nykypäivänä eniten käytetyistä internetin sivustoista ja palveluista perustettiin vasta 1990–2000-lukujen taitteessa. Esimerkiksi Google syntyi vuonna 1998, IRC-Galleria, joka oli Suomen ensimmäinen sosiaalinen media, vuonna 2000 ja Wikipedia vuonna 2001. Blogit tulivat Suomeen vasta vuonna 2002, ja radiokanavat tuotiin ensi kertaa kuuluviksi verkossa 2000-luvun alussa. Monet nykyisistä verkkopalveluista ja -sisällöistä ovat syntyneet vasta sen jälkeen, kun Verkkoyhteisöjen kehittyminen -projekti päättyi vuonna 2004.

1.5 Tutkimuksen tarkoitus

Selvitän tässä tutkimuksessa, minkälaisia yhdysvaltalaisen kansalaisjournalismin kanssa yhteisiä piirteitä Mansetoriin liittyvissä tutkimushankkeissa oli. Lähestyn aihetta sisällöntutkimuksen näkökulmasta: aineistonani on seitsemän erilaisissa julkaisuissa vuosina 1999–2004 julkaistua artikkelia, jotka ovat Mansetori-tutkijoiden kirjoittamia ja käsittelevät Mansetori-hankkeita jostakin näkökulmasta. Esittelen nämä artikkelit tarkemmin luvussa kolme ja analysoin ne luvussa neljä. Ennen sitä esittelen kansalaisjournalismin teorian seuraavassa luvussa.

Mansetoria ei voida ongelmitta pitää journalistisena tutkimushankkeena, mutta on hedelmällistä tutkia sen suhdetta kansalaisjournalismin teoriaan, kuten tässä tutkimuksessa teen. Ensinnäkin perustelen väitettäni sillä, että Mansetorissa oli sinä aikana, jota tämä tutkimus koskee, myös journalistinen osa Mansemedia. Toisekseen Mansetorin kahden muun osan, niistä erityisesti Mansefoorumin, voidaan katsoa tarjonneen paikalliselle medialle mahdollisuuden kansalaisjournalistiseen sisällöntuotantoon. Palaan aiheeseen hieman tarkemmin analyysiosassa.

Osoitan tässä tutkimuksessa, että yhdysvaltalaisyntyisellä kansalaisjournalismin teorialla ja sillä, millaisista teemoista tutkijat Mansetorin yhteydessä kirjoittivat ja miten, on keskinäinen yhteys ja samoja periaatteita. Käsittelen aineistoa teemoittelun avulla, ja analysoin aineistosta ne osat, joiden teemana on demokratia tai journalismi. Kansalaisjournalismin kannalta nämä kaksi teemaa ovat merkittäviä, sillä kansalaisjournalismi on journalismin uudistusliike, joka tähtää parempaan demokratiaan journalismin kautta. Siksi teemojen avulla voidaan tutkia kansalaisjournalismin ja Mansetori-tutkimushankkeiden yhteyttä.

Sekä kansalaisjournalismia että Mansetoria voidaan mielestäni pitää edelläkävijöinä siinä, mihin lähes kaikki suomalaiset mediat tänä päivänä pyrkivät: lukijoiden ottamisessa mukaan median sisällön luomiseen. Erityisesti sosiaalinen media on parantanut mahdollisuutta tiukentaa tiedotusvälineen ja sen lukijoiden välistä suhdetta, sillä sosiaalisen median kautta tiedotusvälineellä on mahdollisuus tavoittaa laaja joukko, joka on ilmaissut kiinnostuksensa välinettä

kohtaan esimerkiksi tykkäämällä tiedotusvälineen sivusta Facebookissa tai seuraamalla sitä Twitterissä. Lähes kaikki suomalaiset verkossa toimivat mediat tarjoavat sivuillaan mahdollisuuden jakaa juttuja helposti Facebook-kavereille tai Twitter-seuraajille sekä useisiin muihin, pienempiin sosiaalisen median palveluihin. Lisäksi tekniikka sellaisena kuin se nykyään on mahdollistaa esimerkiksi valokuvien nappaamisen nopeasti älypuhelimella, joka on jo varsin monen taskussa, ja mediat hyödyntävätkin tätä pyytämällä uutistapahtumien yhteydessä kuvia lukijoiltaan. Tavallista erityisesti iltapäivälehtien verkkosivuilla on pyyntö ottaa yhteyttä lehteen, jos on tietyn suuren uutistapahtuman tapahtumapaikalla.

Vaikka lukijoista siis on jo jossakin määrin tullut sisällöntuottajia, nykykäytännöillä ei kuitenkaan ole suurta merkitystä yhteiskunnalliseen toimintaan osallistumisen tai demokratian parantamisen kannalta. Mansetori-hankkeissa onnistuttiin rakentamaan uudenlaista julkisuustilaa, joka myös ainakin jossakin muodossa jäi elämään vielä hankkeen jälkeenkin. Siksi vielä nykyäänkin on mielenkiintoista tarkastella, mihin Mansetori-hankkeissa journalismin ja demokratian kannalta pyrittiin ja millä keinoin päämääriä yritettiin saavuttaa.

Kansalaisjournalismin sijaan nykyään puhutaan esimerkiksi joukkoistamisesta, yleisön osallistamisesta ja käyttäjälähtöisistä sisällöistä. Verkossa on jo olemassa sellaisia sisältöjä, jotka ovat pelkästään käyttäjien tekemiä: esimerkiksi vuonna 2000 perustettu eteläkorealainen Oh My News on uutismedia, jonka sisällön luovat pääasiassa tavalliset ihmiset ja johon kuka tahansa voi ilmoittautua kirjoittajaksi. Suomessa täysin kansalaistoimittajien tekemää verkkojulkaisua – ainakaan laajasti suosittua sellaista – ei ole vielä nähty, vaan suomalainen media osallistaa yleisöään lähinnä tavalla, jota Heinonen (2008, 123–124) kutsuu täydennetyksi journalismiksi. Esimerkkejä siitä ovat aiemmin mainitsemani lukijoiden lähettämät uutiskuvat sekä lisäksi muun muassa uutisvinkit, lukijaprojekteina kerätyt juttuaineistot, joita kutsutaan englanninkielisellä termillä crowdsourcing ja toimittajien juttujen yhteydessä julkaistut lukijakommentit. Erityisesti lukijakommentit ovat Heinosen mukaan muotoutumassa ulkomailla standardiksi, ja hän uskoo, että seuraava askel on se, että toimittajat osallistuvat juttuun koskeviin keskusteluihin. Suomessa näin tapahtuukin joskus: esimerkiksi

Helsingin Sanomien toimittaja Ilkka Malmberg osallistuu Helsingin Sanomien verkkosivuilla omien juttujensa herättämään keskusteluun vastaamalla kommentoijille.

Kansalaisten mukanaolo journalismissa ei siis ole katoamassa mihinkään vaan saa uusia muotoja jatkuvasti. Emme vielä edes osaa arvailla, millaiseksi kansalaisten ja journalismin yhteistyö voi joskus tulevaisuudessa kehittyä. Tämä työ valottaa sitä, millaisista ideoista yleisön osallistaminen aikanaan sekä Suomessa että Yhdysvalloissa siirtyi uudelle tasolle. Usein toistettu fraasihan kuuluu, että jotta ymmärtäisi nykyisyyttä, täytyy tuntea historiaa.

1.6 Tutkimuskysymykset

Tutkimukseni pääkysymys on, **miten yhdysvaltalaisen kansalaisjournalismin teoria näkyy Mansetori-sivustoon liittyneissä tutkimushankkeissa.**

Lähestyn tätä pääkysymystä seuraavien alakysymysten kautta:

1. Miten journalismista on kirjoitettu Mansetorin yhteydessä?
2. Miten demokratiasta on kirjoitettu Mansetorin yhteydessä?
3. Mitä yhteistä Mansetoriin liittyneillä käsityksillä journalismista ja demokratiasta on kansalaisjournalismin teorian kanssa?

1.7 Tutkielman rakenne

Seuraavassa luvussa kerron kansalaisjournalismista. Käsittelen sen syntyä, sovellutuksia Yhdysvalloissa ja Suomessa sekä kansalaisjournalismin määritelmää,

jota ovat yrittäneet saada aikaan monet liikkeen kannattajat mutta joka sen kriitikoiden mielestä on yhä puutteellinen. Esittelen myös muuta kansalaisjournalismiin kohdistunutta kritiikkiä ja tämän kritiikin kritiikkiä luvussa kaksi. Käsittelen lyhyesti public journalismin suomentamista kansalaisjournalismiksi ja käyn läpi muutamia kansalaisjournalismin lähikäsitteitä. Kirjoitan lisäksi kansalaisen ja toimittajan rooleista kansalaisjournalismin teoriassa.

Luvussa kolme esittelen aineistoni ja kerron, millä perusteilla olen valinnut sen. Kerron myös aineiston analyysimetodiksi valitsemastani teemoittelusta.

Neljännessä luvussa analysoin aineistoni. Aloitan käsittelemällä, mitä aineistossa on kirjoitettu journalismista, minkä jälkeen seuraa samanlainen erittely demokratiasta. Tämän jälkeen viidennessä luvussa vertaan aineistosta löytämiäni piirteitä kansalaisjournalismin teoriaan.

Kuudennessa ja viimeisessä luvussa kokoan yhteen koko tämän tutkielman ja teen tutkimuksen perusteella johtopäätöksiä. Esitän myös jatkotutkimukseen liittyviä ideoita, joita tämän tutkimuksen aikana on syntynyt.

2 Kansalaisjournalismi

Kansalaisjournalismiksi nimetty liike syntyi Yhdysvalloissa 1980-luvulla, mutta sen juurten voidaan nähdä olevan vielä pidemmällä historiassa. Kansalaisjournalismilla on arkikielessä useita toisistaan poikkeavia merkityksiä, minkä vuoksi on perusteltua tarkentaa, mitä sillä tarkoitetaan. Pelkästään Google-haku hakusanalla ”kansalaisjournalismi” paljastaa, että journalismin ammattilaisetkin ymmärtävät termin tarkoittavan puhujasta riippuen täysin eri asioita. Useimmiten näissä ymmärtämistavoissa vaihtelee se, kumman tekemä on itse journalistinen lopputuote: ammattitoimittajan vai amatööriin.

Kansalaisjournalismi on merkitykseltään epäselvä myös tieteellisessä yhteydessä käytettynä. Siksi sen määrittelemineen on monimutkaista mutta tarpeellista. Seuraavassa käyn läpi kansalaisjournalismin historian ja ideologisen taustan, täsmennän kansalaisjournalismin käsitettä ja vertaan sitä muihin, sitä lähellä oleviin käsitteisiin. Lisäksi käsittelen kansalaisjournalismin kohtaamaa kritiikkiä ja puolustajien vastauksia. Kerron tarkemmin siitä, mitkä ovat kansalaisen ja toimittajan roolit kansalaisjournalismissa, ja tämän teorialuvun lopuksi kuvailen lyhyesti muutamia kansalaisjournalismin sovellutuksia sekä Yhdysvalloissa että Suomessa.

Kansalaisjournalismi-termi on suomennos englanninkielisistä käsitteistä public journalism ja civic journalism. Kirjallisuudessa käytetään molempia käsitteitä: esimerkiksi tutkija Jay Rosen kirjoittaa säännönmukaisesti public journalismista, mutta yhdysvaltalainen jo lakkautettu kansalaisjournalismin keskus oli nimeltään Pew Center For Civic Journalism. Sisällöllisesti käsitteet ovat yhteneviä ja mielestäni niitä voi pitää toistensa synonyymeina. Kielellisesti niissä on mielestäni painotuseroja: civic-sana viittaa kansalaisuuteen ja kansalaisyhteiskuntaan (*civil society*), public-sana julkisoon. Tässä tutkielmassa käytän kummankin suomennoksena käsitettä kansalaisjournalismi.

Public journalismin tai *civic journalismin* suomentaminen kansalaisjournalismiksi ei ole ongelmattonta. Leena Ripatti-Torniainen on avannut suomenkielisen käsitteen

ongelmallisuutta ja historiaa väitöskirjassaan. Hän osoittaa, että kansalaisjournalismi ei välttämättä ole paras käytettävissä oleva käsite ja ehdottaa, että sen sijaan käytettäisiin englanninkielistä käsitettä.

Public journalism on jo varhain ryhdytty suomentamaan kansalaisjournalismiksi. 1990-luvun suomenkielisissä teksteissä sitä käytetään vielä jonkin verran suomentamattomana, mutta vuonna 1997 termi oli jo niin vakiintunut, että Tiedotustutkimus-lehti julkaisi teemanumeron, jonka nimenä oli kansalaisjournalismi. Yksimielisiä tästä ei kuitenkaan ole oltu: *public journalism* on suomennettu joskus myös julkiseksi journalismiksi, ja 1990-luvun loppupuolella ja 2000-luvun alussa on kirjoitettu myös ”niin sanotusta kansalaisjournalismista”. (Ripatti-Torniainen 2013, 54.)

Public journalismin suomentamista vaivaa ongelma, joka aiheutui siitä, että suomen kielessä ei pitkään ollut kunnollista vastinetta sanalle *public* sen erotukseksi sanasta *audience*. Seija Ridell ja Veikko Pietilä lanseerasivat julkiso-käsitteen *publicin* vastineeksi vuonna 1999. Julkison käsitettä käytettäessä ihmiset nähdään yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumisen kautta, ei kulttuurituotteiden kuluttajina. Julkiso-käsitteen kautta joukkoviestinnän ja ihmisten suhde määrittyy siitä lähtökohdasta, että julkisolla on kysymyksiä, jotka ovat sille tärkeitä ja joista se haluaa virittää keskustelua. Joukkoviestinnän rooli on tällöin edesauttaa julkisen keskustelun käymistä. *Audience* suomentuu yleisöksi, ja yleisöys ymmärretään nykyisellään vastaanottajan ja kuluttajan asemaksi. Toisin sanoen voidaan ajatella, että yleisö on ryhmä, jonka edessä tapahtuu julkinen esitys, kun taas julkiso osallistuu esityksen alulle panemiseen tai tekemiseen. (Ridell 1999, 31–32; Ridell 2006, 248.)

Julkison käsitettä hyödyntäen kansalaisjournalismi voitaisiin suomentaa julkisojournalismiksi. Ripatti-Torniainen mukaan tämä ratkaisisi sen ongelman, ettei kansalaisjournalismi-suomennoksessa ole lainkaan yhteyttä alkuperäisen termin alkuosaan *public*. (Ripatti-Torniainen 2013, 53–54, 60.)

Lisäksi suomentamista mutkistaa se, että englannin kielessä käytetään myös termiä *citizen journalism*, joka kääntyisi suoraan suomeksi kansalaisjournalismiksi mutta merkitsee kuitenkin jotakin aivan muuta kuin edellä käsittelemäni tavat määritellä

kansalaisjournalismia. Suomen kielessä tosin molempiin on saatettu viitata kansalaisjournalismi-sanalla. *Citizen journalismiin* palaan, kun kerron *public journalismin* lähikäsitteistä.

Tässä tutkielmassa olen päätenyt käyttämään englanninkielisestä *public journalismista* suomenkielistä kansalaisjournalismi-käsitettä, sillä sitä käytettiin siihen aikaan, jolloin Mansetori-tutkimushankkeet tehtiin ja aineistonani olevat artikkelit julkaistiin. Osasyyn päätökseeni on se, etten halua käyttää suomenkielisessä tekstissä englanninkielistä käsitettä tekstin luettavuuden vuoksi. Mielestäni kansalaisjournalismi-sana sisältää kuitenkin yhden public journalismin olennaisimmista lähtökohdista, ihmisten aseman kansalaisina, ja on siten käypä suomennos ainakin tämän tutkimuksen tarpeisiin.

2.1 Kansalaisjournalismin synty Yhdysvalloissa

Kansalaisjournalismi sai nimensä 1990-luvun alussa Yhdysvalloissa. Sen tavoitteena oli lehdistöä uudistamalla pyrkiä parempaan, keskustelelevampaan demokratiaan, jossa kansalaisilla olisi merkittävä rooli. Lähtölaukauksena toimivat Yhdysvaltojen vuoden 1988 presidentinvaalit, joiden kampanjointi meni monen mielestä jo liian kauas varsinaisista asiakysymyksistä. Likaisesta vaalikampanjoinnistaan historiaan jääneissä vaaleissa olivat vastakkain demokraattien Michael Dukakis ja republikaanien George H. W. Bush. Yksi vaalikampanjoinnin ylilyönneistä oli kuvausta varten tehty lavastus, jossa Dukakis esiintyi hymyilevänä panssarivaunun kyydissä osoittaakseen vääriksi väitteet siitä, että hän oli tietämätön armeijaan liittyvissä kysymyksissä. Bushin puoli käytti hölmönä pitämäänsä kuvamateriaalia televisiomainonnassa mustamaalatakseen vastaehdokasta ja osoittaakseen, ettei Dukakis olisi hyvä sotavoimien ylipäällikkö.

Kansalaisjournalismin synnyn voikin ajoittaa täsmällisimmin vuoden 1988 vaalien jälkeiseen aikaan. Tuolloin joukko yhdysvaltalais toimittajia alkoi epäillä, että yleisö oli jäänyt vaaliuutisoinnissa liian vähälle huomiolle. He päättivät löytää kansalaiset

uudelleen muuttamalla tekemäänsä journalismia. Syntyi uudistusliike, jota alettiin kutsua kansalaisjournalismiksi ja jonka etunenässä olivat tutkija Jay Rosen ja päätoimittaja David Merritt. Vaalien jälkeen meni viisi vuotta, ennen kuin idea oli saanut nimen ja alkoi levitä laajemmalle: Rosen ajoittaa kansalaisjournalismin tulon julkiseksi vuoden 1993 tienoille, jolloin myös Merritt käytti kansalaisjournalismi-sanaa ensimmäisen kerran. (Rosen 2010, 680; 1999, 22; Dykers 1998, 57.)

Rosenille kansalaisjournalismin idean taustalla oli niin kutsuttu Dewey–Lippmann-debatti, johon Rosen oli tutustunut jo opiskeluaikoinaan. Filosofi John Dewey ja toimittaja Walter Lippmann olivat käyneet keskustelunsa yleisöistä, suomenkieliseltä kannalta myös julkisoista Yhdysvalloissa 1920-luvulla. Rosenin mukaan Lippmann ja Dewey olivat eri mieltä siitä, onko yleisöä tai julkisoa olemassa: Lippmann kirjoitti vuonna 1922 julkaistussa tekstissään Public Opinion, että informoitu ja sitoutunut julkiso on enemmän tai vähemmän illuusio, sillä maailma on niin suuri, monimutkainen ja laajasti luoksepääsemätön. Lippmannin mielestä oli hölmöä odottaa, että keskivertokansalaisella olisi perusteltu mielipide jokaiseen kysymykseen. Dewey puolestaan oli sitä mieltä, että ”public”, julkiso, oli vain sana ihmisjoukolle, joilla oli yhteisiä ongelmia. Hänen mukaansa julkiso kyllä syntyy, jos politiikka, kulttuuri, koulutus ja journalismi tekevät työnsä hyvin. Lippmann vastasi toteamalla, että useimmissa asioissa julkisoa ei ole, on vain manipuloitu mielipide ja sisäpiiri. Deweyn mielestä näin ei tarvinnut olla, sillä ihmiset tietävät kyllä parhaiten, mikä heille on parasta. Lippmann huomautti, että kansalaisuus on vain pieni osa ihmisen elämää ja ihmisellä on muutakin tekemistä. (Merritt & Rosen 1998, 49–51.)

Keskustelu vakuutti Rosenin, joka piti sitä yhä ajankohtaisena. Häntä ihmetytti, miksi siitä vaiettiin journalismissa. Rosen itse päätyi Deweyn kannalle, sillä hän piti Lippmannin näkemystä umpikujana: koska julkiso on niin rajoittunut, päätöksenteko oli ammattilaisilla. Vuoteen 1988 mennessä Rosen kertoo olleensa jo vakuuttunut siitä, että Dewey on oikeassa, ja tähän suuntaan häntä johdattivat myös viestintäteoreetikko James Careyn näkemykset. Elettiin aikaa, jolloin lehtien levikit olivat laskussa, kilpailu kovaa ja lehtien siksi pakko kiinnittää huomiota yleisösuhteeseensa. Rosen uskoi, että mielipidemittaukset ja niiden uutisointi olivat ehkä osa demokratian rapistumisena näkynyttä ongelmaa, ja Watergate-skandaalin

jälkeen median pyrkimyksessä objektiivisuuteen ja ulkopuolisuuteen oli hänen mielestään yhä vähemmän järkeä. Poliitiikka oli kyynistynyt, minkä Rosenin mielestä osoitti vuoden 1988 vaalien kampanjointi. (Merritt & Rosen 1998, 51–53.)

Vuoden 1988 vaalit olivat merkittävä käännekohta myös Wichita Eagle -lehden päätoimittajalle David Merrittille. Merritt ymmärsi median, politiikan ja tavallisten ihmisten väliset suhteet kolmiona, jossa nämä kolme tahoa olivat kärkinä, ja oli sitä mieltä, että jonkin kuviossa on muututtava. Hän uskoi, etteivät politiikka tai yleisö muuttuisi itsestään, joten jäljelle jäi ajatus lehdistön uudistamisesta. Wichita Eagle toteuttikin ensimmäisen kansalaisjournalistisen kokeilun vuoden 1990 senaatinvaalien alla. (Merritt & Rosen 1998, 36–37.)

Merrittin mukaan hänen ajatuksensa kansalaisjournalismista eivät nousseet kaupallisesta kontekstista. Pyrkimyksenä ei siis niinkään ollut parantaa lehden taloutta parantamalla sen sisältöä ja nostamalla siten levikkiä. Sen sijaan Merrittin mukaan kansalaisjournalismin idean takana oli se, että toimittajilla, tutkijoilla ja kolmannen sektorin toimijoilla oli yhteisiä huolenaiheita. Henkilökohtaisella tasolla hän koki etsivänsä uutta tarkoitusta työlle, jota oli tehnyt 34 vuotta. (Merritt & Rosen 1998, 38–39.)

Myös Rosen viittaa kirjoituksissaan siihen, että ajatus uudistuksen tarpeesta syntyi usealla taholla yhtä aikaa. Rosen kirjoittaa, että kansalaisjournalismi on idea, joka ”tapahtui” toimittajien, professoreiden, kirjoittajien ja kansalaisjournalismia tukeneiden tahojen työn kautta. Hänen mukaansa kansalaisjournalismi tapahtui eri paikoissa kymmenin erilaisin tavoin. Siksi hänen mukaansa kansalaisjournalismi pitäisikin nähdä monina yhtäaikaaisesti tapahtuvina asioina. (Rosen 1999, 21.)

Kansalaisjournalismin teorialla on nähty yhtymäkohtia myös muihin historian tapahtumiin kuin 1920-luvun Dewey–Lippmann-debattiin ja vuoden 1988 vaaleihin. Kaukaisimmillaan Rosen on nähnyt kansalaisjournalismin juuria 1700-luvun puolivälissä saakka: tuolloin lehdistön syntyminen mahdollisti aiempaa laajemman julkisen mielipiteen muodostamisen. (Rosen 2010, 697.)

Careyn (1999, 58–59) mukaan kansalaisjournalismin alkuperänä voidaan pitää myös vuosia 1968–72, joille ajoittuvat niin sanotut Pentagonin paperit sekä Watergate-

skandaalin alkaminen. Pentagonin papereiksi kutsutaan huippusalaisia asiakirjoja, jotka sotilaallinen tutkija Daniel Ellsberg vuosi The New York Timesin toimittajalle Neil Sheehanille vuonna 1971 ja jotka käsittelivät Vietnamin sotaa edeltänyttä päätöksentekoa Yhdysvaltojen hallinnossa. Paperit osoittivat, että arvioiden mukaan Yhdysvallat todennäköisesti häviäisi sodan ja aiheuttaisi hyvin suuria määriä siviiliuhreja, vaikka hallinto oli väittänyt kansalaisilleen päinvastaista. New York Times ehti julkaista papereiden perusteella kolme artikkelia, ennen kuin presidentti Richard Nixon ja oikeusministeri John N. Mitchell veivät asian oikeuden käsiteltäväksi vedoten kansalliseen turvallisuuteen. Viimeisenä oikeusasteena Yhdysvaltojen korkein oikeus päätti, että hallitus ei ollut pystynyt osoittamaan asiakirjojen julkaisemisen uhkaavan kansallista turvallisuutta. Päätöstä tehdessään oikeus ei Careyn (1999, 59) mukaan ottanut huomioon sitä, että paperit itsessään olivat varastettuja, mikä osoitti, etteivät mediaa sitoneet normaalin kansalaisuuden rajat tai velvollisuudet. Watergate-skandaalia Carey pitää lehdistön, vallan vahtikoiran voimannäytteenä, sillä siinä toimittajista lähtenyt tietovyöry sai lopulta aikaan presidentin eroamisen. Carey kutsuu näiden tapahtumien välistä aikaa modernin journalismin huipentumaksi. (Carey 1999, 58–59.)

Careyn mielestä presidentti Nixonin ero vuonna 1974 aloitti kuitenkin modernin journalismin rappion. Hänen mukaansa yksittäinen äänestäjä ja riippumaton lehdistö tulivat tarpeettomiksi, koska Watergaten jälkeen poliitikot pyrkivät yksityistämään ja piilottamaan toimintaansa pois lehdistön ulottuvilta. Carey kutsuu tätä politiikan pimennykseksi ja sanoo sen johtaneen siihen, että vallan vahtikoira joutui kulloisenkin hallinnon vangiksi. Careyn mukaan vaikutukset alkoivat näkyä vuoden 1988 vaaleissa. (Emt. 1999, 58–59.)

Rosenin mukaan kansalaisjournalismi oli syntyhetkellään tarpeellista. Hänen mukaansa lehdistössä soi siihen aikaan kuusi vertauskuvallista hälytyskelloa: taloudellinen, teknologinen, poliittinen, ammatillinen, henkinen ja älyllinen. (Rosen 1996, 18.) Näistä kolme ensimmäistä liittyvät media-alan yleiseen tilanteeseen ja toimintaan, kun taas kolme jälkimmäistä käsittelevät media-alaa sillä työskentelevien toimittajien kautta.

Taloudellisella hälytyskellolla Rosen tarkoittaa levikkien laskua, yleisöjen

kaikkoamista, mainostajien vähenemistä sekä tästä johtuvaa yleistä epävarmuutta siitä, mitä toimittajien tulisi tuottaa. Teknologinen hälytyskello on Rosenin mukaan seurausta verkon syntymisestä ja toimittajan roolin epävarmuudesta verkossa: toimittaja on lakannut olemasta suodatin, joka on tiedon lähteen ja julkison välissä. (Tässä on huomattava, että teos on julkaistu vuonna 1996, jolloin verkko vasta teki tuloaan mediakentälle.) Rosenin poliittinen hälytyskello tarkoittaa sitä, että politiikka toimii huonosti, mistä seuraa, ettei media kiinnitä huomiota vakaviin asiakysymyksiin. (Rosen 1996, 19–22.)

Toimittajakunnassa näkyvät siis ammatillinen, henkinen ja älyllinen hälytyskello, Rosen kirjoittaa. Ammatillisen hälytyskellon hän selittää siten, että toimittajat eivät enää viihdy työssään, heille on kasattu uusia vaatimuksia, jotka ovat lisänneet stressiä, eivätkä he enää pidä kiinni ammatillisista standardeista. Henkisellä hälytyksellä Rosen tarkoittaa sitä, että toimittajat ovat kyynisiä ja heiltä puuttuu visio, jokin mihin uskoa – he ovat usein ”vastaan” jotakin, mutta minkä ”puolella” he ovat, Rosen kysyy. Älyllinen hälytyskello puolestaan näkyy siten, että toimittajilla ei ole kunnollisia käsitteitä, joilla puhua itsestään ja ammatistaan: esimerkiksi ”informaatio” on käsitteenä jotakin, mitä lehdistö tuottaa, mutta se ei kuvaa journalistista arviointia, eikä toimittaja enää nykyään tuota vaan suodattaa, Rosen huomauttaa. (Rosen 1996, 22–33.)

Jos journalismin kehitystä tarkastellaan laajemmin, kansalaisjournalismin synty liittyy ajanjaksoon, jolloin sekä julkinen elämä että journalismi olivat murroksessa. Daniel Hallinin mukaan toisesta maailmansodasta alkanut korkean modernin journalismin aikakausi päättyi Yhdysvalloissa 1980-luvulla. Korkean modernin journalismin keskeisin piirre oli Hallinin mukaan objektiivisuuden pyrkiminen ja oikean ja vääristelemättömän tiedon tarjoaminen kansalaisille. (Hallin 2006.) Anu Kantolan mukaan korkean modernin journalismin piirteitä ovat objektiivisuuden lisäksi muun muassa toimittajien kokemus itsestään kansallisen vastuun kantajina, sanomalehdistön puoluepoliittinen sitoutuneisuus sekä journalismin yhteiskunnallisen tehtävän korostaminen (Kantola 2011, 118–122).

Korkean modernin journalismista on siirrytty notkean moderniin journalismiin. Anu Kantolan mukaan notkean modernin julkisen elämän piirteitä ovat muun muassa

nopeus, ihmisläheisyys, liikkuvuus ja aktiivisuus. Kantolan mukaan Suomessa notkean modernin journalismin eetosta toteuttavat tyypillisesti 1960-luvun lopun jälkeen syntyneet toimittajat. Notkean modernin eetoksen toimittajat ovat kriittisiä pysyviä instituutioita ja hierarkioita kohtaan ja haluavat mennä tavallisen ihmisen tasolle jutun näkökulmaa valitessaan. Notkean modernin eetoksen toimittajille on tärkeää nopea reagoiminen päivän aiheisiin ja kommentoiminen ja kolumneissa kantaa ottava journalismi. (Kantola 2011, 118, 134.)

2.2 Kansalaisjournalismin määritelmä

Kansalaisjournalismilta on pitkään puuttunut selkeä määritelmä, eikä yksiselitteistä määritelmää ole olemassa vielääkään. Seuraavassa esittelen keskenään hieman vaihtelevia näkemyksiä siitä, mitä kansalaisjournalismi on. Lopuksi kokoan näkemykset yhteen ja muotoilen niiden perusteella määritelmän, jota käytän tässä työssä.

Kansalaisjournalismin saama kritiikki, johon palaan myöhemmin laajemmin, on ollut tyypillisimmillään kritiikkiä määritelmän puutteesta. Esimerkiksi Glasser (1999, 5) kirjoittaa, että käytännöllisesti katsottuna jokaisesta yrityksestä selittää ja edistää kansalaisjournalismia puuttuu selvä ja täsmällinen määrittely. Glasser tulkitsee Rosenin esitelleen kansalaisjournalismin meneillään olevana työnä. Glasserin mukaan David Merritt ei ole määritellyt kansalaisjournalismia täsmällisesti, eikä niin ole myöskään tehnyt kansalaisjournalismista teoksen *Doing Public Journalism* kirjoittanut Arthur Charity. (Glasser 1999, 5–6.)

Vaikka Glasserin artikkelin kirjoittamisesta on kulunut jo viitisentoista vuotta, määritelmiä on yhä yhtä monia kuin niiden kirjoittajia. Yksiselitteistä määritelmää on siten hankala löytää, ja myös suomennosvaikeudet sekoittavat käsitteen määrittelyä. Pyrin seuraavaksi selventämään, mitä tarkoitan kirjoittaessani kansalaisjournalismista.

Kansalaisjournalismin määritelmää voi lähestyä siitä näkökulmasta, mihin kansalaisjournalismi pyrkii. Kansalaisjournalismin idean mukaan lehdistön pitäisi tehdä enemmän kuin vain kertoa päivän uutiset (Glasser 2010, 683).

Kansalaisjournalismin tavoitteena on aktivoida kansalaiset mukaan poliittisen keskusteluun journalismin keinoin. Lähtökohtana on, että uutisoinnilla pyritään ratkaisemaan ongelmia. Kansalaisjournalismi pyrkii deliberaatioon eli demokratian muotoon, jossa asioista päätetään äänestämisen sijaan keskustelemalla.

Deliberaatiossa keskustelu toteutetaan siten, että kansalaiset voivat ottaa siihen osaa. (Rosen 2010, 680.)

Rosen (1996, 13) kirjoittaa, ettei kansalaisjournalismilla ole selkeitä sääntöjä, vain suuria tavoitteita. Nämä tavoitteet ovat keskustelun luominen, osallistumisen edistäminen, auttaminen julkisessa ongelmanratkaisussa ja kansalaisten yhdistäminen uudelleen julkiseen elämään. Tämän tuloksena voi hänen mukaansa olla suurempi luottamus lehdistöön.

Kuitenkin tämä on vain osa siitä, miten kansalaisjournalismi on erilaisissa määritelmässä nähty. Rosen (1999, 22) määrittelee kansalaisjournalismin nimeämällä sille neljä tehtävää: ensinnäkin ihmisiä kohdellaan kansalaisina ja mahdollisina julkisen elämän osanottajina, ei uhreina tai sivustakatsojina. Toiseksi tarkoituksena on auttaa poliittista yhteisöä toimimaan yhdessä ongelmien poistamiseksi, ei vain kertoa ongelmista yhteisölle. Kolmanneksi julkisen keskustelun ilmapiiriä pyritään parantamaan sen sijaan, että sen annettaisiin heikentyä. Neljänneksi kansalaisjournalismi pyrkii auttamaan julkista elämää toimimaan niin hyvin, että se saa ansaitsemaansa huomiota.

Rosen on toistuvasti todennut, ettei hän pidä määritelmää kovinkaan tärkeänä asiana: hänen mukaansa jos koko idea tiivistetään määritelmäksi, paljon siitä, mitä on tapahtunut, jää sen ulkopuolelle. Hän tarjoaa kuitenkin viiden kohdan listan siitä, miten kansalaisjournalismi voidaan ymmärtää: väitteenä, kokeiluna, liikkeenä, väittelynä tai seikkailuna. (Rosen 1999, 22–23; Merritt & Rosen 1998, 46.)

Ahva (2003, 5) tulkitsee Rosenin viiden kohdan listaa näin: ”Kansalaisjournalismi on sekä vaatimus journalismin uudistumisesta että tämän vaatimuksen pohjalta tehtävää

käytännön työtä ja kokeilemista. Kansalaisjournalismi on myös jatketta teoreettiselle keskustelulle, jota on käyty julkisuudesta, yleisöstä ja demokratiasta. Lisäksi kansalaisjournalismi on itsessään journalismin tutkimusta.”

Lambethin (1998, 17) määritelmässä on viisi osaa. Kansalaisjournalismi on hänen mukaansa journalismin muoto, joka pyrkii 1) kuuntelemaan systemaattisesti kansalaisten tarinoita ja ideoita mutta suojelee silti omaa vapauttaan valita mitä käsittelee, 2) löytämään vaihtoehtoisia tapoja kehystää tarinoita, jotka käsittelevät tärkeitä yhteiskunnallisia kysymyksiä, 3) valitsemaan kehyksiä, joilla on paras mahdollisuus kannustaa kansalaisia deliberaatioon ja rakentaa yleistä ymmärrystä asioista, 4) kertomaan suurista yleisistä ongelmista sellaisella tavalla, joka parantaa julkista tietämystä mahdollisista ratkaisuksista ja arvoista, joita kuhunkin toimintatapaan liittyy, sekä 5) huomioimaan jatkuvasti ja systemaattisesti kuinka hyvin ja kuinka uskottavasti se kommunikoi yleisön kanssa.

Laura Ruusunoksa (2005, 26) lähestyy kansalaisjournalismin määritelmää käytännönläheisemmästä näkökulmasta. Ruusunoksan mukaan kansalaisjournalismissa kansalainen on keskeisessä asemassa 1) aiheiden valinnassa, 2) aiheiden käsittelytavassa ja 3) tasa-arvoisena osana journalismia. Käytännössä tämä tarkoittaa, että juttujen aiheita pohdittaessa lähdetään siitä, mikä ihmisille on tärkeää, ja aiheita käsiteltäessä siitä, miten aiheen voi kytkeä tavallisten ihmisten elämään ja kokemuksiin. Lisäksi tavalliset ihmiset hyväksytään lähteiksi, keskustelijoiksi ja arvioijiksi asiantuntijoiden rinnalle. Siten syntyy journalismia, jonka kautta ihmiset yhä saavat tietoa asioista mutta voivat myös tehdä päätöksiä ja toimia kansalaisina. Ruusunoksan mukaan tällöin journalismista tulee ihanteellisesti moniäänistä, keskustelevaa ja aktiivista, ei yksiäänistä, tiedottavaa ja passiivista.

Rosen on myös kirjoittanut näkevänsä kansalaisjournalismin toimintana viitaten filosofi Hannah Arendtin näkemykseen toiminnasta aloitteen tekemisenä ja jonkin liikkeelle laittamisena. Rosenin mukaan idea voi parantua, kun laaja joukko ihmisiä ryhtyy toteuttamaan sitä. Rosen lisää, että Arendtin mukaan toiminnan seurauksia ei voi ennustaa etukäteen, ja juuri näin on käynyt kansalaisjournalismille. (Rosen 1999, 23.)

Bare (1998, 84–85) on sitä mieltä, että kansalaisjournalismin määrittelemisen tarkasti on yhtä epäkäytännöllistä kuin tutkivan journalismin tarkka määrittelemisen: riippuu yhteiskunnasta, mikä toimii missäkin. Lisäksi hänen mukaansa kriitikot menevät liian pitkälle vaatiessaan, että määritelmän tulisi olla universaali ja täsmällinen.

Aloittelevana tutkijana en koe, että kykenisin tällaiseen universaaliin, kaikenkattavaan määritelmään, jos siihen eivät ole pystyneet alan ammattitutkijatkaan. Mielestäni on kuitenkin tarpeellista määritellä, mitä tässä työssä tarkoitan kirjoittaessani kansalaisjournalismista. Tarkastelen käsitettä kahdella tasolla: käytännön journalistisen työn kautta sekä uudistusliikkeenä.

Kansalaisjournalistinen tuote on mielestäni sellainen ammattijournalistin tekemä juttu, jonka syntymisessä tavallinen kansalainen tai useampi on ollut merkittävässä roolissa vaikuttamassa siihen, millainen jutusta on tullut. Kansalainen tai kansalaiset ovat voineet olla mukana jutun ideointi- tai tiedonhankintavaiheessa tai molemmissa, mutta kuitenkin itse jutun tuottaminen on toimittajan työtä. Lisäksi kansalaisjournalistiselle jutulle on ominaista se, että perinteisen uutisjournalismin harrastaman kahden näkemyksen vastakkainasettelun sijaan se pyrkii etsimään ongelmalle ratkaisua. Siten käytännön tasolla, pienemmässä mittakaavassa ajateltuna kansalaisjournalismi on toimittajasta tai toimituksesta alkunsa saava prosessi, jossa on mukana yksi tai useampi kansalainen ja joka johtaa kansalaisjournalistisen jutun julkaisuun.

Kansalaisjournalistinen liike taas on Yhdysvalloissa 1980-luvun vaihteessa syntynyt, lehdistön uudistamiseen pyrkinyt toimittajien ja tutkijoiden sekä mahdollisesti myös muiden tahojen löyhä yhteenliittymä. Se sai alkunsa edellisessä alaluvussa kuvaamassani historiallisessa ja poliittisessa yhteydessä ja pyrki parantamaan kansalaisten ja vallankäyttäjien välistä suhdetta median avulla sekä samaan aikaan tutkimaan sitä, miten uudistukset vaikuttivat. Käytännön kansalaisjournalismi on tämän liikkeen tavoitteiden soveltamista.

2.3 Lähikäsitteitä

Kansalaisjournalismi on yksinkertaisimmillaan ja käytännönläheisimmillään ajateltuna journalismin alalaji, joka eroaa seuraavista, sitä lähellä olevista journalismin alalajeista siten, että se korostaa kansalaisuuden merkitystä ja tähtää demokratian lisäämiseen deliberaation kautta. Mielestäni tämä kansalaisjournalismin erityispiirre korostuu, kun käsitettä verrataan seuraaviin journalismin alalajeihin, joiden kanssa kansalaisjournalismilla on myös yhteisiä piirteitä. Yhteistä kansalaisjournalismille ja seuraaville lähikäsitteille on se, että kansalaisilla tai julkisoilla on niissä eriasteisia mahdollisuuksia osallistua journalismin sisällön tuottamiseen.

1) Interaktiivinen journalismi. Interaktiivisuus on verkkoon liittyvä käsite. Interaktiivinen journalismi (engl. interactive journalism) tarkoittaa sellaista sisältöä, jota käyttäjät voivat kommentoida sen julkaisemisen jälkeen. Toimittajat tuottavat uutissisällön. Interaktiivisen journalismin tekniikoita on käytetty myös kansalaisjournalismissa. (Nip 2006, 216–217.)

Suomessa monet verkossa toimivat mediat antavat lukijoilleen mahdollisuuden kommentoida juttuja niiden julkaisemisen jälkeen. Osa vaatii käyttäjiltä rekisteröitymisen, ja useat tarkistavat kommentit ennen niiden julkaisemista. Esimerkiksi iltapäivälehdet avaavat verkkosivujensa keskustelupalstalle uutisia koskevia keskusteluja, joihin lukijat voivat ottaa osaa. Myös paperilehdestä voidaan ohjata lukijoita lehden verkkosivuille keskustelemaan uutisaiheista. Esimerkiksi Yleisradio koostaa jatkojuttuja lukijoidensa verkkokommenteista. Lisäksi lukijoita pyydetään usein suurten uutistapahtumien yhteydessä ottamaan yhteyttä toimitukseen, ja heiltä pyydetään myös uutiskuvia.

2) Osallistava journalismi. Osallistava journalismi (engl. participatory journalism) ottaa kansalaiset mukaan tekemään journalismia mutta ammattilaisten määäämissä rajoissa. Se tarkoittaa osittain uutisten käyttäjien, osittain ammattitoimittajien tuottamaa sisältöä, esimerkiksi sitä, että kansalaisilta kysytään heidän mielipiteitään jostakin asiasta ja nämä mielipiteet julkaistaan omana osionaan uutisten yhteydessä. Kansalaiset pääsevät ilmaisemaan mielipiteensä julkisista asioista mediassa, mutta

lopputuloksen tuottavat ja julkaisevat ammattitoimittajat. Ei-ammattilaisten tuottama sisältö rajoittuu ammattilaisten määräämään kehykseen. Osallistavan journalismin edeltäjänä voidaan pitää sanomalehtien yleisönosastoja, vaikka niissä julkaistavaa sisältöä muokataankin enemmän kuin osallistavassa journalismissa.

Kansalaisjournalistisissa hankkeissa osallistavaa journalismia on hyödynnetty julkaisemalla kansalaisten kokemuksia, ei vain heidän näkemyksiään. (Nip 2006, 217.)

3) Kansalaisten journalismi. Erotukseksi kansalaisjournalismin käsitteestä käytän tässä tutkielmassa englanninkielisestä *citizen journalismista* suomenkielistä käsitettä kansalaisten journalismi. Se tarkoittaa kansalaisten itsensä tuottamaa ja julkaisemaa sisältöä, jonka tuotannossa ammattitoimittajilla ei ole minkäänlaista roolia. Sisällön tulee olla haastatteluita, raportointia tai tapahtumien tai asioiden analysointia, jotta sitä voidaan kutsua journalismiksi. (Nip 2006, 218.) Tämä vaatimus selkeyttää rajaa esimerkiksi henkilökohtaisten päiväkirjablogien ja kansalaisten journalismin välillä.

Blogien yleistyminen on edesauttanut kansalaisten journalismin nousua. Suurin osa blogeista ei kuitenkaan täytä journalismin tunnusmerkkejä. Esimerkiksi Uusi Suomi tarjoaa kenelle tahansa mahdollisuuden perustaa blogi sen Puheenvuoro-sivustolle, mutta suurella osalla niistä tuodaan ilmi kirjoittajan omia näkemyksiä eikä pyritä journalismiin. Internetissä on myös lukuisia muita helppokäyttöisiä tapoja julkaista kansalaisten itse tuottamaa sisältöä: esimerkiksi sosiaalinen media, kuten Facebook tai Twitter, toimii kokonaan käyttäjien tuottaman sisällön varassa.

2.4 Kansalainen kansalaisjournalismissa

”Kansalaiset odottavat, että journalismi auttaa heitä ratkaisemaan ongelmia. Eivät sitä, että se ratkaisee yhteiskunnan ongelmat vaan sitä, että se auttaa yhteiskuntaa ratkaisemaan omat ongelmansa.” (Campbell 2010, 690.)

Kansalaisuus on ja on aina ollut tavalla tai toisella rakennettua. Journalismi rakensi pitkään informoitua kansalaista, joka seurasi asiantuntijoiden ja poliitikkojen toimia katsomosta, tiesi, mitä yhteiskunnassa tapahtuu, mihin verovarot käytetään ja mihin ammattilaiset ohjaavat politiikkaa. (Kunelius 2005, 2.) Kansalaisjournalismin kansalaisuuskäsitys poikkeaa informoidun kansalaisen roolista merkittävästi: kansalaisjournalismihan tähtää siihen, että kansalaiset ryhtyisivät myös ottamaan osaa yhteiskunnan toimintaan. Seuraavassa käsittelen muutamia käsityksiä siitä, mitä kansalaisuus on.

Risto Kuneliuksen (2005, 3–4) mukaan kansalaisuus on rooli, joka on erillinen asiakkaan, kuluttajan tai ”taviksen” eli tavallisen ihmisen roolista. Kansalaisuus syntyy, kun kuluttajat ja asiakkaat alkavat vaatia yhteisiä oikeuksiaan, ”tavikset” vaatia muutoksia, ehdottaa ratkaisuja ja tulla asiantuntijoiden poliitikkojen ja journalistien vakavasti ottamiksi. Kansalaisuus on siten oikeuksia, joihin liittyy myös vastuuta.

Harju (2005, 5–6) erottaa toisistaan perinteisen kansalaisuuskäsityksen ja sen rinnalle nousseet uudet paikallisen ja globaalin kansalaisuuden. Perinteiselle kansalaisuudelle, joka liittyy kansallisvaltion, on rakentunut edustuksellinen demokratia. Paikallinen kansalaisuus puolestaan liittyy arjen käytäntöihin. Globaalia kansalaisuutta Harju ei selitä tarkemmin, mutta itse näen sen olevan seurausta maailman muuttumisesta, tietoverkkojen yleistymisestä ja etäisyyksien kutistumisesta esimerkiksi liikenteen kehityttyä. Nykyinen kansalainen on kansalainen monella tasolla: hänellä on oikeuksia ja vastuuta suhteessa moniin yhteiskunnan toimijoihin paikalliselta tasolta globaalille tasolle saakka.

Informoitu kansalainen ei Harjun mukaan ole enää yksistään toimiva malli, vaikkakin tiedottaminen on journalismin perinteinen ja tärkeä tehtävä. Journalismin kannalta ajateltuna uutisjournalismi on perinteisesti kansalaisuuteen yhdistetty viestinnän lajityyppi, mutta myös muunlaiset sisällöt voivat puhutella kansalaista. Harju huomauttaa, että arkikielessä kansalaisuus tarkoittaa usein jonkinlaista jäsenyyttä valtiossa, ja usein puhutaankin aktiivisista kansalaisista tarkoitettaessa poliittista toimintaa. Siten kansalaisuus voi arkikielessä sisältää passiivisia merkityksiä. (Harju 2005, 6.)

Harju (2005, 7) pitää kansalaisosallistumisen ongelmana sitä, että ”arkielämän asiantuntijuutta” ei tunnusteta ja tunnisteta hallinnossa tai journalismissa. Asukkaat jäävät tiedon ja palveluiden vastaanottajan rooliin eivätkä pääse tuottamaan tietoa tai tietämystä. Juuri tähän ongelmaan on haettu ratkaisua kansalaisjournalismista antamalla kansalaiselle oikeus olla oman elämänsä asiantuntija.

Kansalaisjournalismissa kansalaisuus yhdistetään myös poliittiseen toimintaan ja siihen osallistumiseen. Kansalaisjournalismi haluaa, että kansalaiset ovat tietoisia itsestään. Kansalaisten tulee tietää asioista ja olla valmiita toimimaan johtopäätöksiensä mukaisesti. Lehdistö ei voi olla neutraali näiden ydinarvojen suhteen, vaan sen tulee työskennellä aktiivisesti sen eteen, että muodostuu yhteyksiä, kirjoittaa Thomas C. Leonard (1999, 58). Yhteyksillä Leonard tarkoittaa kansalaisten yhdistämistä toisiinsa, kansalaisten yhdistämistä olennaisiin asioihin ja lopulta kansalaisten yhdistämistä julkishallintoon.

Leonard avaa myös kansalaisuuden historiaa. Hänen mukaansa sata vuotta sitten äänestäjät kiinnittivät vaaleihin huomattavasti enemmän huomiota kuin nykyään: joissakin Yhdysvaltojen osavaltioissa äänestysprosentti oli jopa 80–90 ennen vuotta 1900, ja se pysyi korkealla seuraavien kahdenkymmenen vuoden ajan. Siksi hän näkee, että kansalaisjournalismi on paluuta vanhaan tapaan. Sata vuotta sitten kustantajien tavoitteena oli juuri kansalaisten tuominen yhteen ja tietoisiksi toisistaan. Yhteys lukijoihin oli tärkeää kustantajille myös vaalien välisenä aikana, ja lukijakunnan laajentamiseen pyrittiin muun muassa järjestämällä erilaisia kilpailuja. (Leonard 1999, 86–88.)

Sata vuotta sitten tavalliset kansalaiset saivat Yhdysvalloissa äänensä kuuluviin todennäköisemmin keltaisessa lehdistössä kuin kunniallisempina pidetyissä lehdissä, jotka hävisivät kilpailun levikeistä. Keltainen lehdistö ei tosin pyrkinyt objektiivisuuteen, vaan kustantajat ajoivat omia näkemyksiään lehdistön kautta. Lukijat näkivät kuitenkin oman edun tavoittelun läpi ja arvostivat journalismia, joka loi uuden foorumin poliittiselle keskustelulle. (Leonard 1999, 89.)

1900-luvun alussa oli Leonardin mukaan nykyistä helpompaa uskoa, että yksittäisellä äänestäjällä oli merkitystä. Tuon ajan poliittiset puolueet pyrkivät seulomaan

paikallisista yhteisöistä ne tavalliset ihmiset, joita arvostettiin ja jotka pystyivät huojuttamaan edes muutamaa ääntä. Lehdistö yhtyi tähän pyrkimykseen, joten yksilöt nousivat nykyistä merkittävämpiin asemiin. (Leonard 1999, 90.)

Kansalaisuudella on kuitenkin muitakin ulottuvuuksia. Haikarainen (2005, 82) on todennut, että kansalaisjournalismista puhuttaessa kansalainen nähdään henkilönä, joka on kykenevä rationaaliseen ajatteluun ja poliittiseen toimintaan. Kansalaiset muodostavat hänen mukaansa erilaisten intressien joukon ja voivat päätyä konsensuaaliseen totuuteen.

Kansalaisten rooliin on katsottu kuuluvan, että he seuraavat, mistä sanomalehdet kirjoittavat, kirjoittaa Hujanen (2007, 71). Hujasen mukaan tätä käsitystä on syytä lähestyä myös kriittisesti: journalismin arvo on aina suhteellinen, yhteiskunnallinen, taloudellinen ja poliittinen kysymys. (Emt., 72.)

Lehdistöllä on merkittävä rooli siinä, miten kansalainen näkyy demokratiassa. Kansalaisjournalismi tähtää siihen, että tavalliset kansalaiset olisivat valtiovallan silmissä näkyviä. Tähän journalismilla on todellinen mahdollisuus, jos tarkastellaan asenteita Suomessa. Suomalaiset poliitikot, kansalaistoimijat ja elinkeinoelämän edustajat, jotka vastasivat Kuneliuksen, Nopparin ja Reunasen (2009) kyselyyn, olivat enimmäkseen sitä mieltä, että kansalaisten mielipiteet välittyvät päätöksentekijöille paremmin tiedotusvälineiden kuin puolueiden kautta. 71 prosenttia vastaajista oli tätä mieltä. Päättäjien mielestä mediassa kiteytyvät näkemykset ovat kuitenkin tunteenomaisia ja yksipuolisia, ja he suhtautuvat niihin kriittisesti. Median näkemysten myötäilyä pidetään selkärangattomuutena, ei kansan mielipiteen kuuntelemisena. (Emt., 257–258.)

Sanomalehden ei-lukijoita tutkinut Hujanen on selvittänyt asiaa kansalaisen kannalta. Hujasen tutkimuksessa lukijat kokivat, etteivät toimittajat luo tai ideoi uutisia vaan vain raportoivat tapahtumista, ja vielä vähemmän vaikutusta uutisen syntyyn on tavallisella lukijalla. Lukijat ajattelivat, että lehtien sisältö on jotenkin ylhäältä annettu eivätkä lukijat voi muuta vaatia. (Hujanen 2007, 199.)

Ruusunoksa (2005, 29) listaa kansalaisjournalismin lukijan rooliin liittyviä tehtäviä. Ruusunoksen mukaan lukijan tulee kertoa kokemuksistaan, esittää mielipiteitään ja

näkökulmiaan, toimia asiantuntijana, esittää kysymyksiä, olla vastapuoli päättäjille, tarjota juttuvinkkejä toimittajille ja edustaa muitakin kuin vain itseään. Itse olen sitä mieltä, että kyseinen rooli on ennemminkin edellä mainittuun tapaan kansalaisen rooli, ei passiiviseksi ymmärtämäni lukijan.

Kansalaisuus voidaan siis nähdä monesta eri näkökulmasta. Tämän työn kannalta merkittävintä on se, että kansalainen nähdään aktiivisena ja arvokkaana toimijana journalismissa. Lisäksi kansalaisuuden katsotaan olevan ominaisuus, joka liittyy kaikkiin ihmisiin, jolloin kansalaiset tulevat lehdistön silmissä tasa-arvoisiksi.

Kansalaisjournalismin kontekstissa tärkeä kansalaisuuden toteuttamisen muoto on yhteiskunnalliseen toimintaan osallistuminen esimerkiksi äänestämällä, vaikkakin sen ideaali on edustuksellista ja suoraa demokratiaa yhdistelevä deliberaatio.

2.5 Journalisti kansalaisjournalismissa

Journalistin rooli juttuprosessissa erottaa kansalaisjournalismin muutamista sitä lähellä olevista journalismin alalajeista, joita aiemmin käsittelin. Seuraavassa erittelen, mitkä ovat ammattitoimittajan tehtävät käytännön kansalaisjournalismissa.

Ammattitoimittaja ei muutu kansalaisjournalismissa tarpeettomaksi. Valtaa ei anneta suoraan kansalaisille. Tästä lehtitalot ovat yksimielisiä, kirjoittaa kansalaisjournalismia Suomessa tutkinut Ruusunoksa (2005, 29.)

Kansalaisjournalismi ei siis tarkoita sitä, että pallo heitetään kokonaan kansalaisille. Ammattitoimittajalle jää yhä journalistinen arviointi ja esimerkiksi valmiin journalistisen tuotteen tekeminen. Sen sijaan ideoita, tietoa ja näkökulmia tuottavat kansalaiset.

Rosen (1996, 13) kuvailee toimittajan roolia proaktiiviseksi neutraaliudeksi. Journalisti on siinä mielessä neutraali, ettei hän ole valinnut ratkaisua valmiiksi eikä asetu

kenenkään puolelle. Proaktiivisuutta puolestaan on se, että toimittaja uskoo voivansa itsenäisyyttään vaarantamatta puuttua tiettyihin asioihin palvellakseen laajoja yleisiä arvoja.

Itsenäisyys ja objektiivisuus ovat olleet joidenkin kriitikkojen huolenaiheita kansalaisjournalismia koskeneessa keskustelussa. Jotkut ovat katsoneet, että päästämällä kansalaisen sisään lehtitalot luovuttavat valtansa tai osan siitä toimituksen ulkopuolelle.

Objektiivisuuden näkökulmasta yhdysvaltalaista kansalaisjournalismikeskustelua tutkinut Haikarainen (2005, 65–66) erottaa kolme tapaa, joilla journalismin objektiivisuudesta on kansalaisjournalismin yhteydessä puhuttu, ja nimeää ne julkisuuden edistämiseksi, tarkkailemiseksi ja rakentamiseksi. Julkisuuden edistämisen puhetapa olettaa, että keskustelun lisääminen onnistuu objektiivisuudesta lipsumatta. Journalisti luo keskustelua mutta ei ohjaile sitä mihinkään suuntaan, ja sitten keskustelusta raportoidaan julkisuudessa. Tarkkailun puhetapa nimeää journalismin tehtäväksi maailman tarkkailun puolueettomasti ja neutraalisti siten, että tiedonvälityksen itsenäisyys säilyy. Rakentamisen puhetavan mukaan journalismi rakentaa kuvaa todellisuudesta, ja siten keskustelun edistäminen on uhka objektiivisuudelle.

Ruusunoksa (2005, 28–29) listaa kansalaisjournalistisessa jutuntekotavassa toimittajille tehtäviä: toimittajan tulee tukea kansalaisia, helpottaa ja tuottaa keskustelua, jalkautua kansala keskustelun pariin, kirjoittaa hyviä juttuja, arvioida kriittisesti sekä kansalaisia että päättäjiä, olla ulkopuolinen tarkkailija, välittää lukijoille relevanttia tietoa ja toimia lehden kävelevänä mainoksena. Suuri osa tämän listan asioista voidaan liittää myös perinteiseen journalismin tekemiseen.

Haikarainen (2005, 91) onkin sitä mieltä, etteivät kansalaisjournalismia toteuttaneet toimittajat ole irtisanoutuneet niin sanotun normaalijournalismin käytännöistä. Hän kirjoittaa, että jos toimittaja ottaa julkisen keskustelun edistämisen yhdeksi työnsä päämäärinä, hänen tulisi itse ajatella, kuinka kansalaisten kysymysten kysyminen rakentaa julkista keskustelua, millaista tietoa hän ajattelee yhteisön tarvitsevan ongelmien ratkaisemista varten, ja ketkä tai mitkä asiat saattavat jäädä syrjään

julkisesta keskustelusta. (Haikarainen 2005, 94.)

Itse lähestyn toimittajan roolia käytännön journalistisen työn näkökulmasta. Mielestäni ottaessaan kansalaisen vakavasti lähteenä ja arjen asiantuntijana toimittaja ei luovuta valtaansa kenellekään sen enempää kuin käyttäessään lähteenä esimerkiksi poliitikkoa tai virkamiestä. Toimittajalle jää kansalaisjournalismissakin portinvartijan rooli: lopulta hänen käsissään on se, mitä julkisuuteen päätyy. Kansalaisjournalismi ja niin sanottu normaalijournalismi eroavatkin toimittajan roolin kannalta ajateltuna toisistaan lähinnä ideologisesti ja käytännön työtavoiltaan: kansalaisjournalistilla on pyrkimys demokratian lisäämiseen nostamalla kansalainen keskiöön.

2.6 Kansalaisjournalismi Yhdysvalloissa

Yhdysvalloissa kansalaisjournalismia on sovellettu erilaisin käytännön keinoin. Tavallisimmat käytännön sovellutukset ovat olleet kansalaisille tehtyjä mielipidekyselyitä, paneeleja, avoimia foorumeja tai pienempiä ryhmiä, jotka koostuvat kansalaisista ja mahdollisesti asiantuntijoista. Nämä menetelmät ovat osittain ongelmallisia siksi, että ne ovat kalliita, monimutkaisia toteuttaa ja aikaavieviä. (Lambeth 1998, 18.)

Ensimmäinen kansalaisjournalistinen hanke toteutettiin Wichita Eagle -lehdessä vuoden 1990 vaalien uutisoinnissa. Päätoimittaja David Merritt halusi uudella lähestymistavalla varmistaa, että ehdokkaat puhuvat asioista syvällisemmin kuin aiemmin. Wichita Eagle käynnisti lisäksi vuonna 1992 kampanjan, jonka nimi oli The People Project: Solving It Ourselves. Se käsitteli kansalaisjournalistisin keinoin yhteiskunnallisia ongelmia, kuten rikollisuutta, koulutusta ja terveyttä. (Lambeth 1998, 18–19.) Merritt itse kertoo, että Wichita Eaglen toiminnassa oli kolme ”muttaa”, joihin uudella otteella haluttiin puuttua. Julkinen elämä ei ollut aiemmista yrityksistä

huolimatta parantunut, ihmisten luottamus lehteen oli matala ja lukijamäärä laski. Merritt koki, että samanlaista työtä ei enää kannattaisi jatkaa. (Merritt & Rosen 1998, 39.)

Charlotte Observer -lehti hyödynsi kansalaisjournalismin keinoja vuonna 1992 vaaliuutisoinnissaan muun muassa kyselyitä tekemällä ja vaatimalla ehdokkailta vastauksia kansalaisten esittämiin kysymyksiin. Charlotte Observer otti aiempaa suuremman ja aktiivisemmän roolin selvittämällä, millä alueilla rikoksia tehtiin eniten ja järjesti ammattilaisen johdolla ratkaisuihin tähtääviä keskustelutilaisuuksia näillä alueilla. (Lambeth 1998, 19–20.)

Projekteja on sittemmin toteutettu monissa muissakin lehdissä. Jotkut lehdet, esimerkiksi Norfolk-Virginian Pilot, ovat ottaneet kansalaisjournalismin päivittäiseksi tavaksi kehystää juttuja ja kertoa tarinoita. Norfolk-Virginian Pilotissa toimittajista koottiin ”Public Life Team”. Spokesman-Review-lehti laittoi toimittajat auttamaan kansalaisia kirjoittamaan yleisönosastokirjoituksia. Dayton Daily News -lehdessä kansalaisjournalismia hyödynnettiin uutisoitaessa nuorisorikollisuutta ja terveyteen liittyviä asioita. New Orleans Times-Picayune -lehdessä kansalaisjournalismin avulla lähestyttiin rotukysymyksiä, ja Akron Beacon Journal voitti kansalaisjournalistisesta rotukysymysten uutisoinnistaan Pulitzer-palkinnon. (Lambeth 1998, 20–21.)

Yhdysvalloissa on tehty myös tutkimusta siitä, miten kansalaisjournalismi on vaikuttanut kansalaisiin. Vuonna 1996 alkoi laaja tutkimus, joka käsitti 20 aluetta, joilla toimi sekä paperilehtiä että broadcast-mediaa. Medioiden sisältöjä analysoitiin seitsemän viikon ajan ennen vaaleja, ja sekä ennen että jälkeen vaalien tehtiin kyselytutkimus yli tuhannelle kansalaiselle. Tutkimuksessa todettiin, että sanomalehdissä kansalaisjournalistisia juttuja oli enemmän kuin muissa medioissa ja että siellä, missä kansalaisjournalismia tehtiin tarkoituksellisesti, juttujen aihekirjo vaihteli enemmän ja gallupuutisointi oli vähäisempää. Todettiin, että siellä, missä jutut tehtiin kansalaisjournalistisesta näkökulmasta, kansalaiset oppivat enemmän, vaikkakin tietämys kasvoi kaikissa kansalaisryhmissä. Kansalaisjournalismia toteuttaneiden lehtien levikkialueilla ihmiset tiesivät enemmän ehdokkaiden kannoista ja myös luottivat mediaan enemmän. Silti näillä alueilla ei ollut todennäköisempää,

että kansalaiset ottaisivat osaa poliittiseen prosessiin tai luottaisivat enemmän hallitukseen kuin muualla. Myös gallup-uutisoinnin todettiin auttavan äänestäjiä. Tutkijat Philip Meyer ja Deborah Potter totesivat, ettei muutosta osata mitata tai käsitteellistää. (Lambeth 1998, 23–24.)

Bare (1998, 85) on sitä mieltä, että tutkimusta tarvittaisiin lisää. Hänen mukaansa kansalaisjournalismia ja sen vaikutusta voidaan tutkia ensinnäkin sisällön kannalta, toisekseen uutistoiminnan käytäntöjen kautta ja kolmanneksi toimittajien asenteita tutkimalla. Hän korostaa erityisesti toimittajien asenteiden tutkimuksen tärkeyttä, sillä hän näkee sen olevan syy ja muutosten sisällössä ja rutiineissa seurausta. Lisäksi hän on sitä mieltä, että tätä puolta ei tutkimuksessa juurikaan ole aiemmin tuotu esiin.

Vuonna 1998 Rosen arvioi, että kansalaisjournalismiliikkeen ydinjoukossa oli noin 200 toimittajaa ja tutkijaa. Lisäksi hänen mukaansa oli satoja, jotka osoittivat liikkeelle sympatiaa. (Merritt & Rosen 1998, 49.)

Kansalaisjournalismikeskustelun huippu koettiin Yhdysvalloissa 1990- ja 2000-luvuilla. Esimerkiksi kansalaisjournalismin keskus Pew Center For Civic Journalism on nykyään lakkautettu.

2.7 Kansalaisjournalismi Suomessa

Kansalaislähtöisiä hankkeita on toteutettu suomalaisissa viestimissä 1990-luvun lopulta saakka, aluksi tutkijavetoisesti mutta 2000-luvulla myös toimitusten itse kehittäminä (Ruusunoksa 2005, 26). Esittelen tässä luvussa lyhyesti muutamia kokeiluja ja kerron Suomen ensimmäisestä kansalaistoimittajasta.

Ensimmäinen kansalaisjournalismikokeilu Suomessa tehtiin Ahvenanmaalla Nya Åland -lehdessä vuonna 1996. Projektin nimi oli ”25 prosenttia vähemmän”, ja sen aiheena oli alkoholi. Keinoina käytettiin muun muassa kyselyä ja keskusteluja, joilla

selvitettiin ahvenanmaalaisten näkemyksiä alkoholista. Keskustelussa esiin nousseita kysymyksiä esitettiin päättäjille. Aiheesta julkaistiin parinkymmenen jutun sarja, jossa oli mukana muun muassa lukiolaisten kouluaineita. (Heikkilä 2001, 175–176.)

Myös Aamulehti lähti heti vuonna 1997 kokeilemaan kansalaisjournalismia. Ensimmäisessä hankkeessaan se sijoitti yhden toimittajistaan Hervannan kaupunginosaan. Taustalla oli havainto siitä, että toimittajilla ei ole juurikaan kosketuspintaa lähiöihin, koska niillä ei ole omia edustuksellisia elimiä. Kokeilu kesti kolme kuukautta, ja sen tarkoituksena oli saada tuntumaa siihen, mitä Hervannan lähiössä tapahtuu. Toinen Aamulehden kokeilu samana vuonna kokosi ryhmän tamperelaisia keskustelemaan tulevan vuoden talousarviosta samaan aikaan, kun budjettia käsiteltiin virallisissa elimissä. (Heikkilä & Kunelius 1999, 105–111.)

Aamulehti on toteuttanut monia muitakin kansalaisjournalismikokeiluja. Se teki esimerkiksi vuonna 2002 sarjan nimeltä Hyvinvoinnin murros, jossa kansalainen ja toimittaja haastattelivat yhdessä ministeriä. Sarja aloitettiin keskustelemalla tavallisten pirkanmaalaisten kanssa heille tärkeistä asioista ja muotoilemalla yhdessä kysymyksiä ministereille. Toimittaja ja kansalainen käyttivät näitä kysymyksiä haastattellessaan ministeriä. Aamulehti teki jutun sekä alkutapaamisesta että itse haastattelusta. (Ruusunoksa 2005, 28.)

Savon Sanomissa aloitettiin syksyllä 1998 kansalaisjournalismikokeilu, jossa käytettiin Yhdysvalloista lainattua työkalua, keskusteluryhmiä. Ensimmäisessä vaiheessa Kansalaiset!-nimisessä hankkeessa koottiin kolme eri sukupolvia edustanutta ryhmää, jotka kokoontuivat loppuvuonna 1998 kahdesti, ensin keskustelemaan siitä, mitä ne pitävät julkisen huomion arvoisina ongelmina ja tämän jälkeen pohtimaan ratkaisuja epäkohtiin puuttumiseksi. Toisessa vaiheessa pari kuukautta myöhemmin kahdessa muussa kunnassa kokeiltiin vastaavaa lähestymistapaa Kuntalaiset!-kokeilussa, joka toteutettiin kevättalvella 1999. Ryhmäläiset keskustelivat kuntansa asioista ja kuntalaisen mahdollisuudesta vaikuttaa päätöksentekoon. Kolmas kokeilu sai nimekseen Äänestäjät, ja siihen koottiin kahdeksan äänestäjän ryhmä, joka keskusteli eduskuntavaaleista. Lehti kirjoitti keskustelujen perusteella juttuja. (Heikkilä 2001, 177, 193, 196–201.)

Suomessa on tehty myös vaaliuutisointiin keskittyneitä kokeiluhankkeita, niin kuin

aiemmin kerroin tehdyn Yhdysvalloissa. Esimerkiksi Aamulehti järjesti keskustelutilaisuuksia kuntavaalien alla vuonna 2000. Kunnalliskäräjiksi nimettyjä tapahtumia järjestettiin 16 paikkakunnalla, ja niissä asukkaat ja ehdokkaat keskustelivat toimittajien johdolla paikallisista ongelmista. Helsingin Sanomissa kansalaisjournalistisia vaaliuutisointikokeiluja on tehty vuosina 2003 (eduskuntavaalit) ja 2004 (europarlamenttivaalit). (Heikkilä 2001, 176; Ruusunoksa 2005, 26.)

Vakiintunein kansalaisjournalismiin liittyvä journalistinen käytäntö on Heinolassa ilmestyvällä Itä-Häme-lehdellä. Se palkkasi vuonna 2004 Chimene Bavardin kansalaistoimittajaksi. Bavard oli perehtynyt kansalaisjournalismiin pro gradu -tutkielmassaan Jyväskylän yliopistoon. Kyse on tietääkseni ainoasta kansalaisjournalismiin keskittyneestä toimittajan toimenkuvasta Suomessa. Kansalaistoimittaja pitää yhteyttä kuntalaisiin ja kirjoittaa tavallisesta arjesta nousevia juttuja. Lehti pyrkii siten vahvistamaan paikallista julkista keskustelua ja tekemään lehdestä läheisen ja välttämättömän lukijoilleen. (Ruusunoksa 2005, 27–28) Bavard oli talvella 2013 hoitovapaalla kansalaistoimittajan tehtävästä.

Idea kansalaistoimittajasta tuli alun perin toimituksen johdolta. Päätoimittaja ja paikallisjohtaja halusivat juttuihin enemmän tavallisen ihmisen asioita ja ääntä. Oli tehty tutkimus, jonka mukaan lehdessä oli liian paljon viranomaislähteitä. Lisäksi tavoitteena oli nostaa levikkiä houkuttelemalla uusia lukijoita ja saamalla pätkätilaajat koukkuun. Bavard oli ainoa, joka haki paikkaa. Jokaisen Bavardin tekemän jutun vieressä oli hänen valokuvansa ja yhteystietonsa, millä pyrittiin madaltamaan yhteydenottokynnystä. (Bavard 2005, 31.)

Myös lehden aihekirjoa haluttiin muuttaa siten, että lehdessä käsiteltäisiin enemmän arkoja ja arkisia aiheita. Lehteen haluttiin enemmän aiemmin hiljaisina pysytelleitä ihmisiä, kuten maahanmuuttajia ja kotiäitejä. Lukijoille haluttiin antaa mahdollisuus tentata virkamiehiä. Lisäksi ideoitiin juttusarjoja, nettikeskustelua ja sähköinen lukijaraati, joka kommentoi ajankohtaisia aiheita. (Bavard 2005, 31.)

Suomen Journalistiliitto palkitsi Bavardin sananvapauden miekka -palkinnolla vuonna 2006. Palkinto myönnetään merkittävällä tavalla sananvapautta edistäneelle toimittajalle. Journalistiliitto kiitti perusteluissaan Bavardia siitä, että hän hakeutuu

lähikontaktiin yleisön kanssa, selvittää heitä askarruttavia asioita, antaa heidän kommentoida saatuja vastauksia, nostaa esille ihmisiä, jotka muuten harvoin pääsevät julkisuuteen, on madaltanut ihmisten kynnystä astua toimitukseen ja esitellyt kansalaisjournalismia. (Mediaviikko 2006.)

Kansalaisjournalismin tutkimus tuli Suomeen hieman Yhdysvaltojen jälkeen, kuten käytännön sovellutuksetkin. Ensimmäiset kansalaisjournalismia käsitelleet tekstit alkoivat ilmestyä journalismin ammattilehdissä Suomessa 1990-luvun puolivälissä – hieman aiemmin kuin muissa Pohjoismaissa (Heikkilä 2001, 175). Vuonna 1997 Tiedotustutkimus-lehti julkaisi kokonaisen teemanumeron, jonka aiheena oli kansalaisjournalismi.

Kansalaisjournalismia on tutkittu Suomessa runsaasti vielä 2000-luvun puolella, kun liike on Yhdysvalloissa osoittanut hiipumisen merkkejä ainakin julkaisutahdissa mitattuna. Esimerkiksi Laura Ahva on tutkinut kansalaisjournalismia väitöskirjassaan, joka on julkaistu vuonna 2010, ja aihetta sivuavat muun muassa Erkki Hujasen väitöskirja vuodelta 2007 sekä Leena Ripatti-Torniaisen väitöskirja vuodelta 2013.

2.8 Kansalaisjournalismin kritiikkiä ja kritiikin kritiikkiä

Kansalaisjournalismi on herättänyt paljon kritiikkiä sekä toimittajien että tutkijoiden näkökulmasta. Esimerkiksi Bare (1998, 84) listaa kritikoiden näkemyksiä kansalaisjournalistista näin: se ei ole mitään uutta, onko se journalismia, se ylittää journalismin ja kampanjoinnin välisen rajan eikä sitä ole määritelty kunnolla.

Rosen puolestaan tiivistää kritiikin viiteen kohtaan: 1) kansalaisjournalismi ei eroa siitä, mitä hyvät toimittajat hyvissä toimituksissa ovat aina tehneet, 2) se on hyväntahtoinen mutta virheelliseen suuntaan vievä liike, joka sotkee keskenään journalismin ja yhteiskunnan organisoinnin, 3) se on vaarallista tuodessaan

kampanjoinnin poliittisesti neutraaliin tilaan, 4) se on markkinointitemppu, jossa populismi korvaa uutishankinnan, ja 5) se on ammattilaisten antautumista massayleisölle. Rosenin mukaan kansalaisjournalismia tehneet toimittajat itse pelkäävät sekaantuvansa kansalaisuuteen liikaa ja haluavat säilyttää itsenäisyytensä. (Rosen 1996, 12.)

Kansalaisjournalismia on arvosteltu kenties kaikkein eniten juuri siitä, että sillä ei ole teoreettista määritelmää. Esimerkiksi Glasser (2010, 684) väittää, että kansalaisjournalismin kannattajat käyttävät usein esimerkkejä selityksinä eivätkä ota huomioon sitä, miten aiemmat lehdistön uudistamisyritykset ovat kaatuneet yrittäessään luoda yksityisomisteiselle lehdistölle julkista tehtävää. Glasserin mukaan kansalaisjournalismin kannattajilla ei ole yhtenäistä käsitystä siitä, mitä demokratia tarkoittaa, mitä on julkinen elämä ja missä sitä pitäisi olla, mikä saa kansalaiset osallistumaan ja mikä lehdistön rooli siinä pitäisi olla. Glasserin (1999, 7) mukaan suurinta osaa kansalaisjournalismin kirjallisuudesta vaivaa perusteiden ja periaatteiden epä johdonmukaisuus ja jopa ristiriitaisuus. Glasser (2010, 686) katsoo myös, että on ongelmallinen yhtälö kehittää poliittista tarkoitusta lehdistölle, joka on irtautunut politiikasta niin kauas ja niin kauan aikaa sitten.

Käsitteellistämisen ongelmaan tarttuu myös Davis (2010, 686). Davisin mukaan monet päätoimittajat eivät pysty määrittelemään, mitä kansalaisjournalismi on, vaikka he johtavat sellaisia organisaatioita, jotka sanovat tekevänsä sitä. Toimituksissa ei ole keskusteltu esimerkiksi siitä, miksi kansalaisjournalismia tehdään ja mitä sillä pyritään saavuttamaan. Davisin mielestä se, etteivät toimittajat saa tarpeeksi tietoa siitä, mitä he ovat tekemässä, johtaa siihen, että he ovat epäluuloisia, hämmentyneitä, vieraantuneita ja vihaisia (Davis 2010, 687).

Toinen yleinen kritiikin kohde liittyy lehdistön talouteen. Kriitikoiden mukaan kansalaisjournalistit pyrkivät ainoastaan kasvattamaan lehtien levikkejä mainostajien houkuttelemisen toivossa. (Esim. Davis 2010, 686.) Carey (1999, 50) on kuitenkin sitä mieltä, että journalismin merkityksellä kansalaisyhteiskunnalle ja sen taloudella on vain tilannekohtainen ja väliaikainen yhteys. Hänen mukaansa markkinoiden retoriikka on niin syvällä journalismin retoriikassa, että journalismin ymmärtäminen mitenkään muuten kuin talouden kautta on muuttumassa mahdottomaksi. Siksi

journalismi edustaa kuluttajaa eikä kansalaista, toimittajaa, päätoimittajaa tai osakkeenomistajaa.

Kansalaisjournalismin on nähty uhkaavan lehdistön itsenäisyyttä ja objektiivisuutta luovuttamalla journalistista valtaa toimitusten ulkopuolelle. Davis (2010, 687) väittää, että äärimmillään objektiivisuus on nähty huonona asiana ja vanhanaikaisuutena. Haikarainen (2005, 5) kirjoittaa, että kansalaisjournalismista käydyn väittelyn keskeinen kysymys on ollut, luopuuko toimittaja erillisyydestään, puolueettomuudestaan ja tarkkailijan roolistaan ryhtyessään aktiiviseksi keskustelun luojaksi.

Haikarainen näkee, että paikalliseen tietoon tukeutuminen on ongelma kansalaisjournalismissa. Hänen mukaansa paikallisen yhteisön tietojen ja asiantuntijuuden resurssit ovat rajoittuneet, ja paikallisten ongelmien ja niiden ratkaisujen taustalla on usein laajoja, jopa globaaleja vaikutusketjuja. Siksi Haikaraisen mukaan on pohdittava, mitä keskustelusta ja keskustelun lopputulemasta seuraa. (Haikarainen 2005, 43.)

Kansalaisjournalismiin kohdistuneeseen kritiikkiin on vastattu useissa yhteyksissä. Esimerkiksi Carey (1999, 50–51) pitää kansalaisjournalismiin kohdistunutta kritiikkiä muutosvastarintana. Hänen mukaansa perinteisessä journalismissa toimittajat päättävät, mitkä osat politiikasta vaativat, että ne tehdään ymmärrettäviksi, mitkä instituutiot tarvitsevat uudistamista, mitkä totuudet täytyy kertoa – mutta samaan aikaan toimittajat kieltävät sekä tekonsa että aikomuksensa. Careyn mukaan kansalaisjournalismi on yritys olla rehellisempi siinä, mikä on toimittajan rooli.

Davisin (2010, 688–689) mukaan sanomalehtiä ei voi syyttää ihmisten etääntymisestä yhteiskunnasta, mutta niille ei myöskään voi antaa kunniaa ongelman korjaamisesta. Hänen mukaansa lehdistöä syytetään milloin mistäkin ja tullaan aina syyttämään. Hän on sitä mieltä, että lehtien ei ole tarkoituskaan olla liian pidettyjä, sillä silloin ne menettävät niihin kohdistuvaa kunnioitusta. Davis (2010, 684) kirjoittaa, että kansalaisjournalismi on epätäydellistä, mutta niin ovat ihmisyyys, demokratia ja ne aiheetkin, joista journalistit kirjoittavat. Hänen mukaansa kansalaisjournalismin ydin on siinä, että se arvostaa kansalaisia ja pyrkii sovittamaan journalistiset käytännöt

demokraattiseen teoriaan ja käytäntöön.

Rosen (1996, 17) vastaa kritiikkiin toteamalla, etteivät kansalaisjournalismin kannattajat välitä siitä, onko se uutta vai vanhaa, sillä he kokevat sen olevan tarpeellista. Lisäksi hänen mielestään on merkittävä ero siinä, tuodaanko ihmiset samaan pöytään etsimään ratkaisua vai kerrotaanko heille, mitä heidän tulee päättää (emt., 13). Hän toteaa myös, että kritisoidessaan kansalaisjournalismia ihmiset oikeastaan toteuttavat sitä, sillä sen päämääränä on keskustelu ja väittely (Merritt & Rosen 1998, 46).

3 Tutkimuksen aineisto ja metodi

Tässä luvussa esittelen aineiston, jota analysoin. Lisäksi selvitän, millä menetelmillä analysoin sitä ja kerron, miten olen päätenyt aineiston suhteen tiettyihin, tutkimusta ohjanneisiin valintoihin.

Kerron myös, miten olen käsitellyt aineistoa. Kuvailen vaihe vaiheelta, miten aineiston teemoittelu on syntynyt. Sisällöllisessä analyysissä tämä on tärkeää, sillä tutkimuksen tulokset riippuvat pitkälti tutkijan tekemistä valinnoista.

Tutkimuksen tarkoituksena on siis vastata kysymyksiin, miten journalismista ja demokratiasta on kirjoitettu Mansetoriin yhteydessä ja mitä yhteistä Mansetoriin liittyneillä käsityksillä journalismista ja demokratiasta on kansalaisjournalismin teorian kanssa. Seuraavaksi esittelen Mansetoriin liittyvän aineiston.

3.1 Aineiston keruu ja esittely

Tutkimukseni aineisto koostuu kuudesta artikkelista, jotka kaikki koskevat jollakin tavalla Mansetori-verkkosivustoa ja niitä kahta hanketta, joissa Mansetori syntyi ja sitä kehitettiin. Kaikissa artikkeleissa yhteys Mansetoriin ei kuitenkaan ole itsestään selvä: esimerkiksi yhdessä niistä Paikallisuus verkkomediassa -hanke mainitaan ainoastaan alaviitteessä toiseksi viimeisellä sivulla eikä Mansetorista puhuta lainkaan. Muutoin tämäkin artikkeli kuvaa niitä lähtökohtia, joista Mansetori-hankkeita ryhdyttiin tekemään ja kertoo niistä tavoitteista, joihin projekteissa pyrittiin.

Kaikki aineiston artikkelit ovat niiden tutkijoiden kirjoittamia, jotka olivat mukana tutkimushankkeissa. Aineiston artikkeleista kolme on julkaistu tieteellisissä aikakauslehdissä, yksi kirjassa ja kaksi Mansetoria alustanaan käyttäneiden tutkimushankkeiden loppuraporteissa.

Molempien tutkimushankkeiden loppuraporteissa on liitteinä luettelot projektin aikana julkaistuista artikkeleista ja pidetyistä esitelmistä. Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen loppuraportissa työraportteja luetellaan yhdeksän, artikkelit, esitelmät, posterit -otsikon alla listataan 15 työtä ja opinnäytteitä tai harjoitustöitä seitsemän. Verkkoyhteisöjen kehittyminen -hankkeen loppuraportissa otsikointi on hieman erilainen, ja siinä on listattu neljä tutkimusraporttia, 11 artikkelia, 17 esitelmää, seitsemän opinnäytettä tai harjoitustyötä sekä viisi seminaaria tai tapahtumaa.

Poimin luetteloista sellaisia artikkeleja, jotka voisivat olla kansalaisjournalismin kontekstissa mielenkiintoisia ja tarjota aihetta analyysiin. Rajasin listaa siten, että halusin kaikkien artikkelien olevan tutkijoiden itsensä kirjoittamia, joten jätin ensimmäiseksi opinnäytetyöt pois. Koska minua kiinnosti, miten hankkeesta on kerrottu sen ulkopuolelle, projektin sisäiset työraportit eivät tulleet kysymykseen, ja muut työraportit eivät aiheiltaan sopineet tähän tutkimukseen. Esitelmät jätin tämän tutkimuksen ulkopuolelle siksi, että niissä on otsikoiden perusteella käsitelty samoja aiheita kuin artikkeleissa.

En ottanut mukaan lainkaan englanninkielisiä artikkeleja, koska otsikoidensa perusteella ne vaikuttivat olevan lähinnä käännöksiä suomenkielisistä julkaisuista. Päätin luottaa siihen, että todennäköisesti hankkeesta on raportoitu samaan tapaan journalismin tutkimusta esittelevissä lehdissä niin Suomessa kuin maailmalla. Lisäksi tähän ratkaisuun vaikutti se, että oletin, etten pääsisi vieraskielisen tekstin analysoimisessa yhtä syvälle kuin omalla äidinkielelläni kirjoitettujen tekstien.

Pyrin siihen, että aineisto edustaisi suhteellisen tasaisesti molempia hankkeita, joten valitsin Paikallisuus verkkomediassa -loppuraportista yhden ja Verkkoyhteisöjen kehittyminen -loppuraportista yhden artikkelia. Mielestäni molempien hankkeiden ajallinen kattaminen oli tärkeää siksi, että ne toteutettiin hieman erilaisin tavoin, erilaisin tutkimusryhmin ja erilaisista lähtökohdista, vaikkakin alusta oli sama ja tutkimuksen teoreettinen tausta samanlainen. Ensimmäisen Mansetori-hankkeen pääpaino oli paikallisen verkkotilan luomisessa, ja jälkimmäisessä hankkeessa keskityttiin enemmän verkossa luotuihin ihmisyhteisöihin. Lisäksi halusin nähdä, muuttuvatko teemojen käsittelytavat jotenkin ajanjaksolla, jolla teknologinen kehitys oli hyvin nopeaa. Aineiston artikkelit on julkaistu vuosina 1999–2004.

Halusin, että aineistoon kuuluisi eri kohderyhmille kirjoitettuja ja eri konteksteissa julkaistuja artikkeleja. Tällä halusin kattavuutta siihen, miten hankkeesta on kerrottu. Oletuksenani oli, että esimerkiksi journalismia käsittelevässä kirjassa kerrotaan hankkeesta eri puolia kuin artikkelissa, joka on julkaistu Kunnallistieteellinen aikakauskirja -lehdessä. Siksi kiinnitin julkaisupaikkoihin erityistä huomiota, kun poimin artikkeleja luettelosta: tavoitteenani oli, että jokainen aineiston teksti olisi julkaistu eri lehdessä tai kirjassa. Pääosa raporteissa listatuista artikkeleista oli lehtiartikkeleja, mikä johti siihen, että valitsemassani aineistossa on vain yksi kirjassa julkaistu artikkeli.

Loppuraporteissa näkökulma hankkeisiin on erilainen, sillä niissä esitellään tuloksia: sitä, mitä on tehty ja mitä hankkeista on opittu, kun taas lehti- ja kirja-artikkelien julkaisuajankohtana hankkeet olivat vielä meneillään. Siksi koin loppuraporttien täydentävän artikkeliaineistoa. Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen loppuraportista valitsin journalismia koskevan artikkelin, sillä tässä tutkimuksessa on kyse journalismista. Verkkoyhteisöjen kehittyminen -hankkeen loppuraportissa ei ollut suoraan journalismiin viittaavaa artikkelia, ja lisäksi mielestäni oli kiinnostavaa saada aineistoon yleisemmästä lähtökohdasta hanketta esittelevä artikkeli, joten valitsin johdannon.

Aineistoon kuuluvat artikkelit julkaisujärjestyksessä:

- 1) Verkkoviestinnän haasteet journalismin yleisösuhteelle – Tapaus LOCALITY-hanke. Kirjoittaja Seija Ridell. Julkaistu teoksessa Journalismin muutoskaruselli, toimittanut Mari Maasilta. Julkaistu vuonna 1999. Artikkelin pituus ilman lähdeluettelo on noin 13 sivua.
- 2) Internet paikallisena julkisuustilana – verkkoympäristö kaupallisten, hallinnollisten ja kansalaisintressien ristipaineissa. Kirjoittaja Seija Ridell. Julkaistu Kunnallistieteellinen aikakauskirja -lehdessä numerossa 4/2001. Artikkelin pituus ilman lähdeluettelo on noin 15,5 sivua.
- 3) Kansalaislajityypit verkkodemokratian rakentajina. Kirjoittaja Seija Ridell.

Julkaistu Alue ja ympäristö -lehdessä numerossa 1/2003. Artikkelin pituus ilman lähdeluetteloja on noin 10,5 sivua.

- 4) Puun ja kuoren välissä: asukasraadit julkisuuden mahdollisuuksia koettelemassa. Kirjoittajat Heikki Heikkilä ja Pauliina Lehtonen. Julkaistu Tiedotustutkimus-lehden numerossa 2/2003. Artikkelin pituus ilman lähdeluetteloja on noin 11,5 sivua.
- 5) Keskustelemaa verkkojournalismia kehittämässä. Kirjoittaja Ari Martikainen. Julkaistu Paikallisuus verkkomediassa -projektin loppuraportissa vuonna 2000. Artikkelin pituus on 18 sivua.
- 6) Johdanto: Kansalaislähtöisyys tietoverkoissa. Kirjoittaja Esa Sirkkunen. Julkaistu Verkkoyhteisöjen kehittyminen -projektin loppuraportissa vuonna 2004. Artikkelin pituus on 15 sivua.

Tiedotustutkimus-lehti on vaihtanut nimensä vuonna 2008 ja on nykyään Media & viestintä. Se on vertaisarvioitu tieteellinen aikakauskirja, joka käsittelee koko mediakenttää. Lehti on ilmestynyt vuodesta 1978, ja sitä julkaistaan vuodessa neljä numeroa. Lehden viidentenä vuosittaisena numerona on vuosina 1998–2013 julkaistu Journalismikritiikin vuosikirja. Lehden kustantajina ovat toimineet pohjoismainen tietokeskus Nordicom ja Tiedotusopillinen yhdistys, nykyinen Media- ja viestintätieteellinen seura Mevi ry. (Media & viestintä -lehden verkkosivut.)

Alue ja ympäristö -lehteä julkaisee Alue- ja ympäristötutkimuksen seura. Se on vertaisarvioitu tieteellinen julkaisu, jonka aiheet liittyvät yhteiskunta- ja kulttuuriteoreettiseen tutkimukseen sekä yhteiskuntatieteelliseen ympäristötutkimukseen. Lehti ilmestyy kahdesti vuodessa ja on ilmestynyt säännöllisesti vuodesta 1971, aluksi 20 vuoden ajan Aluesuunnittelu-nimisenä. (Alue- ja ympäristötutkimuksen seuran verkkosivut.)

Kunnallistieteellinen aikakauskirja on neljästi vuodessa ilmestynyt tiedelehti. Siinä julkaistaan kuntayhteisöä käsitteleviä artikkeleja, joilla on merkitystä kunnallistieteen ja käytännön kunnalliselämän kannalta, tutkimuslauseita ja puheenvuoroja sekä tieteellisten julkaisujen arvosteluja. Lehteä julkaisee Kunnallistieteen yhdistys.

(Kunnallistieteen yhdistyksen verkkosivut.)

Journalismin muutoskaruselli -teoksen on toimittanut Mari Maasilta ja kustantanut Tampereen yliopisto. Kirjan teemana on journalismin parantaminen journalistisia työyhteisöjä kehittämällä. Siinä on yhteensä kaksitoista artikkelia, jotka kertovat käytännön esimerkeistä, koetuista toimintamalleista ja mahdollisista kehityskuluista. Kirja on suunnattu toimittajille, toimitusten johdolle ja journalististen yritysten talousjohdolle. (Granum-kirjakaupan verkkosivut.)

Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen loppuraportin nimi on Verkkotorilla: Internet kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden tilana. Siinä on kuusi artikkelia, jotka käsittelevät hanketta eri näkökulmista ja jotka ovat kaikki hankkeessa mukana olleiden tutkijoiden kirjoittamia. Raportti on julkaistu vuonna 2000. (Heinonen ym., 2000.)

Verkkoyhteisöjen kehittyminen -hankkeen loppuraportti on julkaistu vuonna 2004 ja on nimeltään Toimijaksi tietoverkoissa. Se sisältää yksitoista artikkelia sekä kolmetoista kommenttia. Artikkelit ovat tutkijoiden kirjoittamia, ja kommentteja ovat kirjoittaneet hankkeessa mukana olleet kansalaiset. (Sirkkunen ym., 2004.)

Aineistostani siis tieteellisissä julkaisuissa julkaistuja artikkeleja on kolme (edellisen listan artikkelit 2, 3 ja 4.) Yksi artikkeli on julkaistu kirjassa (artikkeli 1) ja kaksi hankkeiden loppuraporteissa (artikkelit 5 ja 6). Käsittelen myös loppuraportteja tieteellisinä teksteinä.

Aineiston teksteillä on kuusi eri kirjoittajaa. Ridellin artikkelit koskevat Mansefoorumi-osiota, ja Martikaisen artikkeli käsittelee Mansemediaa. Lehtosen ja Heikkilän artikkelin aiheena on kaksi asukasraatia, joista toinen toimi Mansetorilla. Sirkkunen kirjoittaa Verkkoyhteisöjen kehittyminen -hankkeen projektivastaavana ja tutkijana koko Mansetorista.

3.2 Käsittelymetodi: teemoittelu

Tutkimuksessani on kyse laadullisesta eli kvalitatiivisesta aineistosta ja sen analyysistä. Eskolan ja Suorannan (1998, 138) mukaan ”laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on luoda aineistoon selkeyttä ja siten tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta”.

Eskolan ja Suorannan mukaan laadulliseen aineistoon voi suhtautua kahdella tavalla: joko se voidaan ottaa vääristelemättä vallitsevasta todellisuudesta kertovana, jolloin on mahdollista saavuttaa totuudenkaltaista tietoa, tai aineistojen voidaan ajatella olevan järjestetty sellaisiksi kuin ne ovat tiettyä tarkoitusta silmällä pitäen. (1998, 142.) Itse suhtaudun aineistoon järjestettynä tai rakennettuna todellisuutena, sillä minulla ei ole syytä epäillä, eivätkö teksteissä kerrotut asiat olisi vääristelemätöntä todellisuutta.

Kysymys on mielestäni näkökulmasta, joka aiheeseen kussakin aineistoni artikkelissa on otettu. Eskolan ja Suorannan mukaan tämä onkin asia, joka pitäisi aina muistaa kvalitatiivisten aineistojen analyysissä: ”Teksti on aina versio tai eräs näkökulma aiheeseen kuin aiheeseen.” (1998, 143.) Heidän mukaansa yksi ihminen voi esimerkiksi tuottaa yhdestä aiheesta hyvinkin erilaisia luentoja.

Eskolan ja Suorannan mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen kohteena on lähes aina kieli (1998, 143). Näin on tässäkin tutkimuksessa. Pyrin selvittämään, miten kieltä on käytetty, ja lähestymään tutkimuskysymystäni sitä kautta. Keskityn analysoitavassa tekstissä paitsi yksittäisiin sanoihin ja lauseisiin, myös laajemmin siihen, mistä aiheesta tekstissä puhutaan ja miten siitä puhutaan.

Koodien avulla etsin aineistostani tutkimusongelmaani sopivia teemoja. Teemoittelu on Eskolan ja Suorannan mukaan suositeltava aineiston analyysitapa jonkin käytännöllisen ongelman ratkaisemisessa (1998, 179). Koska käytännönläheisenä tavoitteenani oli etsiä aineistosta yhtymäkohtia kansalaisjournalismin teoriaan, valitsin aineiston käsittelytavaksi teemoittelun.

Tekstimuotoinen aineisto on syytä lukea aluksi useampaan kertaan, jotta se avautuu alustavasti, kirjoittavat Eskola ja Suoranta (1998, 152.) Itse en kuitenkaan toiminut

näin. Olin lukenut aikaisemmin ainoastaan hankkeiden loppuraportit kerran läpi. Muussa aineistossa tein koodausta jo heti ensimmäisestä lukukerrasta alkaen. Mielestäni se oli hyvä tapa päästä jo heti alussa kiinni aineiston teemoitteluun.

Teemoittelu, tai teemakortiston luominen, kuten Suoranta ja Eskola asian ilmaisevat mahdollistaa aineiston pilkkomisen jatkossa tehtäviä tulkintoja varten. Se on kelvollinen apuväline myös muita aineistoja kuin teemahaastatteluaineistoja käsiteltäessä, he kirjoittavat. Suoranta ja Eskola neuvovat merkitsemään aineiston reunaan sitä luettaessa kuinkin teeman numeron. (1998, 154–155.) Itse olen käyttänyt teemojen merkkeinä sanoja.

Päädyin teemoihin sekä teoria- että aineistolähtöisesti. Ennen perehtymistä aineistoon olin perehtynyt kansalaisjournalismin teoriaan, joka väistämättä ohjasi tässä vaiheessa käsitystäni siitä, mitkä teemat ovat tämän työn kannalta tärkeitä. Tarkastelin aineistoani silmäillen sen otsikoita (tässä vaiheessa en ollut valinnut loppuraporteista yksittäisiä artikkeleja vaan käytin apuna niiden sisällysluetteloita) ja poimin sellaisia aiheita, joita saatoin kuvitella tekstissä käsiteltävän ja joita pidin tärkeinä. Koodauksen edetessä tuli selväksi, ettei alkuperäinen teemarunkoni kokonaisuudessaan toimi, joten poistin ja lisäsin teemoja tarpeen mukaan. Muut vaihtoehdot olisivat olleet rakentaa koodiluettelo pelkästään joko teoriasta tai aineistosta johtamalla, Eskola ja Suoranta kirjoittavat (1998, 157). Kumpikin vaihtoehtoinen tapa olisi toiminut myös tässä tutkimuksessa.

Sekä aineistolähtöiseen että teorialähtöiseen koodaamiseen liittyy Eskolan ja Suorannan mukaan ongelmia. Aineistolähtöisessä koodaamisessa tutkijaa ohjaavat tutkimuksen tarkoitukset, oma lukeneisuus ja aiemmat teoriat. Siten aineistolähtöinen koodaus on sekoitus tutkijan ennakkoluuloja ja aineiston tulkintaa. Teorialähtöisessä koodaamisessa saadaan samoin aikaan tutkijan laatima konstruktio eikä puhdas teoria. Eri tutkijat laatisivat erilaisia koodiluetteloita joka tapauksessa, oli kyse siten aineistolähtöisestä tai teorialähtöisestä koodaamisesta. (1998, 157.)

Eskolan ja Suorannan mukaan (1998, 157–158) sopivaa koodien määrää on usein vaikea päättää, sillä suuri määrä koodeja näyttää kuvaavan tutkittavaa ilmiötä osuvammin, mutta toisaalta monimutkaisemmassa luokittelussa yksimielisyys siitä, mikä kuuluu mihinkin koodiin, pienenee. Tässä tutkimuksessa teemoja oli alun perin

noin kymmenen. Aukottoman koodauksen tekeminen ei Eskolan ja Suorannan mukaan ole mahdollista, sillä aina voidaan löytää aineistoon uusia näkökulmia (1998, 158.) Eskola ja Suoranta puhuvat riittävästä koodaamisesta, ja riittävyys on olemassa itsekkin tässä työssä pyrkinyt.

Eskolan ja Suorannan mukaan koodausrunko syntyy usein tavallaan kahdessa vaiheessa: ensin laaditaan alustava runko, joka elää, muuttuu ja täydentyy koodausprosessissa (1998, 158). Noin puolivälissä aineiston koodaamista tulikin siihen tulokseen, että koodilista on toimiva, eikä se sen jälkeen enää muuttunut. Kävi myös selväksi, että eri koodien esiintyvyys vaihteli rajusti aineiston artikkelista toiseen.

Yhdessä artikkelissa (listalla numero 5) oli myös sellaista sisältöä, joka ei koskenut Mansetoria vaan toista, muualla toteutettua kehittämishanketta. En sisällyttänyt näitä osuuksia analyysiini, koska halusin keskittyä nimenomaan siihen, miten Mansetori-hankkeesta on kirjoitettu. Samasta syystä jätin analysoimatta kuvat ja kuviot, joita aineistossa esiintyi.

Koodaaminen oli tässä vaiheessa melko intuitiivista ja perusteiltaan väljää. Jos löysin mielestäni minkä tahansa, ohuenkin viittauksen johonkin koodiin, merkitsin koodin marginaaliin tekstin kohdalle. En merkinnyt ylös, miksi olin päätenyt näihin ratkaisuihin. Vasta seuraavassa vaiheessa suhtauduin omaan ajatteluuni ja paperiin merkitsemiini koodeihin kriittisemmin.

Kokosin tekstinkäsittelyohjelman avulla eräänlaisen sähköisen kortiston, jossa koodit toimivat otsikoina ja joihin kokosin aineistosta kuhunkin koodiin kuuluvia osia. Nämä osat olivat yksittäisiä sanoja, virkkeitä tai virkkeiden osia tai jollakin tavoin mielestäni aineistoa edustavia ilmauksia. Merkitsin teemakortistoon sisällyttämiini tekstinpätkiin myös sen, mistä artikkelista ne ovat peräisin. Jos jokin tekstikatkkelma kuului mielestäni useamman kuin yhden teeman alle, sijoitin sen useampaan teemaan. Tällaisia katkelmia oli varsin paljon: esimerkiksi puhuttaessa uuden teknologian vaikutuksista journalismin yleisösuhteeseen puhutaan sekä teknologiasta, journalismista että yleisöstä.

Jos aluksi aineistoa koodatessani olin suhtautunut siihen intuitiivisesti ja kirjannut lähes jokaiseen kappaleeseen useampia koodeja miettimättä tarkemmin miksi, nyt suhtauduin merkitsemiini koodeihin kriittisesti. Siksi tässä vaiheessa kävi niin, että

lopulta en sijoittanutkaan suurta osaa katkelmista aivan niin moneen teemaan kuin olin koodatessani niiden ajatellut kuuluvan. Etsin tässä vaiheessa aineistosta tarkasti katetta sille, miksi jokin katkelma kuuluu tiettyyn teemaan. Tein näin, koska halusin testata koodaustani ja omaa ajatteluani. Teemoittelin aineiston ajatuksella ja siten, että pystyin perustelemaan itselleni jokaisen katkelman kohdalla, miksi se kuuluu juuri tiettyyn teemaan. Esimerkiksi kun oli koodannut kappaleen kohdalle ”kansalaislähtöisyys”, tässä vaiheessa pohdin tarkasti, miksi olin tehnyt sellaisen kirjauksen, ja jos en löytänyt sille perustetta, en teemoitellut sitä.

Tein tässä vaiheessa paljon valintaa ja keräilin artikkeleista sellaisia virkkeitä tai ilmauksia, joita pidin tämän työn kannalta olennaisina. Nämä valinnat tein oman pohdintani perusteella – joku toinen olisi saattanut päätyä toisenlaisiin ratkaisuihin. Valintojani ohjasi luonnollisesti työni tavoite.

Yksinkertaisimmillaan poimin demokratia-otsikon alle jokaisen virkkeen, jossa esiintyi sana demokratia, mutta monimutkaisimmillaan jouduin tulkitsemaan hyvinkin pitkälle sitä, mistä tekstissä itse asiassa puhutaankaan. Esimerkiksi metaforat ja muut tekstilliset keinot lisäsivät tulkinnan tarvetta: vaikka puhuttaisiin näyteikkunasta, tarkoitetaankin itse asiassa julkisuutta.

Lopulta havaitsin, että teemoistani kaksi, journalismi ja demokratia, kattavat yhdessä lähes kaiken aineiston, jota olin poiminut siis aluksi yhteensä noin kymmeneen teemaan. Kymmenestä teemastani osa oli muutenkin putoamassa pois, sillä olin todennut, että esimerkiksi paikallisuus-teema ei ole tämän tutkimuksen aiheen kannalta oleellinen. Osa teemoista oli niin kapeita, että niitä oli järkevää yhdistellä toisiinsa. Esimerkiksi yleisö-teemaa käsiteltiin aineistossa koko ajan journalismin kautta, joten otin yleisö-teeman osaksi journalismi-teemaa.

Lähes kaikki niistä katkelmista, jotka esiintyivät jossakin muussa kuin journalismi- ja demokratia-teemoissa, esiintyivät myös niissä. Journalismi ja demokratia ovat luonnollisesti keskeisiä teemoja, kun puhutaan journalistisen työn uudistamisesta demokratiaa parantavaan suuntaan. Lisäksi työn laajuuden ja analyysin syvällisyyden kannalta katsoin, että minun on järkevää keskittyä näihin kahteen teemaan, sillä uskoin, että niiden kautta pääsisin käsittelemään kansalaisjournalismiin liittyviä näkökulmia.

4 Analyysi: journalismi ja demokratia Mansetori-aineistossa

Tässä luvussa kerron, mitä journalismista ja demokratiasta on aineistoni artikkeleissa kirjoitettu. Aloitan käsittelemällä journalismiin liittyvät maininnat kaikista artikkeleista, jonka jälkeen jatkan käsittelemällä demokratiaan liittyvän aineiston samalla tavalla.

Kansalaisjournalismiin viitataan aineiston yhdessä artikkelissa suoraan muutamia kertoja. Kansalaisjournalismin kuvaillaan olevan liike, jossa tutkijat ja toimittajat kehittelevät uudenlaisia journalistisen työn käytäntöjä ja esitystapoja ja jossa jutun tekemisessä lähtökohtana ovat kansalaisten ongelmat. Journalismin ja ihmisten suhteen kirjoitetaan määräytyvän kansalaisjournalismissa julkisen puheen ja toiminnan kautta, ja julkisuuden sanotaan olevan kansalaisjournalismin ymmärryksen mukaan kollektiivista keskustelua. Aineistoni mukaan kansalaisjournalismi haluaa kehittää yhteiskuntaa suuntaan, jossa tavalliset kansalaiset voivat osallistua keskusteluun. Lisäksi kansalaisjournalismin mainitaan olevan yritys tarttua journalismin yleisösuhteen ongelmiin. Kaikki nämä kuvailut ovat peräisin yhdestä artikkelista. Muissa aineiston artikkeleissa kansalaisjournalismia ei mainita.

Jotta aineistoa voisi tulkita siinä ajallisessa kehyksessä, johon se kuuluu, on syytä tietää, missä vaiheessa Suomen tietotekninen kehitys oli siihen aikaan, kun Mansetori-tutkimushankkeet olivat meneillään ja aineiston artikkelit julkaistiin. Siksi käyn aluksi läpi lyhyesti 1990-luvun loppupuolen ja 2000-luvun alun tilannetta verkon kehityksen kannalta.

4.1 Verkko haastoi perinteisen journalismin

Aineiston perusteella on selvää, että journalismi eli tekstien kirjoitushetkellä murroskautta. Teksteistä on nähtävissä kirjoittajien huoli siitä, mihin journalismi on

menossa. Samaan aikaan verkko ja sen mukana tuleva uusi teknologia tarjoaisi mahdollisuuden muuttaa journalismin käytäntöjä. Toistaiseksi journalismin rinnalle ei ollut noussut vaihtoehtoisen julkisuuden tiloja, vaikka verkon myötä kaikille oli avautunut ainakin teoreettinen mahdollisuus herättää keskustelua ja hankkia asialleen huomiota riippumatta siitä, kelpasiko asia valtamedian agendalle.

Kuten aiemmin kirjoitin, verkon mahdollistamien palveluiden kehittäminen oli vielä aivan alkutekijöissään, kun Mansetoria käynnistettiin. Siksi verkkojournalismikaan ei ollut tuolloin vielä kovin kehittynyttä. Aineiston perusteella voi hahmotella kuvaa silloisesta uusmediaan siirtymisestä. Aineistossa kerrotaan, että yhä useammat viestimet olivat luoneet itsestään uusmediaversioita verkkoon. Nämä versiot kuitenkin sisälsivät samankaltaista juttuainesta kuin perinteinen mediakin: vaikka teknologia olisi mahdollistanut lukijoiden ja median vuorovaikutteisuuden, sitä ei hyödynnetty uusmediassa.

Vaikka vuorovaikutteisuuden puute tuodaan artikkeleissa useita kertoja esiin, löytyy eräästä artikkelista myös päinvastainen maininta:

”Journalismia tuottavat yritykset ovat niin ikään ottaneet uuden teknologian ja myös sen vuorovaikutteiset ominaisuudet nopeasti onkeensa.” (Ridell 1999, 131.)

Aineistosta näkyy tyytymättömyys siihen, ettei verkkoon siirryttäessä luotu mitään uutta: tiedotusvälineet olivat läsnä internetissä, mutta sisältö oli samanlaista kuin printtimediassakin. Itse asiassa aineistossa on maininta siitä, että verkkoon siirrettiin tuolloin pääosin sellaista materiaalia, joka oli jo julkaistu jossakin muualla ja joka siirrettiin verkkoon lähes sellaisenaan. Verkossa ei aineiston mukaan siis tarjottu mitään lisää siihen, mitä lukijat saivat perinteisestä mediasta. Tuolloin uutiskilpailu internetissä ei ollut vielä sellaisissa mitoissa kuin se nykyään on, eikä verkkosisällöistä pyritty perimään maksua lukijoilta. Nykyään monet suomalaisetkin mediat, esimerkiksi Helsingin Sanomat ja Suomen Kuvalehti, ovat pystyttäneet verkkosivuilleen maksumuureja, jotka estävät ei-tilaajia lukemasta osaa verkkojutuista.

Jonkinlaista vuorovaikutteisuutta verkossa kuitenkin oli jo tuolloin. Aineistossa on maininta keskusteluryhmistä, joissa yleisö tuotti sisältöä internetiin. Lisäksi mainitaan, että verkkojournalismin silloisten käytäntöjen mukaan yleisön oli mahdollista tehdä

kyllä tai ei -tyyppisiä valintoja tai reagoida jo valmiiksi annettuihin aiheisiin. Verkojulkaisuissa noudatettiin samanlaisia käytäntöjä kuin perinteisessä mediassa, joten tällainen aines erotettiin tiukasti toimittajien tuottamasta sisällöstä, aineistossa sanotaan.

Vuorovaikutteisuuden pyrkimisen taustalla nähtiin laajempi ilmiö, selviää seuraavasta lainauksesta:

”Uuden teknologian vuorovaikutteisuuden voi nähdä taustalla myös lehtien pyrkimyksissä tavoitella lukijoihin muutenkin läheisempää suhdetta.” (Ridell 1999, 131.)

Aineiston mukaan Aamulehti oli luonut verkkoon uudenlaisen juttutyyppin, verkkohaastattelun, jossa lehti valitsi vastaajan tai vastaajat mutta lukijat saivat esittää tälle kysymyksiä. Verkkohaastattelukaan ei kuitenkaan aineiston mukaan ollut todellista vuorovaikutusta lukijoiden ja haastateltavan välillä:

”Myös verkkohaastattelun lajityypissä vuorovaikutteisuus on käytössä vain osittain, sillä väline valitsee sekä aiheen että vastaajan.” (Ridell 1999, 132.)

Käytännön toimitustyölle verkko tarkoitti muutosta ja uusia haasteita työhön. Tämä muutos liittyi aineiston mukaan nimenomaan teknologisten mahdollisuuksien hyödyntämiseen: aineistossa korostetaan, että juttujen perinpohjainen ideointi on erityisen tärkeää, kun tehdään sisältöä verkkoon. Enää ei riittänyt, että toimittaja keksi aiheen ja kirjoitti tekstin, vaan hänen piti miettiä, mitä verkon ominaisuuksia hän haluaa käyttää jutun tekemisessä. Paikallisuus verkkomediassa -projektissa oli havaittu, että toimittajat lähtevät perinteisesti liikkeelle tekstin pohjalta, vaikka tekisivät juttua verkkoon. Syytä siihen, että käytäntöjä ei onnistuttu uudistamaan, haettiin journalisteista itsestään:

”Avoimempien ja keskustelunomaisempien verkkomuotojen kehittämisen rajat tuntuvatkin nykyisellään olevan enemmän journalistisen mielikuvituksen kuin tekniikan asettamia rajoja.” (Ridell 1999, 132–133)

4.2 Journalismin käytännöissä havaittiin puutteita

Aineistossa kuvaillaan hyvin paljon sitä, miten media ja toimittajat toimivat.

Journalistinen työ asetetaan raameihin, jonka muodostavat julkisen tilan rajallisuus, työn nopea tahti ja sen teollinen luonne. Teknologian katsottiin voivan helpottaa näistä ongelmista tilan rajallisuutta, sillä internetissä tilaa on loputtomasti verrattuna palstamillimetrien tai lähetyksiminuuttien määrään. Sen sijaan aineistosta ei löydy mainintaa siitä, miten verkko voisi muuttaa työn tahtia tai teollista luonnetta.

Aineisto piirtää 1990–2000-lukujen taitteen journalismista synkähkön kuvan, jossa ei juuri ole sijaa toimittajan kunnianhimolle tai sisältöjen laadun parantamiselle.

Aineiston mukaan toimittajan rooli on toimia vallitsevan journalistisen käytännön mukaan ja tehdä sen perusteella valintoja, joiden mukaan asiat nousevat uutisoinnin kohteiksi. Aineisto väittää, että nämä aiheet valikoituvat usein toimitukseen tulleiden tiedotteiden perusteella, jolloin toimittajan tehtävä on tarkistaa faktat parilla puhelinsoitolla. Jälleen ollaan peruskysymysten äärellä: aineiston mukaan toimittajilla ei ole riittävästi aikaa, jotta he voisivat irrottautua näistä rutiineista. Aineisto väittää myös, että osa toimittajista ei ehkä edes halua tehdä työtään millään muulla tavalla.

Journalismi saa aineiston mukaan aiheensa usein yhteiskunnan laitoksista. Tähän viitataan esimerkiksi seuraavassa lainauksessa: *”Käytännössä journalismin tuottamista ohjaavat työn kiivastahtinen teollinen luonne sekä kiinteä yhteys vakiintuneisiin eliittilähteisiin ja tiedon laitostuneisiin koneistoihin, jotka tarjoavat journalismille ennakoitavaa ja siten helppokäyttöistä ainesta.”* (Ridell 199, 128–129.)

Kolikon kääntöpuolena on se, että näin valikoituvat aiheet ja niistä syntyvät jutut ovat kansalaisen näkökulmasta melko hyödyttömiä. Aineiston mukaan journalismin tapana on raportoida asioista pistemäisesti, irrallisesti, muistittomasti ja taustoittamatta, ja ajoitukseltaan jutut tehdään liian myöhään sen kannalta, että kansalaisilla olisi vielä mahdollisuus vaikuttaa asioihin. Syytä tähänkin ongelman haetaan siitä, että toimittajilla on niin kiire työssään.

Median katsotaan toimivan rutiininomaisesti ja toistavan julkisten toimijoiden ja laitostuneiden tahojen intressejä. Esiin nostetaan erityisesti uutisjournalismi:

aineistossa tuodaan ilmi, että uutisjournalismilla on ”perinteisesti *vahvat sidokset muihin yhteiskunnallisen vallan laitoksiin*” (Ridell 2001, 354), ja sillä tavoin nämä laitokset pääsevät vaikuttamaan siihen, mitkä aiheet nousevat journalismin agendalle, miten ne lukijoille tarjoillaan ja kenen sanomilla sanoilla. Ymmärrän tämän väitteen niin, ettei journalismi aineiston mukaan sittenkään määrittele itse sitä, mitä se agendalleen valitsee: yhteiskunnallisen vallan käyttäjät on päästetty päättämään siitä, mikä on journalistisesti tärkeää.

4.3 Toimittajat, yleisö ja päättäjät olemattomassa vuorovaikutuksessa

Kuten jo aiemmin mainitsin, journalismin siirtymisen verkkoon toivottiin lisäävän vuorovaikutusta. Aineisto sisältää paljon kuvausta siitä, miten vuorovaikutuksen puute mediassa ilmenee. Erityisesti aineistossa peräänkuulutetaan keskustelua. Hieman epäselväksi jää, minkä tahojen välille keskustelua kaivattaisiin. Aineistossa kerrotaan kyllä, kenen välillä sitä ei ole: journalismin mainitaan jopa rakentavan vihollisasetelmia hallinnon ja kansalaisten välille ja typistävän paikalliset kiistat ”vastakkainasetteluksi aktiivisten asukasryhmien ja päättäjien välillä”.

Sitä, miksi tällaisia käytäntöjä ei ole pystytty synnyttämään, perustellaan journalismin vakiintuneilla käytännöillä eli sillä, miten se valikoi aineistonsa ja esittää ne.

Esitystavan sanotaan olevan keskustelua virittämätön.

Vuorovaikutuksen puute journalismissa näyttäytyy siten, että vaikka useita toimijoita tuotaisiin samaan julkisuustilaan, esimerkiksi heitä haastateltaisiin samaan juttuun, heidät esitetään kuitenkin irrallisina toisistaan. Journalismissa on esillä erilaisiin sosiaalisiin asemiin sijoittuvia toimijoita ja ryhmiä, mutta niiden välille ei synnytetä vuorovaikutusta.

Koska journalismi on niin lokeroivaa ja jopa vihollisasetelmia rakentavaa, se pönkittää viestintäsuhteita, jotka perustuvat osapuolten erillisyydelle, niiden etujen

vastakkaisuudelle sekä molemminpuoliselle epäluulolle, tekstissä sanotaan. Lokeroivuus on aineiston mukaan erityisesti uutisen ominaispiirre: uutinen journalismin lajityyppinä on niin sosiaalisia ryhmiä toisistaan eristävä, että se ehkäisee ryhmien välistä kanssakäymistä.

Myöskään toimittajan ja vastaanottajan vuorovaikutusta journalismissa ei aineiston mukaan juurikaan ole. Keskustelun avulla journalismia voitaisiin kuitenkin parantaa, aineisto antaa ymmärtää. Esimerkiksi toimittajan käytännön työn kannalta keskustelu lukijoiden kanssa voisi tuoda uusia näkökulmia juttujen tekoon. Toimittajan ja lukijan välinen suhde on kuitenkin aineiston mukaan jo aikaisemmin muotoutunut olemattomaksi eikä tilanne ole verkon myötä muuttunut: *”Journalismissa toimittajan ja vastaanottajan vuorovaikutus ei perinteisesti ole ollut kovin korkeassa kurssissa.”* (Martikainen 2000, 116)

Yleisösuhte nähdäänkin yhtenä journalismin ongelmista. Silloin, kun tekstit on kirjoitettu, tämä pulma on ollut jo yleisesti tunnustettu ja tunnettu, aineistosta ilmenee. Yleisösuhteen ongelmista on aineiston mukaan aiempina vuosina puhuttu ja kirjoitettu paljon sekä Suomessa että maailmalla, mutta ratkaisukeinoja ei kuitenkaan ollut juurikaan esitetty. Yksi harvoja kertoja, kun aineistossani mainitaan yhdysvaltalainen kansalaisjournalismi, on yleisösuhteen yhteydessä: niin sanotun public journalism -liikkeen sanotaan olevan yksi konkreettinen yritys tarttua yleisösuhteen ongelmiin.

Aineiston perusteella syntyy kuva lukijoista, jotka ovat avuttomia journalismin edessä. Journalismi tarjoaa heille mykän ja voimattoman sosiaalisen toimijan roolin, jossa uutisointi suuntautuu ylhäältä hallinnosta alas kansalle, ja kansa voi vain tyytyä kuittaamaan tiedon vastaanotetuksi. Kun hallinto on kansasta etäännyntynyt ja näiden välissä on huonosti tehtäväänsä hoitava journalismi, tulee kansalle tunne siitä, että yhteiskunnalliseen tapahtumiseen ei voi vaikuttaa. He siis kokevat, ettei heillä ole valtaa vaikuttaa omaan ympäristöönsä. Lukijan voimattomuudesta kerrotaan esimerkiksi seuraavissa lainauksissa:

”Uutisten vaihtoehtoton puhuttelun tapa saa vahvaa vastakaikua katsojien tuntemuksissa yhteiskunnallisen tapahtumisen vääjäämättömyydestä ja tavallisten ihmisten avuttomuudesta suhteessa siihen.” (Ridell 1999, 130.)

”Rooli tarjoaa – niin kuin journalismissa perinteisestikin – hyvin vähän mahdollisuuksia olla mukana niiden asioiden määrittelyssä, jotka verkkojournalismi päivittäin nimeää 'yhteisiksi' tai 'yleisesti merkittäviksi’.” (Ridell 1999, 133.)

”Yleisöllä ei ole sanansijaa myöskään journalismin valitessa näkökulmia, joista se asioita verkossa esittää, tai sen valikoidessa, ketkä pääsevät sanomaan kantansa verkkojulkisuuden esityslistalle otetuista aiheista.” (Ridell 1999, 133.)

Voimattomuus toistuu myös siinä, että kansalaiset kokevat, ettei heillä ole pätevyyttä tai lupaa arvioida tai arvostella journalismin itsensä toimintaa. Tyytymättömiä he kuitenkin aineiston mukaan ovat: toimittajat eivät lukijoiden mielestä käytä oikein oikeuttaan kysyä niitä kysymyksiä, jotka askarruttavat ihmisten mieliä. Toimittajilla olisi mahdollisuus vaatia vastaukset näihin kysymyksiin niiltä, joiden vastuulla asiat ovat, mutta toimittajat eivät aineiston mukaan toimi tällä tavoin.

Aineistossa esitetään kysymys, missä määrin uusi teknologia on muuttanut tai muuttamassa rooliasetelmaa, joka yleisön ja journalismin välille on syntynyt. Muutoksille olisi tarvetta: journalismin julkisuuden tuottamisen lähtökohdat ja tavat olisi otettava vakavasti pohdittavaksi, jotta yleisösuhdetta pystyttäisiin uudistamaan. Kaivattua kyseenalaistusta ei kuitenkaan ollut tapahtunut: vaikka uusi viestintäteknikka taipui kätevästi journalistien tarpeisiin, kansalaisten rooliin yleisönä se ei pystynyt tuomaan muutosta. Tekstissä todetaankin suoraan, ettei tekniikka sinänsä muuta yleisösuhdetta miksiäkään eikä tuo siihen mitään uutta. Teknologiaan suhtaudutaan siis erilaisten muutosten mahdollistajana.

Aineiston mukaan kansalaisilla ei myöskään ole juuri mahdollisuutta esiintyä julkisuudessa vakavasti otettuina keskustelijoina, siis ottaa osaa vuorovaikutukseen. Aineiston mukaan journalismi asemoi tavalliset ihmiset sivustakatsojiksi, avuttomiksi uhreiksi, surijoiksi tai tapahtuman kuvittajiksi. Kansalaisten osa on olla pelkästään vastaanottajina: *”Uutisjournalismissa kansalaiset ovat usein uutisten kerronnan kohteina mutta pääsevät hyvin harvoin itse puhumaan itsensä puolesta.”* (Heikkilä & Lehtonen 2003, 37)

Vaikka nämä tavalliset ihmiset saisivat tilaa mediassa, heille ei anneta sellaista roolia, jossa he voisivat keskustella vakavasti asiakysymyksistä. Julkisuuteen pääseminen on aineiston mukaan tavalliselle ihmiselle vaikeaa, ja julkisuustilojen rajat ovat

tarkasti vartioidut. Kuntalaisia ei siis oteta mediassa vakavasti. Ridell (2003, 14) kirjoittaa: *”Kuntalaiset nähdään mediajulkisuudessa usein roolissa, jossa he ajavat yksittäisiä ja ahtaan yksityisiä intressejä erotukseksi 'yleisen edun' oletetusti huomioon ottavista hallinnon ja puoluepolitiikan toimijoista.”*

Aineistossa vertaillaan myös sitä, millaista julkisuutta kansalaiset ja kunta toivovat lehdistön tuottavan. Aineiston mukaan kuntalaisilla on hyvinkin erilaisia toiveita julkisuudelle kuin kunnalla. Kansalaiset toivovat julkisuuden olevan moniääninen tila, jossa kohdataan ja keskustellaan, kun taas kunta on imagojulkisuutta vailla.

Aineistossa tuodaan esiin, että tavallisen ihmisen rooli suhteessa mediaan on usein kuluttajan rooli. Lukijat ymmärretään asiakkaina, jotka tekevät kulutuspäätöksiä. Heitä varten valmistetaan ikään kuin tuote, ja he valitsevat tuotteista mieluisimman ja käyttävät sitä. Journalismin tekijöitä yleisön mielipiteet kiinnostavat ainoastaan siinä tapauksessa, että niitä voidaan käyttää tuotekehittelyssä, aineistossa mainitaan. Heikkilän ja Lehtosen artikkelissa, jossa käsitellään asukastoimikuntien saamaa julkisuutta, asiaan suhtaudutaan kuitenkin positiivisemmin: *”Tiedotusvälineiden paikalliseen asukastoimintaan kohdistama huomio kertonee siitä, että toimitukset ovat aiempaa halukkaampia seuraamaan virallisten instituutioiden ulkopuolista toimintaa.”* (Heikkilä & Lehtonen 2003, 41.)

4.4 Ongelmia vailla ratkaisuja

Journalismia ja sen tilaa tekstien julkaisuhetkellä on lähestytty aineistossani hyvin pitkälti ongelmalähtöisesti. Aineiston mukaan journalismiin ja sen käytäntöihin liittyy lukuisia ongelmia, jotka vaikuttavat negatiivisesti jopa koko yhteiskunnan toimintaan.

Aineistosta voi päätellä, että verkkoteknologian syntymisen myötä mahdollinen mutta toistaiseksi tapahtumatta jäänyt muutos olisi ollut kirjoittajien mielestä tarpeellinen ja toivottu. Se, ettei näin ole tapahtunut, nähdään median puutteena: media ei ole pystynyt uudistamaan esitystapojaan ja käytäntöjään, vaikka kansalaiset etsivät

uusia osallistumisen muotoja ja väyliä. Oikeastaan tällainen oletettu kansalaisaktiivisuuden nousu on merkittävässä roolissa siinä, mitä medialta vaaditaan. Kansalaisten aktivoituminen asettaa tietyt olosuhteet, joihin median oletetaan vastaavan. Kun kansalaiset tulevat aktiivisiksi toimijoiksi ja julkisen keskustelun osapuoliksi, journalismi on aineiston mukaan jopa uhattuna.

Journalismin ei katsota tekevän sitä, mitä sen pitäisi: journalistit ovat luvanneet lukijoilleen olla vallan vahtikoiria, mutta aineistossa vedotaan tutkimukseen joka osoittaa tämän väitteen virheelliseksi: *”Kriittiset uutistutkijat katsovat uutisille ominaisten esitystapojen olevan jyrkässä ristiriidassa niiden lupauksen kanssa, joita lajityyppiin julkilausutusti liitetään vallanpitäjiä kansalaisten puolesta ärhäkkäästi valvovana vahtikoirana ja yhteiskunnallisen keskustelun synnyttäjänä ja ylläpitäjänä.”* (Ridell 1999, 129.)

Suoranaisia ratkaisuja teksteissä ei tarjota. Syy tähän lienee se, ettei tutkijoilla ole vielä siinä vaiheessa, kun tekstit on julkaistu, ollut tarjota ratkaisuja. Meneilläänhän oli tutkimushanke, jossa näitä vastauksia oltiin etsimässä. Jonkinlaista spekulatiota olisi ollut mahdollista esittää tutkimuksen lähtökohtien kautta, mutta niin ei ole tehty. Aineiston ulkopuolinen artikkeli Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen loppuraportissa on ratkaisukeskeisempi, ja siinä todetaan muun muassa, että verkkoon pääsyn teknisiä mahdollisuuksia tulee jatkossa parantaa ja ohjelmistoja kehittää, mutta on mahdollista luoda verkkoon paikallisia julkisuustiloja, jotka täydentävät median tarjontaa. (Heinonen, Ridell & Sirkkunen 2000, 139–142.)

Journalismin tehtävästä aineistossa on muutama maininta. Keskustelun järjestäminen ei ole journalismin tekijöiden mielestä sen tärkeimpiä tehtäviä, aineistossa mainitaan. Eräässä artikkelissa sanotaan kuitenkin, että juuri keskustelun aiheiden ja aineksien antaminen on usein nähty journalismin tehtäväksi – tosin keskustelu käydään viestimien ulkopuolella. Lisäksi aineistossa arvostellaan sitä, ettei journalismin roolia tärkeiden kysymysten nimeäjänä, keskustelun osapuolten valikoijana ja heidän julkisten suhteidensa välittäjänä kyseenalaisteta. Aineistossa mainitaan myös, että journalismin ”monopoliasema” paikallisen julkisuuden tuottajana on sivuutettu. Median tehtävä voisi kuitenkin olla toimia julkisena areenana, jossa asioita käsitellään ja jossa kuntalaiset voivat keskustella päättäjien kanssa.

Journalismin ei pidä kirjata valtaapitävien käsityksiä ja yleistää niitä totuudeksi vaan näyttää, että yhteiskunnallinen tapahtuminen on moninaista ja monitulkintaista, aineistossa vaaditaan.

Ongelmalähtöisyydestä huolimatta journalismilla katsotaan kuitenkin olevan pysyvä rooli myös tulevaisuudessa. Aineistossani on huomattavan paljon viittauksia siihen, mitä journalismilta tulevaisuudessa vaaditaan, millaisia haasteita se kohtaa ja miten se voi kehittyä. Aineiston perusteella voi myös kuvailla, millaisena kirjoittajat näkevät ihanteellisen journalismin.

Ihanteelliseen journalismiin kohdistetaan aineistossa monenlaisia odotuksia. Sen tulisi vaatia vastauksia niihin kysymyksiin, jotka tavallisia kansalaisia kiinnostavat. Sen pitäisi tuoda esiin myös vaihtoehtoisia ääniä ja näkökulmia, asioiden mutkikkuutta ja etujen ristiriitaisuutta. Siten yleisö pitäisi journalismia tasapuolisempana ja reilumpana, aineistossa mainitaan. Journalismia vaaditaan myös apuun keskustelun järjestämisessä, sillä se pystyy tuottamaan laajaa julkisuutta. Sanomalehti voisi olla paikallistason tiedonväylä ja organisoitumisen väline.

Aineiston mukaan internetistä on kehkeytymässä oma mediansa – mikä ei tämän päivän tietojen valossa täysin pidä paikkaansa: ennemminkin voidaan nähdä niin, että verkkoon on syntynyt monia medioita. Internetiä pidetään aineistossa haasteena, jonka tarjoamat uudet julkaisumahdollisuudet voivat haastaa perinteisen median. Verkkosisältöjen lisääntyessä media joutuu parantamaan toimintaansa, esimerkiksi kun kuntien sähköiset asiakirjapalvelut olivat hankkeiden aikaan kehittyemässä, aineistossa arvellaan, että journalismi joutuu niiden vuoksi kehittämään toimintaansa, sillä pelkkä päätösten luetteleminen ei riitä.

Kaiken kaikkiaan journalismille asetetuista toiveista usein mainitaan keskustelusuhteiden järjestäminen. Aineiston perusteella on selvää, että kirjoittajat eivät pidä journalismin käytäntöjä kansalaisen kannalta toimivina tai hyvinä.

4.5 Demokratia toimii huonosti

Aineistosta on nostettavissa esiin selvä näkemys siitä, että demokratia toimii Suomessa huonosti. Aineistossa mainitaan, että äänestysprosentit ovat laskussa ja että valtiovalta on siitä huolissaan, ja toisaalla edustuksellisen politiikan ja hallinnon sanotaan kriisiytyneen. Kaikki eivät pääse osallistumaan demokratiaan, demokratia ei mahdollista kollektiivista ongelmien ratkomista, ja kuntalaisista on tullut palvelujen käyttäjiä, ei enää osallistuvia kansalaisia. Tätä asemaa verrataan aineistossa alamaisuuteen ja asiakkuuteen. Kuntien sanotaan alkaneen mieltää itsensä yritysten kaltaisiksi. Esiin tuodaan myös se, että julkista keskustelua ei pidetä toivottuna seikkana vaan ennemminkin pakollisena pahana.

Demokratiaa pidetään aineistossa kuitenkin kehityskelpoisena. Kehittämistarpeet liittyvät hallinnon ja kansalaisten väliseen viestintään, julkiseen keskusteluun ja julkisviestintään. Hallinnon ja kansalaisten välille halutaan luoda todellista vuorovaikutusta, ja keskustelu, jonka mainitaan kuuluneen demokratiaan jo antiikissa, halutaan tehdä avoimeksi ja tasa-arvoiseksi. Esiin tuodaan myös se, että halu olla yhteydessä päättäjiin on nimenomaan lähtöisin kansalaisilta itseltään.

Aineistossa mainitaan kaksi demokratiateoriaa, joiden katsotaan toimivan paremmin kuin nykyinen demokratia. Yhdessä artikkelissa sanotaan suoraan, että Mansetorin kehittämisen voidaan katsoa perustuvan deliberatiiviseen demokratiakäsitykseen. Deliberatiivinen demokratia tuodaan useita kertoja esille toivottuna mallina, jossa kansalaisen ja hallinnon vuorovaikutus toimii, julkinen keskustelu kytkeytyy todelliseen päätöksentekoon ja julkiset mielipiteet syntyvät dialogin kautta, keskustellen ja julkisesti. Lisäksi aineistossa mainitaan kerran Mansetorin yhteydessä osallistuva demokratia, joka ei ole deliberatiivisen demokratian synonyymi vaan sen lähikäsite. Osallistuvaan demokratiaan ei liity deliberaation vaatimusta päätöksenteosta keskustelun kautta.

4.6 Teknologia demokratian vetoapuna

Demokratian kehittämiseen tarjotaan teksteissä yksi keino: uusi teknologia.

Aineistosta selviää, että aiheesta on kyllä puhuttu paljon, mutta se, mitä sen eteen on tehty, ei ole ollut kovinkaan onnistunutta: *”Uuden viestintätekniikan, erityisesti Internetin, valjastaminen paikallisen osallistumisen välineeksi ei ole uusi ajatus.”*

(Heikkilä & Lehtonen 2003, 33.) Kuten aiemmin toin esiin, Suomi sai ensimmäiset tietoyhteiskuntastrategiansa 1990-luvun puolivälissä ja loppupuolella.

Eräissä artikkeleissa mainitaan, että elektronista demokratiaa tosiaan on jo olemassa, sillä hallinto on tavoitettavissa internetin kautta, ja toisaalla kerrotaan, että internetiä pyritään kehittämään edelleen demokratian välineeksi. Maan hallituksen sanotaan korostavan informaatioteknologian merkitystä kansalaisten vaikuttamisen välineenä.

Artikkeleissa maalaillaan kuvaa siitä, mitä teknologia voisi mahdollistaa: internetissä olevia julkisen viestinnän ja vuorovaikutuksen paikkoja, jossa ihmiset kohtaisivat, vaihtaisivat mielipiteitä ja käsittelevät ristiriitoja ja ongelmia julkisesti. ”Suurimpien optimistien” sanotaan olevan sitä mieltä, että verkon vuorovaikutteisuus voi ratkaista niin demokratian kriisin kuin ihmisten sivullisuusongelman yhteiskunnastakin ja avata ovet vuorovaikutteiselle demokratialle. Sähköisen demokratian täyttymäksi hallinnon kannalta mainitaan käytännönläheisempi tavoite: verkossa toteutetut vaalit.

Lähes kaikista artikkeleista löytyi mainintoja siitä, että teknologiaa voitaisiin käyttää tehokkaamminkin demokratian parantamiseksi. Yhdessä aineiston artikkeleista kerrotaan lukuisia esimerkkejä siitä, miten demokratiaa ei hyvältä vaikuttavista mahdollisuuksista huolimatta ole onnistuttu verkkoteknologialla parantamaan.

Hallinto saa moitteita siitä, että se on hyödyntänyt teknologian tarjoamia mahdollisuuksia niukasti, ja sen viestintä myös verkossa suuntautuu ylhäältä alas ja rajoittuu sen itsensä valitsemiin aiheisiin. Tekstin mukaan julkiset verkkopalvelut on luotu lähinnä siirtämällä vallitseva järjestelmä verkkoon, mutta esiin tuodaan ajatus siitä, että laadullinen uudistaminen olisi samalla ollut mahdollista: *”Sekä paikallisen että valtiollisen julkishallinnon verkossa tarjoamien informaation ja palvelujen jatkuvasti lisääntyvällä määrällä arvioiden demokratia on Suomessakin sähköistynyt ripeästi. Muodikas termi ”eGovernment” (esim. Anttiroiko 2002) on tässä yhteydessä*

kuvaava sillä kyse on nimenomaisesti ollut hallinnon vakiintuneiden toimintojen ja palvelujen siirtämisestä rinnakkaisesti verkkoon.” (Ridell 2003, 11–12.)

Julkishallinnon verkkosivujen sanotaan olevan tervetullut yritys parantaa kontaktia asukkaiden ja hallinnon välillä. Samalla tuodaan esiin, että tämä yritys on epäonnistunut, sillä uudenlaisia verkkosisältöjä ei ole syntynyt.

Uuden teknologian ominaisuuksista korostetaan myös demokratian yhteydessä sen vuorovaikutteisuutta ja sitä, miten huonosti juuri tätä ominaisuutta on hyödynnetty. Verkkofooromit eivät tekstin mukaan edesauta demokratian kehittämistä siksikään, että kaikki osapuolet ja näkökulmat eivät ole mukana verkkokeskusteluissa. Ihmisiltä puuttuu mahdollisuus pohtia, neuvotella ja keskustella asiakysymyksistä, vaikka teknologia mahdollistaisi tämän kaltaisen toiminnan. Toinen sisällöllinen puute, joka tuodaan esiin, on kansalaisten mahdollisuus olla mukana asioiden valmistelussa. Sellaisia mahdollisuuksia ei aineiston mukaan juurikaan kuntien verkkosivuilla ole, eivätkä osallistumisen mahdollisuuksien parantamisessa ole onnistuneet muutkaan: *”Toistaiseksi sen enempää hallinto, viestimet kuin muutkaan tahot eivät ole kehitelleet verkkoon muotoja, jotka perustuisivat ns. tavallisten ihmisten, kuntalaisten ja kansalaisten oikeudelle ja pätevyydelle ottaa kantaa ja tulla kuulluksi, osallistua ja vaikuttaa julkisesti.” (Ridell 2003, 15.)*

Myös hallinnon verkkopalveluiden yhteydessä aineistossa tulee esiin asiakkuus. Verkkopalvelut ovat kirjoittajan mukaan ylhäältä päin holhoavia ja samaan aikaan asiakassuuntautuneita. Saman artikkelin mukaan hallinto ei edes tunne kansalaisen tarpeita vaan verkossa toimiessaan *”tuottaa omista lähtökohdistaan ja pitkälti itse määrittelemällään tavalla vastauksia käyttäjien oletettuihin tarpeisiin” (Ridell 2001, 349).*

Hallinto saa moitteita suhtautumisestaan verkon demokratisoiviin mahdollisuuksiin. Aineistossa mainitaan, että hallinnon ja politiikan päättäjät ovat olleet vastentahtoisia lähtemään keskusteluihin kansalaisten kanssa verkossa. Tämä on aineiston mukaan havaittu useissa kansalaisverkkohankkeissa. Siksi demokratiaa edistävä julkinen keskustelu verkossa ei ole mahdollista: *”Tämänhetkisiä verkkofoorumeita ei voi kutsua demokratian kehittämistä edesauttaviksi julkisen keskustelun tiloiksi myöskään, jos lähtökohtana pidetään kaikkien relevanttien osapuolten ja*

näkökulmien mukanaoloa keskusteluissa.” (Ridell 2001, 354.)

Mansetori-tutkimuksessa on aineiston mukaan havaittu, että verkko itsessään ei pysty ratkaisemaan paikallisen demokratian ongelmia. Toisessa artikkelissa taas mainitaan, ettei teknologian avulla pystytä parantamaan demokratiaa uudistamatta sitä samalla myös laadullisesti. Ilman laadullista demokratian parantamista verkkoteknologia on pelkkää gallupdemokratiaa, napinpainalluksia tai huutoäänestyksiä, aineistossa sanotaan. Samaan puutteeseen viitataan myös seuraavassa: *”Ilman kollektiivista, julkisesti käytävää keskustelua ja siihen sisältyvää vaihtoehtojen näkemysten punnintaa sekä omien kantojen suhteuttamista niihin verkkoäänestysten tulo jää yksityisten pikakantojen kasautumaksi, joka saattaa pohjautua hätäiseen harkintaan ja hyvin pinnalliseen taustatietoon kyseisistä asioista.” (Ridell 2001, 351.)*

5 Kansalaisjournalismia Mansetorilla

Edellisessä luvussa esittelin sitä, mitä journalismista ja demokratiasta on Mansetoria koskevassa aineistossani kirjoitettu. Seuraavaksi vertailen kansalaisjournalismin teoriaa, jota käsittelin luvussa 2, näihin aineistosta tekemiini tulkintoihin ja havaintoihin.

Mansetorilla kansalaisjournalismia toteutettiin Mansemedia-osiossa. Selkein ero Mansemedian ja yhdysvaltalaisen kansalaisjournalismin välillä tulee esiin siinä, ettei Mansetoria ollut tekemässä yhtään ammattitoimittajaa, kun taas kansalaisjournalismissa jutun tekee nimenomaan toimittaja. Tätä en kuitenkaan pidä merkittävänä ongelmana siitä syystä, että Mansemediaan kirjoitti ensimmäisessä hankkeessa joukko toimittajaopiskelijoita. On mahdollista, että heillä on aiempaa työkokemusta, ja lisäksi heillä luultavasti on opintojen kautta kertynyttä journalismiin liittyvää ammatillista tietämystä ja näkemystä. On tietysti hankala vetää rajaa siihen, milloin alaa opiskeleva muuttuu tavallisesta kansalaisesta ammattilaiseksi.

Lisäksi yhteistyössä oli mukana ammattilaisina ainakin tiedotusopin opettajia, jutut on tarkastettu useitakin kertoja ennen niiden julkaisua, ja Mansemedialla on ollut oma uutispäällikkö (Martikainen 2000, 101). Siksi voidaan mielestäni ajatella, että Mansemediaa tekivät alan ammattilaisiksi luettavat henkilöt. Jälkimmäisessä hankkeessa Mansemediaan kirjoittivat kaupunginosakirjeenvaihtajat, jotka olivat tavallisia kansalaisia, ja tällöin onkin kyse kansalaisten journalismista, jonka aiemmin kansalaisjournalismin lähikäsitteenä mainitsin. Aineistoni ainoa pelkästään Mansemediaa käsittelevä artikkeli ajoittuu ensimmäiseen tutkimushankkeeseen, joten en pidä jälkimmäisen tutkimushankkeen erilaista asetelmaa ongelmallisena.

Toisekseen Mansemedia oli vain pieni osa Mansetori-hankkeiden kansalaisjournalistista puolta. Mansetori tarjosi kokonaisuudessaan paikallisille medioille uskottavan ja helposti saavutettavan lähteen kansalaisten ajatuksille. Mansetori-hankkeissa oli yhteistyökumppanina Alma Media, joka omistaa Tampereella toimivan Aamulehden, ja olen aiemmin kertonut, että Aamulehdessä kansalaisjournalismin idea otettiin vastaan ja sitä sovellettiin erilaisissa

juttuprojekteissa. Niin Aamulehti kuin muutkin alueen mediat tekivätkin aikanaan juttuja Mansetorista.

Nämä ovat mielestäni riittävät perusteet siihen, että Mansetoria voi tarkastella ainakin osin kansalaisjournalistisena kokeilualustana. Voidaan myös ajatella, että sekä Mansetori-hankkeet että kansalaisjournalismi ovat peräisin samanlaisista lähtökohdista ja samankaltaisesta yhteiskunnallisesta keskustelusta, joka liittyi siirtymiseen korkean modernista yhteiskunnasta notkean moderniksi yhteiskunnaksi. Tämä muutos tapahtui Kantolan (2011, 20) mukaan 1960-luvun lopulta alkaen, jolloin yhteiskuntatieteissä alettiin keskustella korkean modernin julkisen elämän murtumisesta. Tuolloin sodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat aikuistuivat ja kyseenalaistivat yhteiskunnan ja sen auktoriteetit, minkä jälkeen monet perinteiset tavat, auktoriteetit, tavat ja kulttuurit on Kantolan mukaan asetettu kyseenalaisiksi. Yhteiskunnan muutos kiihtyi 1970-luvulla, jolloin valtio ajautui ongelmiin. Kantolan mukaan länsimaissa hyvinvointivaltion ylläpito maksoi paljon ja sai aikaan byrokratiaa, kun taas itäblokissa valtio ajautui puolueiden valtaapitävien henkilöiden käsiin. Kolmannen maailman hallituksia tuettiin idän tai lännen rahoittamilla armeijoilla. Kantolan mukaan valtiokritiikki tuli monin tavoin esiin 1980-luvulla, jolloin hyvinvointivaltio kyseenalaistettiin ja kansallista sääntelyä löysättiin. Samaan aikaan Latinalaisen Amerikan sotilasdiktatuurit ja Etelä-Afrikan apartheid kaatuivat, ja kylmän sodan osapuolet vetäytyivät kolmannelta maailmasta. Kun talouden sääntelyä purettiin, talouselämän ja yritysten rooli yhteiskunnissa vahvistui, pörssit kansainvälistyivät ja globaalit sijoitusmarkkinat syntyivät. Talouskuplia puhkesi monissa maissa. (Kantola 2011, 20–21.)

Politiikassa luokkapuolueet, jotka olivat hallinneet politiikkaa 1950-luvulta 1980-luvulle, rapautuivat. Puolueet ovat sittemmin keskiluokkaistuneet, kun elin- ja tulotason nousu, asuin- ja elinolojen paraneminen ja uudet kulutusmahdollisuudet ovat hälventäneet luokkajakoa. Puolueiden ideologiat ovat lähentyneet toisiaan, samoin yhteiskunnan eri ryhmien käsitykset tavoiteltavasta elämäntyylistä. Puolueista on tullut yleispuolueita, jotka pyrkivät keskivertoäänestäjän miellyttämiseen. (Kantola 2011, 21–22.)

Kantolan mukaan 1990-luvun loppupuolelle ovat olleet tyypillisiä monet suuret

hajoamiskertomukset ja -kokemukset. Kansallisvaltion ote ihmisiin on löystynyt, ja yhteiskunnan luokat, perhe- ja tuotantorakenteet ovat jatkuvassa muutoksessa. Muutos tapahtuu pieninä liikkeinä yhteiskunnan arvoissa, rakenteissa ja toimintatavoissa. Kantolan mukaan elämästä on tullut entistä useammalle yksilöllinen projekti, jossa etsitään omaa tietä eikä sitouduta instituutioihin. Nykypäivän elämässä kyseenalaistetaan vallitsevat totuudet ja ollaan valmiita lähtemään liikkeelle uusien, houkuttelevampien tarjousten perässä. (Kantola 2011, 22–23.)

Seuraavaksi osoitan, mitä yhtäläisyyksiä Mansetorista kirjoitetuissa artikkeleissa ja kansalaisjournalismissa on.

5.1 Keskustelusta yleiseen mielipiteeseen

Mielestäni selkein yhtäläisyys yhdysvaltalaisella kansalaisjournalismilla ja aineistollani on siinä, että ne molemmat pitävät hyvin tärkeänä keskustelun kautta syntynyttä yhteistä ymmärrystä ja julkista mielipidettä. Kansalaisjournalismin yhtenä tavoitteena on, kuten olen tuonut esiin aiemmin, sellaisen keskustelun edistäminen, joka mahdollistaa ongelmanratkaisun ja julkisen, yhteisen päätöksenteon.

Mansetorilla vuorovaikutuksen vaatiminen liittyi pitkälti uuteen teknologiaan. Verkkoteknologiasta etsittiin keinoa, joka helpottaisi ihmisten välistä vuorovaikutusta. Selvisi kuitenkin, ettei teknologia itsessään tuota keskustelua, vaan tarvitaan jotakin muuta, joka ruokkii sitä. Vuorovaikutuksen vaatimus ja sen puute esiintyi aineistossa sekä journalismista että demokratiasta puhuttaessa.

Kansalaisjournalismissa vaadittiin keskustelua kansalaisten ja päättäjien välille. Journalismin tehtävä oli toimia tämän keskustelun välittäjänä, mahdollistajana ja julkisuuteen tuojana. Julkisuuteen haluttiin näkökulmia, jotka ovat peräisin kansalaisilta itseltään, ja heitä haluttiin tuotavan vahvemmin esiin arkensa asiantuntijoina.

Mansetorilla tämä yritettiin tehdä käytännössä: Mansemediassa tehtiin juttuja tavallisista ihmisistä ja sellaisista aiheista, jotka oli kehitelty yhdessä paikallisten

asukkaiden kanssa. Lisäksi luotiin Mansefoorumi, joka olisi periaatteessa voinut mahdollistaa julkisen keskustelun ja joka olisi toiminut paikallisten medioiden resurssina heidän selvittäessään, mikä kansalaisia kiinnostaa. Hankkeessa tosin todettiin, että päättäjät olivat haluttomia lähtemään mukaan keskusteluun kansalaisten kanssa, ja keskustelun käynnissä pitäminenkin vaati työtä.

Keskustelun korostaminen liittyy vahvasti deliberatiivisen demokratian ajatukseen. Palaan deliberatiiviseen demokratiaan laajemmin hieman myöhemmin, kun käsittelen yhtäläisyyksiä ja eroja kansalaisjournalismin ja Mansetori-hankkeiden demokratiakäsityksissä.

Journalismi nähdään sekä kansalaisjournalismissa että Mansetori-hankkeissa ongelmavyyhdeksi, jolle täytyy tehdä jotakin. Kansalaisjournalismihan syntyi siksi, että joukko ihmisiä oli tyytymättömiä siihen, millaista journalismia Yhdysvalloissa tehtiin. Syvä tyytymättömyys journalismin käytäntöihin näkyy myös Mansetoriin liittyvässä aineistossa. Journalismia pidetään epäonnistuneena hyvin pitkälti juuri siksi, että yhteiskunnasta puuttuu avoin, julkinen keskustelu.

Mansetori-aineistossa journalismin sanotaan toimivan siten, että se asettelee mielipiteet toisiaan vastaan. Sama moite löytyy myös kansalaisjournalismiin liittyvästä kirjallisuudesta. Jälleen näen tässäkin yhteyden deliberaatioon: jos eri mielipiteet esitetään toistensa vastaisina, on vaikeaa pyrkiä yhteiseen konsensukseen.

Mansetori-aineistossa nousee esiin myös toimittajan ja tavallisen kansalaisen välisen vuorovaikutuksen puute. Kansalaisjournalismin teoriassa vuorovaikutuksen tarvetta ei tuoda esiin yhtä vahvasti. Uskon, että ero selittyy uuden teknologian vahvalla roolilla Mansetori-hankkeissa: teknologia mahdollisti sellaisen vuorovaikutuksen, johon ei aiemmin ollut ollut mahdollisuutta.

Journalismin ihanteet Mansetori-hankkeissa ja kansalaisjournalismissa ovat lähes yksi yhteen. Ihanteellinen journalismi järjestää yhteiskunnallista keskustelua, on moniääninen, kysyy niitä kysymyksiä, joihin kansalaiset haluavat vastauksen, tuo esiin erilaisia näkökulmia ja näyttäytyy siten tasapuolisempana. Nämä piirteet ovat poimittavissa sekä aineistosta että teoriasta.

5.2 Toimittajan objektiivisuus uhattuna?

Mansetori-aineistosta ei ilmene lainkaan huolta siitä, onko journalismin objektiivisuus vaarassa, kun sen käytäntöjä yritetään muuttaa. Amerikkalaisessa kansalaisjournalismissa objektiivisuuden vaarantuminen on ollut yksi keskeinen huolenaihe, ja kuten aiemmin kerroin, kansalaisjournalismin kriitikot ovat arvostelleet liikettä siitä, että se vaarantaa toimittajien puolueettomuuden. Mansetorilla taas tarkoituksella haettiin rajoja toimittajana toimimiselle ja haluttiin muuttaa toimittajan roolia muuksi kuin pelkäksi sivustakatsojaksi.

En usko, että ero johtuisi siitä, että Suomessa median objektiivisuuteen suhtauduttaisiin jotenkin huolettomasti. Esimerkiksi Journalistin ohjeissa mainitaan, ettei toimituksellista valtaa saa luovuttaa toimituksen ulkopuolelle, että journalistin tulee torjua painostus tai houkuttelu ja pyrkiä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen. Kaikki nämä ohjeet liittyvät siihen, että toimittaja pyrkii olemaan objektiivinen. Uskonkin, että syy siihen, miksi objektiivisuutta korostettiin Yhdysvalloissa niin vahvasti, löytyy Suomen ja Yhdysvaltojen lehdistön eriaikaisesta historiallisesta kehityksestä.

Yhdysvalloissa puhtaasti kaupallinen lehdistö aloitteli toimintaansa 1830-luvulla, kun Suomessa vielä julkaistiin ruotsinkielisiä niin sanottuja eliittilehtiä eikä poliittinen lehdistö ollut vielä syntynytäkään. 1800-luvun lopulla Yhdysvalloissa lehdistö jakautui kahtia sensaatiolehtiin ja laatulehtiin, kun Suomessa puolestaan perustettiin kielipoliittisia ja työväenliikkeen arvoja kannattaneita lehtiä. Esimerkiksi Helsingin Sanomat perustettiin Päivälehdessä nimellä vuonna 1889, ja aluksi se oli niin nationalistinen, että se lakkautettiin kenraalikuvernöörin käskystä venäläisvastaisuutensa vuoksi. (Karvonen 2002.)

Suomessa lehdistön irtautuminen poliittisista puolueista on tapahtunut vasta 1900-luvun mittaan ja varsin pitkällä aikavälillä. Esimerkiksi Helsingin Sanomat julistautui puolueettomaksi lehdeksi vuonna 1932. Aamulehti irtautui politiikasta ja muuttui kokoomuksen äänenkannattajasta sitoutumattomaksi vasta vuonna 1992. Suurista suomalaisista sanomalehdistä esimerkiksi aiemmin Suomen Kansanpuoluetta ja sitä ennen sen edeltäjää Kansallista Edistyspuoluetta edustanut Turun Sanomat on ollut

sitoutumaton vuodesta 1961 ja taustaltaan nuorsuomalainen, edistyspuolueen äänenkannattajana toiminut oululainen Kaleva vuodesta 1953. Keskisuomalainen on ollut historiassaan niin nuorsuomalaisen edistyspuolueen kuin Maalaisliitonkin äänenkannattaja, ja se julistautui sitoutumattomaksi vuonna 1986.

Esitän siis ajatuksen, että Suomessa objektiivisuuteen ei suhtauduta yhtä kuolemanvakavasti kuin Yhdysvalloissa siitä syystä, että suomalaisen objektiivisen lehdistön historia on vielä niin lyhyt. Yhdysvalloissa jopa 150 vuotta pidempi objektiivisen lehdistön aika on ehtinyt irrottaa lehdistön ja politiikan toisistaan kauemmaksi kuin Suomessa – ja kansalaisjournalismin saaman kritiikin perusteella on ilmeistä, että joko halutaan säilyttää jatkossakin. Kuten aiemmin toin esille, tämä ero ei silti tarkoita sitä, etteivät suomalaiset toimittajat pyrkisi objektiivisuuteen yhtä kovasti kuin yhdysvaltalaiskollegansa.

5.3 Journalismia kritisoidaan rajusti

Sekä kansalaisjournalismi että aineisto esittävät kovaa kritiikkiä vallitsevia journalismin käytäntöjä kohtaan. Kritiikki osuu osittain samoihin journalististen käytäntöjen piirteisiin, mutta teorian ja aineiston välillä on osoitettavissa myös joitakin eroavaisuuksia.

Aineistossa journalismia arvostellaan siitä, että sillä on tiukka yhteys yhteiskunnan laitoksiin, mutta se ei anna tavalliselle kansalaiselle tilaa esiintyä vakavasti otettavana keskustelun osapuolena. Myös kansalaisjournalistit ovat vaatineet tavallisen kansalaisen nostamista arvokkaampaan asemaan lehdistössä ja uutisaiheiden käsittelemistä tavallisen ihmisen näkökulman kautta.

Ihmisten kansalaisuutta on korostettu niin kansalaisjournalismissa kuin Mansetori-aineistossakin. Mansetorissa kansalaisuuden vastakohtana pidetään kuluttajuutta tai asiakkuutta, joihin aineistossa viitataan niin demokratiaan kuin journalismiinkin liittyen. Mansetori-aineistossa tuodaan esiin, että jos journalismi suhtautuisi ihmisiin

kansalaisina, sen pitäisi tehdä muutakin kuin ylhäältä alas suuntautuvaa uutisointia.

Julkisuuteen pääsy on yksi kansalaisjournalismin lähtökohdista. Myös Mansetori-aineistossa viitataan pääsyyn: aineiston mukaan julkisuuteen pääsy on tarkasti vartioitu, mikä estää tavallisia ihmisiä esiintymästä julkisuudessa täysivaltaisina kansalaisina. Mansetoria tuoreemmatkin tutkimukset osoittavat, että pääsyyn liittyviä ongelmia on edelleen olemassa, vaikka tavallisten ihmisten määrä median valokeilassa onkin joidenkin tutkijoiden mukaan noussut sitten 1990-luvun (esim. Ahva 2003, 20).

Kansalaiset esiintyvät mediassa esimerkki-ihmisinä, jotka eivät pääse määrittelemään uutisagendaa, keskustelemaan toisten ihmisten kanssa tai pohtimaan ratkaisuja ongelmiin, ja vaikka heidän esittämiinsä kysymyksiin joskus vaaditaan myös vastauksia asioista vastuullisilta tahoilta, keskustelua ei edistetä johdonmukaisesti. (Pesonen 2013, 79). Taviskainaloksi nimeämänsä juttutyyppiä tutkineen Högmänderin mukaan vaikka ihmiset pääsisivät esiin ja saisivat kertoa mielipiteensä, jutuissa ei yleensä synny dialogia kansalaisten ja päättäjien välille (Högmänder 2005, 115).

Myös Reunasen ja Harjun haastattelemat aktivistit olivat törmänneet pääsyn ongelmaan: journalistit pyrkivät löytämään juttuihin haastateltavia, joilla on jokin virallinen asema tai status. (Reunanen & Harju 2012, 124.) Sama kritiikki toistui Kuneliuksen, Nopparin ja Reunasen tutkimuksessa: kansalaistoimijoiden oli vaikeaa tulla kuulluksi ja päästä puhujaksi, koska toimittajat vaativat taustayhteisöä ja statusta haastateltaviltaan. Kansalaistoimijat kertoivat kelpaavansa tiedonhaun lähteiksi toimittajille mutta eivät esiintymään jutuissa omalla äänellään – ainakaan muutoin kuin uutisen esimerkkeinä tai tunteiden välittäjinä. (Kunelius, Noppari & Reunanen 2009, 323.)

Kansalaisjournalismi on moittinut mediaa siitä, että se ei kiinnitä riittävästi huomiota asiakysymyksiin. Tässä on tosin usein ollut kyse vaaliuutisoinnista, ja vaaliuutisointiin liittyvää kytkentää ei löydy Mansetori-hankkeita koskevasta aineistosta. Mansetori-aineistossakin kuitenkin mainitaan, että kansalaiset ovat tyytymättömiä toimittajien toimintaan: toimittajat eivät kansalaisten mielestä kysy niitä kysymyksiä, joihin ihmiset haluaisivat kuulla vastauksen. Mielestäni tässä sivutaan kansalaisjournalismin

vaatimusta asiakysymyksiin keskittymisestä mutta myös sen toista vaatimusta siitä, että journalismin aiheiden tulisi tulla kansalaisten arkielämästä.

Toimittajuuteen liittyvä kriisi esiintyy sekä Mansetori-aineistossa että kansalaisjournalismin teoriataustassa. Mansetori-aineistosta tulee ilmi toimittajan rooli uutiskoneiston osana, jolla ei juuri ole vaikutusvaltaa työhönsä. Uutisagenda määritellään pahimmassa tapauksessa jopa jossakin muualla kuin toimituksessa, vallan eliiteissä. Lisäksi painotetaan toimittajan työn kiireisyyttä ja hektisyyttä.

Kansalaisjournalismin tutkija ja puolestapuhuja Jay Rosen on kirjoittanut kuudesta hälytyskellosta, joista kerroin luvussa kaksi. Niistä kolme liittyy nimenomaan toimittajuuteen: Rosenin mukaan toimittajat eivät viihdy työssään ja työ on stressaavaa, minkä vuoksi ammatillisista standardeista lipsutaan. Rosenin muut toimittajuuteen liittyvät kriisiytymisen merkit ovat luonteeltaan abstraktimpia ja koskevat toimittajien visiota tai tarvetta alansa käsitteellistämiseen, ja niihin viittaavaa materiaalia en Mansetori-aineistosta löytänyt.

Mansetorissa ei myöskään viitata median talouteen, joka on ollut yksi niistä lähtökohdista, joista kansalaisjournalismia on kehitetty. Vaikka kansalaisjournalismin puolestapuhujat ovatkin olleet sitä mieltä, ettei uudistuksen motiivi ole taloudellinen, tulevat taloudelliset ongelmat esiin esimerkiksi muutamia kertoja mainituissa Rosenin hälytyskelloissa, joista yksi on taloudellinen. Mansetorissa puolestaan taloudellisten ongelmien kanssa ei painittu: tutkimushankkeet eivät pyöri markkinatalouden ehdoilla, joten esimerkiksi Mansetorilla taloudellinen pohdinta ei yksinkertaisesti ollut tarpeellista.

Talouden sijaan Mansetorin ykkösongelmaksi nousi teknologia, erityisesti teknologian vaikeakäyttöisyys ihmisten taitoihin nähden. Yhä edelleen, yli 15 vuotta ensimmäisen Mansetori-hankkeen alkamisesta, teknologia aiheuttaa ongelmia Mansetorilla, sillä kansalaisten tekniset taidot eivät vielä nykypäivänäkään ole sillä tasolla, että koulutuksessa voitaisiin siirtyä suoraan sisällöntuotantoon, ja puutteita on hyvinkin alkeellisissa tietoteknisissä taidoissa, kuten digitaalisten valokuvien tuomisessa tietokoneelle. (Tokas 2013).

Kansalaisjournalismissa verkon tuomaan muutokseen ei juurikaan ole viitattu – ehkä siksi, ettei verkko aivan vielä ollut ajankohtainen kehityskulku silloin, kun

kansalaisjournalismin idea syntyi. Verkko alkoi muokata journalismia vasta muutamia vuosia myöhemmin, ja tähän muutoksen Rosen onkin viitannut vuodelta 1996 olevissa kuudessa hälytyskellossaan. Hänen mukaansa teknologia on saanut aikaan sen, ettei toimittaja enää ole tiedon ja kansalaisen välissä. Tästä näkökulmasta teknologiaa ei kuitenkaan ole käsitelty Mansetori-aineistossa. Koska tutkimukseni aineisto on varsin rajallinen, en tietenkään pysty sanomaan varmasti, ettei taloudellista puolta ole lainkaan ajateltu Mansetori-hankkeissa.

Kaiken kaikkiaan niin Mansetori-aineistossa kuin kansalaisjournalismissakin journalismia pidetään demokratian mahdollistajana ja jopa sen mahdollisena kehittäjänä. Epäilyksiä siitä, mihin journalismi rajallisine keinoineen pystyy, ei esitetä. Journalismia ei kuitenkaan suoraan syytetä demokratian rappiosta, vaikkakin rivien välistä ilmenee, että journalismilla on siinä oma osuutensa.

5.4 Deliberaatio – ihanteellinen demokratiamalli

Sekä kansalaisjournalismissa että Mansetori-aineistossa tuodaan esiin demokratian ongelmat ja sen parantamisen tarve. Paremmaksi demokratiaksi nimetään molemmissa deliberatiivinen demokratia – Mansetori-aineistossa tosin mainitaan kerran myös osallistuva demokratia, jota ei suoranaisesti voida pitää deliberatiivisen demokratian synonyyminä. Esimerkiksi oikeusministeriön Demokratiasanastossa osallistuva demokratia määritellään näin: *”demokratiatyyppi, jonka keskeinen ajatus on, että demokratia edellyttää päättäjien valinnan vapaan kilpailun lisäksi myös sitä, että kansalaiset osallistuvat poliittiseen elämään päätöksentekoon vaikuttavalla tavalla”* (Oikeusministeriö 2009). Deliberatiivisen ja osallistuvan demokratian juuret ovat erilaiset: osallistuvan demokratian teorian klassikoita on Jean Jacques Rousseau, kun taas deliberatiivisen demokratian voidaan katsoa perustuvan Jürgen Habermasin ajatuksiin julkisesta järjen käytöstä (Setälä 2012).

Deliberatiiviseen demokratiaan viitataan molemmissa kritiikittömästi ja ihaillen – ikään kuin ainoa nykyistä demokratiaa parempi vaihtoehto olisi deliberaatio. Demokratian muita mahdollisia muotoja ei tuoda esiin lainkaan. Deliberaatio sopiikin hyvin

keskustelua ja vuorovaikutuksen tarvetta korostaviin ajatuksiin, joita olen aiemmin tässä tutkielmassa käynyt läpi.

Suomalainen Deliberatiivisen demokratian instituutti¹ kertoo verkkosivuillaan, että deliberatiiviselle demokratialle on useita erilaisia määrittelyjä. Näitä määritelmiä ei käydä läpi Mansetori-aineistossa, vaan deliberatiiviseen demokratiaan viitataan lähinnä vuorovaikutteisuuden ja keskustelun kautta. Deliberatiivisen demokratian instituutti näkee deliberaation näin: *”Deliberatiivinen demokratia on keskusteluun ja harkintaan pohjautuvaa demokratiaa. Se on käsitys ideaalista hallintatavasta, jossa poliittisten päätösten oikeutus syntyy keskustelussa, jossa kansalaiset statukseen tai arvoasemaan katsomatta tuovat esiin ja kuuntelevat argumentteja, ja keskustelevat niistä tasa-arvoisesti.”* (Deliberatiivisen demokratian instituutin verkkosivut.)

Sekä kansalaisjournalismissa että Mansetori-aineistossa jää epäselväksi, mitä deliberatiivinen demokratia voisi käytännön tasolla tarkoittaa. Vaatimusta deliberaatiosta ei suhteuteta olemassa olevaan edustukselliseen demokratiaan, joten jää epäselväksi, pitäisikö demokratiamalli vaihtaa toiseen vai onko tarkoituksena, että ne täydentävät toisiaan.

Kansalaisjournalismi ja Mansetori-aineisto eivät suhtaudu deliberatiiviseen demokratiaan kriittisesti. Deliberatiivinen demokratiateoria ei kuitenkaan ole täysin ongelmaton. John Durham Petersin mukaan kansalaisjournalismin edustama demokratiakäsitys ei ota huomioon joitakin osallistavan demokratian ongelmallisia puolia. (Peters 1999, 99–103.)

Petersin mukaan poliittisissa kysymyksissä on kyse paikallisen, kansallisen ja globaalin tason sekoituksesta. Hän korostaa, että dialogi on sellainen viestinnän muoto, joka on alun perin yhteydessä mittakaavaan. Jos keskusteluun liittyy liian suuri tai liian pieni ihmisjoukko, keskustelusta tulee ongelmallista, sillä ihmisen kyky kuunnella rajoittuu vain yhteen ääneen kerrallaan. Keskustelua rajoittaa myös ihmisen voimien rajallisuus, sillä osallistava demokratia vaatii paljon aikaa. Peters muistuttaa lisäksi, että myös kuunteleminen voi olla aktiivista, ja siksi yksisuuntainen viestintäkään ei ole yksinomaan epädemokraattista. Peters kirjoittaa, että jos

¹ Deliberatiivisen demokratian instituutti on yhdistys, jonka tarkoituksena on edistää kansalaisten osallistumista yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Yhdistys on rekisteröity marraskuussa 2012 deliberatiivisen demokratian tutkijoiden, kehittäjien ja muiden siitä kiinnostuneiden keskustelufoorumiksi ja verkostoksi.

keskustelulla tarkoitetaan yritystä kuunnella muita, oikeutta vastaamiseen ja hallituksen painostamista kansan vaatimuksiin, hänellä ei ole vastaan sanottavaa. (Peters 1999, 103–108.)

Myös Kunelius, Noppari ja Reunanen (2009) törmäsivät tutkimuksessaan deliberaation kritiikkiin, jota esittivät erityisesti tutkijat. Nämä olivat sitä mieltä että konsensus peittää intressiriitoja ja varsinaiset ratkaisut tehdään ilman avointa poliittista päätöksentekoa valmisteluprosesseissa. Joidenkin haastateltujen mukaan konsensus on pakotettua yksimielisyyttä, joka tukahduttaa vaihtoehdot ja suosii joitakin yhteiskuntaryhmiä. Toisaalta haastatellut näkivät konsensuksen tavoitteena, jota kohti pyritään. Heidän mukaansa olennaista valmistelun deliberaation kannalta on sen avoimuus eli se, että kaikki tahot pääsevät mukaan ja niiden näkemykset huomioidaan. Ylivoimainen enemmistö kyselyyn vastanneista piti konsensusta Suomelle luonteenomaisena piirteenä ja myönteisenä asiana. (Emt., 234, 237, 242.)

Reunasen ja Harjun tutkimuksessa monet poliitikot olivat sitä mieltä, että kärkevä debatti ja vastakkainasettelu tekevät politiikasta kiinnostavaa, kun puolueiden väliset erot sen kautta kirkastuvat. Konflikti on politiikalle elinvoimaa tuova seikka, keino saada asioita eteenpäin. Poliittiset toimijat kärjistävät konflikteja tarkoituksellisesti tunteita nostattamalla mutta myös liennyttävät konflikteja tunteita hillitsemällä. Osa Reunasen ja Harjun haastateltavista katsoi, että konfliktit ja vastakkainasettelut voivat myös motivoida osallistumaan poliittiseen toimintaan. Konfliktin lisäksi tarvitaan kuitenkin myös sopimista ja yhteistyötä. Ihannekuva olisi julkinen keskustelu, jossa erilaiset poliittiset näkemykset ottavat toisistaan mittaa ja jossa etsitään aidosti ratkaisuja keskeisiin ongelmiin. (Reunanen & Harju 2012, 56, 61–63.)

Peters ei pidä lehdistön roolia demokratiassa yhtä olennaisena kuin sekä kansalaisjournalismissa että Mansetori-aineistossa on pidetty. Petersin mukaan lehdistö on vain yksi monista julkisen elämän instituutioista ja käytännöistä, ja siksi sitä ei hänen mukaansa voi pitää demokratian keskiönä (Peters 1999, 111.) Itse haluaisin kuitenkin toimittajana uskoa, että medialla on demokratian kannalta merkitystä. Tutkimuksen avulla onkin todettu, että media voi edistää demokratiaa. Erästä tamperelaista postilaatikkoja koskenutta kiistaa tutkinut Harju (2005b, 59) totesi, että paikallisten hankkeiden seuraaminen mediasta ja hankkeisiin

osallistuminen mahdollisesti vaikutti alueen asukkaiden ymmärrykseen paikallisesta demokratiasta ja kansalaisen roolista siinä.

Suomalaiset päättäjät itse pitävät tärkeänä sitä, että media mahdollistaisi keskustelun. Media ei tarjoa heille paljonkaan uutta tietoa, vaan heitä kiinnostavat eri tahojen esittämät tulkinnat ja median luomat kehykset asioille. Päättäjät myös etsivät koukkuja, joiden avulla he voisivat osallistua keskusteluun ja nostaa omaa asiantuntijaprofiiliaan. Päättäjille media on tarttumapinta kansalaisten arkeen ja käsityksiin, ja sitä seuraamalla he ajattelevat pysyvänsä tietoisina siitä, mitä ihmiset asioista ajattelevat. Kriittisissä tilanteissa tämä korostuu entisestään. Osa tutkimukseen haastatelluista ei kuitenkaan ollut edes tullut ajatelleeksi, että media voisi heijastella laajempaa kansalaismielipidettä vaan ainoastaan toimittajien, median omistajien ja valtaeliitin mielipiteitä. (Kunelius, Noppari & Reunanen 2009, 288–292.)

Mansetori-aineiston anti demokratian parantamiselle jää siis varsin vaatimattomaksi. Vaikka demokratian tilasta ollaan aineiston perusteella huolissaan, ei sen parantamiseksi esitetä juuri minkäänlaisia ratkaisumalleja. Vaikka demokratian parantaminen selvästi oli yksi Mansetori-hankkeiden taustalla olleista ideoista, teksteissä esitetään vain muutamia demokratian parannusehdotuksia.

6 Yhteenveto ja pohdinta

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten demokratiasta ja journalismista on kirjoitettu Mansetorin yhteydessä ja mitä yhteistä Mansetorin journalismia ja demokratiaa koskevilla käsityksillä on yhdysvaltalaisen kansalaisjournalismin kanssa. Edellisissä luvuissa esittelin, mitä tutkimuskysymykseen liittyviä kohtia olen teemoittelun avulla poiminut aineistostani ja vertasin, mitä yhteistä ja eroa on kansalaisjournalismilla ja aineistosta nostamillani esimerkeillä.

Tässä luvussa kerron tulokseni vielä hyvin lyhyeksi tiivistetyssä muodossa. Sen jälkeen pohdin tutkimuksen onnistumista ja merkitystä tutkimusalalle ja esitän ideoita jatkotutkimukseen.

6.1 Keskustelu, deliberaatio ja pääsy

Analyysiluvussa selvisi, että Mansetori-aineistossa on monia selkeitä yhtymäkohtia yhdysvaltalaiseen kansalaisjournalismiin. Mansetori-hankkeiden yhteydessä on nostettu esiin kolme kansalaisjournalismillekin tärkeää piirrettä: keskustelu, deliberaatio ja julkisuuteen pääsy. Nämä kolme näkökulmaa kattavat suurimman osan niistä yhtäläisyyksistä, joita aineiston ja teorian välillä on. Lisäksi ne kritisoivat journalismia samankaltaisista piirteistä ja tuovat esiin toimittajan ammatillisen kriisin.

Osoitin analyysiluvussa myös selkeitä eroavaisuuksia siinä, mitä asioita on pidetty tärkeinä: Esimerkiksi lehdistön talouteen ei viitattu Mansetorissa lainkaan, toisin kuin kansalaisjournalismissa, mihin on myös selkeä syy: Mansetorissa taloudellista puolta ei tarvinnut miettiä, sillä tutkimushankkeen lähtökohdat ovat erilaiset kuin kaupallisen median. Toisaalta kansalaisjournalismissa ei juurikaan ole käsitelty verkon tuomia haasteita journalismille, kun taas Mansetorissa se oli keskeinen osa, ja tämä ero

selittyy sillä, ettei kansalaisjournalismi ole lähtökohdiltaan teknologinen vaan sisällöllinen uudistushanke.

Aineiston perusteella voi esittää väitteen, että Mansetorin ja kansalaisjournalismin taustalla on samankaltainen ajatusmaailma, sillä niillä on paljon yhteistä. Yhtäläisiä käsityksiä kansalaisjournalismissa ja Mansetorissa on muun muassa siitä, millainen tulisi olla kansalaisen rooli mediassa ja mikä mediassa on pielessä. Demokratian kannalta ajateltuna taas molemmat pohjaavat selkeästi deliberatiiviseen demokratiateoriaan. Uskon siis, että Mansetorin tutkimusryhmä on Roseninsa ja Habermasin lukenut. Aineistossa kansalaisjournalismi myös mainittiin suoraan muutamia kertoja.

Mansetori-hankkeissa oli mukana sellaisia tutkijoita, jotka ovat tutkineet kansalaisjournalismia ja kirjoittaneet siitä. Ajalliselta kannalta Mansetori-hankkeet käynnistettiin muutamia vuosia kansalaisjournalismin synnyn jälkeen. Lisäksi hankkeilla oli yhteyksiä Yhdysvaltoihin, kansalaisjournalismin syntysijoille. Pelkästään näiden tietojen perusteella suurempi yllätys olisi ollut se, jos minkäänlaista yhteyttä Mansetorin ja kansalaisjournalismin välillä ei olisi löytynyt.

Laajemmin ajateltuna sekä Mansetorin että kansalaisjournalismin taustalla on suuri yhteiskunnallinen muutos. 1960-luvulla korkea moderni julkinen elämä alkoi muuttua postmoderniksi, myöhäismoderniksi, toiseksi moderniksi tai notkeaksi moderniksi, Kantola (2011, 20) kirjoittaa. Kantolan mukaan muutos näkyi siinä, että auktoriteetteja alettiin kyseenalaistaa, ihmisistä tuli identiteeteiltään yhä yksilöllisempiä, valtiot joutuivat ongelmiin ja talouselämän rooli yhteiskunnassa vahvistui. Kehittyneet teknologiat muuttivat teollisuustuotantoja, ja ammatit ja työurat lakkasivat olemasta pysyviä ja vakaita. Poliitikassa yhteiskuntaluokkiin perustuneet puolueet ovat keskiluokkaistuneet eivätkä kansalaiset enää kuulu niihin yhtä laajasti tai kannata niitä yhtä pysyvästi kuin ennen. Puolueista on tullut ideologioiltaan toistensa kaltaisia, ja niistä on tullut yleispuolueita. (Kantola 2011, 20–22.) Samalla journalismi on muuttunut korkeasta modernista notkeaksi moderniksi, jossa yksi perusarvoista on ihmisläheisyys. Ihmisläheisyys on sekä kansalaisjournalismia että Mansetoria yhdistävä piirre.

Kokonaisuudessaan tämä tutkimus osoittaa, että sekä kansalaisjournalismissa että

Mansetori-hankkeissa on tuotu esiin valtava määrä journalismiin ja demokratiaan liittyviä ongelmia osoittamatta niihin kuitenkaan kovin hyviä ratkaisuja. Esimerkiksi edellisessä luvussa läpikäymiäni deliberatiivisen demokratiateorian ongelmia ei ole tuotu esiin.

6.2 Mitä jos Mansetori toteutettaisiin nyt?

Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen käynnistymisestä on kulunut yli viisitoista vuotta. Se on pitkä aika sellaisena ajanjaksona, jolloin verkon ja sen eri palveluiden ja mahdollisuuksien kehitys on ollut nopeaa. Monet olosuhteet ovat tällä hetkellä hyvin erilaiset kuin vuonna 1997.

Internetyhteyksien määrä ja nopeus alkoivat kehittyä 2000-luvulla nopeasti. Internetiin pääsee nykyään tietokoneiden lisäksi monilla kannettavilla laitteilla. Internetin käyttö on hyvin yleistä läpi kaikkien ikäluokkien. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2012 internetiä käytti päivittäin 78 prosenttia 16–74-vuotiaista, ja monta kertaa päivässä internetissä oli 63 prosenttia. Eniten internetiä käyttävät nuoret aikuiset: 88 prosenttia 25–34-vuotiaista käytti nettiä useasti päivässä. Kaikki tutkimukseen vastanneet 16–34-vuotiaat olivat käyttäneet internetiä edellisten kolmen kuukauden aikana. (Tilastokeskus 2012a.)

Suomi on internetin käytössä kärkipäässä, kun Euroopan maita verrataan keskenään. Edelle menivät vuonna 2012 ainoastaan muut Pohjoismaat, Alankomaat ja Luxemburg. (Tilastokeskus 2012a.)

Kodeissa tietokoneet yleistyvät. Vuonna 2012 jo 88 prosentissa kotitalouksista oli tietokone, ja koko ajan tulee tavanomaisemmaksi, että kotona on useita tietokoneita. Internetin käyttö kannettavilla laitteilla on yhä kasvussa ja säännöllistyy. Vuonna 2012 joka kolmas 16–74-vuotias ja lähes puolet alle 45-vuotiaista käytti internetiä matkapuhelimella ainakin kerran viikossa, kun vuotta aiemmin vastaava luku oli 22 prosenttia. Älypuhelin oli käytössään 49 prosentilla suomalaisista. Tabletti- eli

taulutietokoneet olivat vielä vuonna 2012 harvinaisia, sillä niitä löytyi vain kahdeksasta prosentista kotitalouksista. (Tilastokeskus 2012a, 2012b.)

Monet Mansetorilla kohdatuista ongelmista koskivat käyttäjien puutteellisia tietoteknisiä taitoja. Nyt, kun tietokoneista on tullut yhä yleisempiä ja niiden käytöstä arkisempaa, keskimääräisen käyttäjän taidotkin ovat todennäköisesti parantuneet. Toisaalta Mansetorin käyttäjäkoulutuksissa vielä nykyäänkin joudutaan aloittamaan perusteista (Tokas 2013).

Tuorein internetin mukanaan tuomista uutuuksista on sosiaalinen media. Tarkkoja lukuja sosiaalisen median käyttäjämääristä on vaikea saada, sillä yhtiöt eivät yleensä luovuta niitä julkisuuteen. Suomen – niin kuin koko maailman – suosituin sosiaalinen media on Facebook. Sillä on arvioitu olevan 1,7–2 miljoonaa suomalaista käyttäjää (Pönkä 2011; Hirvonen, Tebest & Rissanen 2013). Twitterin käyttäjiä oli vuonna 2012 arviolta 300 000 – tosin tarkkaan ottaen kyse on Twitter-profiileista, joiden käyttäjä on ilmoittanut sijainnikseen Suomi tai Finland (Nummela 2012). Määrä on kasvanut nopeasti, sillä huhtikuussa 2010 vastaavalla tavalla saatu määrä oli 10 000 (Nummela 2010).

Suomalaisten omia sosiaalisen median palveluita ovat esimerkiksi Suomi24 ja IRC-Galleria. Suomi24:llä on 1,7 miljoonaa rekisteröitynyttä käyttäjää, joista kuitenkin vain 40 prosenttia kirjautuu palveluun vuoden aikana. IRC-Galleriassa rekisteröityneitä käyttäjiä on noin 450 000, ja viikoittain kävijöitä on 200 000. (Hirvonen, Tebest & Rissanen 2013.)

Sosiaalinen media perustuu siihen, että sen käyttäjät tuottavat itse sisältöä.

Sosiaalinen media onkin varmasti viime vuosina muokannut ihmisten asenteita julkaisemista kohtaan ja tehnyt sisällön tuottamisesta jokapäiväistä. Jos Mansetori käynnistettäisiin nyt, se voitaisiin linkittää vahvemmin sosiaalisen median palveluihin, joita ihmiset jo valmiiksi käyttävät. Toinen hyöty saataisiin siitä, että käyttäjillä olisi jo valmiita ajatuksia siitä, mitä verkossa voisi julkaista, sillä moni heistä olisi julkaissut esimerkiksi kuvia ja pieniä tekstin pätkiä jo aikaisemmin. Ihmisten käsitys viestinnästä on muuttunut, eivätkä he enää ole viestin vastaanottajia vaan tuottavat viestejä itse.

Erityisesti sosiaalisen median kehityksestä olisi hyötyä Manseyhteisöille.

Kaupunginosien sivuille voitaisiin kerätä esimerkiksi tietyllä tunnisteella eli hashtagilla

julkaistuja sisältöjä Twitteristä ja Facebookista, ja näin sivulle saataisiin säännöllisempää päivittymistä ja tuoreempaa sisältöä hyvin helposti.

Mansefoorumin kannalta merkittäviä muutoksia ei ole tapahtunut. Deliberaatioon tähtäävää keskustelupalstaa ei edelleenkään ole olemassa ainakaan Suomessa. Aiemmin mainitsemallani Suomi24-keskustelupalstalla suosituimmat keskustelut koskevat muun muassa rakkauselämää, kumppanin löytämistä ja formulakuljettaja Michael Schumacherin lasketteluonnettomuutta (katsottu 4.1.2014). Sivustolla on kyllä yhteiskunta-keskusteluosio, mutta sielläkään aiheet eivät käsittele demokraattista päätöksentekoa vaan keskustelijat lähinnä kommentoivat uutisaiheita.

Mansemedian kaltaista kansalaislähtöistä verkkomediaa ei ainakaan merkittävässä mittakaavassa ole vielä Suomessa olemassa. Eteläkorealainen Oh My News on maailmalta esimerkki siitä, että kansalaismedian luominen voi onnistua: se on kotimaassaan suosittu, ja sillä on myös kansainvälinen englanninkielinen versio.

Verkkodemokratian kehittäminen ei enää ole merkittävässä määrin esillä julkisessa keskustelussa, ja suurimmat toiveet sitä kohtaan ovat laantuneet. Esimerkiksi sähköisestä äänestämisestä on puhuttu vuosia, ja sitä pilotoitiin kolmessa kunnassa vuonna 2008 kunnallisvaaleissa. Järjestelmä ei perustunut internetin käyttöön vaan äänestäminen tapahtui äänestyspaikalla. Pilotin kaltaista järjestelmää ei enää kehitetä, ja internetäänestämiseen liittyviä tietoturvaseikkoja ei ole saatu ratkaistuksi. Virossa internetäänestys on käytössä.

Journalismi elää murroksessa, jossa perinteinen paperimedia ei enää menesty mutta verkkosisällöistä on vaikea saada rahaa kuluttajilta. Journalismin kehittämiseen liittyvät ideat koskevatkin tällä hetkellä lähinnä verkkosisältöjen muuttamista maksullisiksi. Helsingin Sanomien Säätiön järjestämän Uutisraivaaja-innovaatiokilpailun vuoden 2013 voittaja Long Play -verkkomedia tuottaa pitkiä maksullisia juttuja internetiin, ja aiemmin kisan on voittanut esimerkiksi uutisten suosiota internetissä mittaava Scoopinion-palvelu. Toinen median kehittämisen trendi on datajournalismi, jossa journalismia luodaan laajojen digitaalisten aineistojen avulla. Amerikkalainen kansalaisjournalismi esiintyy ammatillisissa keskusteluissa enää harvoin.

6.3 Tutkimuksen arviointia ja tutkimusideoita

Tämän tutkimuksen tekeminen on opettanut minulle paljon. Koska opintopolkuni poikkeaa normaalista ja alempi korkeakoulututkintoni on ammattikorkeakoulusta, tämä on ensimmäinen tieteellinen tutkimus, jonka olen koskaan tehnyt.

Tutkimukselliset taitoni olivat siis ennen tätä työtä olemattomat mutta ovat karttuneet työtä tehdessäni valtavasti.

Tämä tutkimus on vain pieni pintaraapaisu verrattuna siihen, mitä suuremmilla resursseilla olisi voinut tutkia. Rajaaminen oli kuitenkin välttämätöntä, jotta työ pysyisi pro gradu -työn rajoissa. Kuuden artikkelin aineistosta ei voi tehdä kovin laajoja johtopäätöksiä, ja aineistoni on suppea myös siihen nähden, kuinka paljon aineistoa olisi ollut olemassa. Mansetorista on kirjoitettu paljon ja monista näkökulmista, mutta tässä työssä käsittelen niistä vain muutamia.

Tästä tutkimuksesta olisi voinut tulla hyvinkin erilainen toisen tutkijan tekemänä, erilaisilla aineistoon liittyneillä valinnoilla tai muiden kuin journalismin ja demokratian käsitteiden kautta tarkasteltuna. Sisällöntutkimuksessa tutkijalla on aina lopputuloksen kannalta merkittävä rooli, sillä hänen valintansa ohjaavat tutkimusta. Olen pyrkinyt tässä työssä selostamaan tekemiäni tutkimuksellisia valintoja niin, että niiden perustelut olisivat lukijan ymmärrettävissä.

Tämän tutkimuksen perusteella on vaikea tehdä yleistyksiä. Tutkimuksen merkitys on rajallinen, sillä se koskee vain kahta tutkimushanketta. Pidän tätä tutkimusta kuitenkin tarpeellisena Mansetorin poikkeuksellisuuden vuoksi: vastaavanlaista toimintatutkimusta ei sittemmin ole Suomessa tehty. Toisekseen Mansetori-hankkeiden kautta hankittu tieto on ainakin jossakin määrin vielä nykyään relevanttia ja sitä on mahdollista soveltaa käytännön journalistisessa työssä.

Kansalaisjournalismin ja Mansetorin suhdetta ei ole aiemmin tutkittu. Siksi tämä tutkimus tarjoaa tietoa, jota aiemmin ei ole ollut olemassa. Tieteellisessä keskustelussa tämä tutkimus on jatkoa sille keskustelulle, jota kansalaisjournalismista käytiin 1990–2000-lukujen vaihteessa ja käydään vieläkin, vaikka nykyään huomattavasti pienemmässä mittakaavassa. Osaltaan tämä työ

vaikuttaa toivottavasti edes vähän siihen, että tuo keskustelu jatkuu, sillä pidän itse sitä edelleen ajankohtaisena.

Tässä tutkimuksessa en ole pystynyt enkä edes pyrkinyt selvittämään sitä, miten kansalaisjournalismin ideoita Mansetori-hankkeissa käytännössä toteutettiin. Jos olisin valinnut sen näkökulmakseni, olisin luultavasti valinnut myös aineistoni toisin ja tutkinut esimerkiksi Mansemediassa julkaistuja juttuja tai paikallisten medioiden tekemiä juttuja Mansetorista. Tämä tutkimus ei siis kerro, onnistuttiinko hankkeissa tekemään kansalaisjournalismia – se kertoo ainoastaan, että siihen suuntaan pyrittiin. Yksi mahdollinen jatkotutkimuksen aihe olisikin selvittää, miten kansalaisjournalismin ideaalit, joita Mansetorilla tämän tutkimuksen mukaan pyrittiin soveltamaan, todellisuudessa näkyvät siinä materiaalissa, jota Mansetorilla aikanaan tuotettiin.

Olisi myös äärimmäisen mielenkiintoista tehdä Mansetorin kaltaista toimintatutkimusta verkossa nykyään. Tutkimuksen edetessä olen useaan otteeseen jossitellut sitä, millainen olisi nykypäivän Mansetori. Teknologia on kehittynyt paljon niissä lähes kymmenessä vuodessa, joka jälkimmäisen hankkeen päättymisestä on kulunut. Sosiaalinen media on muokannut ihmisten tapoja käyttää verkkoa ja tehnyt heistä sisällöntuottajia melkein heidän huomaamattaan. Vaikka aiemmin mainitsin, että teknologisia esteitä on yhä olemassa, uskon niiden kuitenkin olevan nykypäivänä pienempiä. Siten nykyään toteutettuna Mansetorilla voitaisiinkin kenties keskittyä enemmän juuri demokratian ja journalismin parantamiseen, kun teknologia ei tuottaisi niin paljon murheita.

Jos ajatellaan laajemmin osallistamista ja journalismin mahdollista roolia siinä, olisi mielenkiintoista ja tarpeellista tutkia, miten kansalaiset haluavat esiintyä journalismin tuottamassa julkisuudessa ja mikä heitä siihen motivoi. Tutkimusaihe olisi ajankohtainen siksi, että lähes kaikki mediat Suomessa pyytävät nykyään kansalaisilta materiaalia, esimerkiksi kommentteja, uutiskuvaa tai vaikkapa silminnäkijäkuvauksia paikan päältä. Lukijat myös toimivat pyyntöjen mukaan eli lähettävät kuviaan ja kertovat tietojaan. Olisi kiinnostavaa tietää, mikä heitä ajaa siihen, eli onko kysymys esimerkiksi rahallisesta kannusteesta, halusta toimia yhteiskunnan hyväksi vai julkisuuden tarpeesta.

Olisi myös mielenkiintoista tutkia, näkyykö suomalaisten sanomalehtien uutisoinnissa

pyrkimystä saada osapuolet keskustelemaan keskenään deliberatiivisesti vai asetetaanko mielipiteet vastakkain, kuten tutkimusaineistossa arvioitiin. Deliberaatiota voisi lähestyä tutkimuksellisesti myös haastattelemalla toimittajia ja kysymällä heidän näkemystään siitä, miten yhteiskunnan eri toimijat saataisiin paremmin keskustelemaan journalismissa.

Suomalainen kaupallinen media on kriisissä, mikä näkyy muun muassa tuhannen työpaikan vähentymisenä toimituksista viimeisten viiden vuoden aikana (Lappalainen 2014). Lehtien levikit ovat laskussa, eivätkä lukijat ole olleet vielä kovin halukkaita maksamaan verkkosisällöistä. Siksi yleisön osallistamisen ja osallistumisen tutkimus on yhä ajankohtaista – jopa yhä ajankohtaisempaa.

7 Lähteet

Kirjallisuus

Ahva, Laura (2003): Kohti keskustelevaa journalismia. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Aitamurto, Tanja, Landemore, Helene, Lee, David & Goel, Ashish (2013): Crowdsourced Off-road Traffic Law Experiment in Finland: Report About Idea Crowdsourcing and Evaluation.

Bare, John (1998): A New Strategy. Teoksessa Lambeth, Edmund B.; Meyer, Philip E. ja Thorson, Esther (toim.): Assessing Public Journalism. Columbia: Missouri, Columbia University Press, 83–108.

Bavard, Chimene (2005): Voiko journalismi vahvistaa kansalaisuutta? Entä kansalaiset journalismia? Julkaisussa Seppä, Satu (toim.): Media kansalaisuuden rakentajana: 4 + 4 puheenvuoroa median ja kansalaisuuden suhteista Tampereen yliopistolla 6.10.2005, 31–33. Tampere: Tampereen yliopisto.

Campbell, Cole C. (2010): Citizens Matter: And That Is Why Public Journalism Matters. Journalism Studies 1:4, 689–694.

Carey, James W. (1999): In Defense of Public Journalism. Teoksessa Glasser, Theodore L. (toim.): The Idea Of Public Journalism. New York: The Guilford Press, 49–66.

Davis, Steve (2010): Public Journalism: the Case Against. Journalism Studies 1:4, 686–689.

Dykers, Carol Reese (1998): Assessing David Merritt's "Public Journalism" Through His Language. Teoksessa Lambeth, Edmund B.; Meyer, Philip E. ja Thorson, Esther (toim.): Assessing Public Journalism. Columbia: Missouri, Columbia University Press, 57–82.

Elämänlaatu, osaaminen ja kilpailukyky: Tietoyhteiskunnan strategisen kehittämisen lähtökohdat ja päämäärät (1998). Helsinki: Suomen itsenäisyyden juhlarahasto.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998): Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino

Glasser, Theodore L. (1999): The Idea Of Public Journalism. Teoksessa Glasser, Theodore L. (toim.): The Idea Of Public Journalism. New York: The Guilford Press, 3–18.

Glasser, Theodore L. (2010): The Politics of Public Journalism. Journalism Studies 1:4, 683–686.

Haikarainen, Riikka (2005): Tiedon vai keskustelun julkisuus? Objektiivisuuden ja julkisen keskustelun argumentit yhdysvaltalaisessa kansalaisjournalismissa. Viestinnän laitos, valtiotieteellinen tiedekunta, pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Hallin, Daniel C. (2006): The Passing of the 'High Modernism' of American Journalism Revisited. Political Communication Report 16:1. Verkossa: http://www.jour.unr.edu/pcr/1601_2005_winter/commentary_hallin.htm. Viitattu 14.11.2013.

Harju, Auli (2005a): Kansalaisuus muuttuu, huomaako media? Julkaisussa Seppä, Satu (toim.): Media kansalaisuuden rakentajana: 4 + 4 puheenvuoroa median ja kansalaisuuden suhteista Tampereen yliopistolla 6.10.2005, 5–8. Tampere: Tampereen yliopisto.

Harju, Auli (2005b): Asukkaat ja mediajulkisuus tamperelaisessa postilaatikkokiistassa. Yhdyskuntasuunnittelu 43:1, 50–60.

Heikkilä, Heikki (2001): Ohut ja vankka journalismi: Kansalaisuus suomalaisen uutismedian käytännöissä 1990-luvulla. Acta Electronica Universitatis Tampereensis: 127. Tampere: Tampereen yliopisto.

Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto (1999): Pelkkä asenne ei riitä: Kansalaisjournalismi kehityshankkeena suomalaisissa sanomalehdissä. Teoksessa Maasilta, Mari (toim.): Journalismin muutoskaruselli, Tampere:

Tampereen yliopisto, 102–121.

Heinonen, Ari (2000): Johdanto: Verkko, paikallisuus, julkisuus. Teoksessa Heinonen ym.: Verkkotorilla: Internet kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden tilana, 15–26.

Heinonen, Ari ym. (2000): Verkkotorilla: Internet kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden tilana.

Heinonen, Ari (2008): Yleisön sanansijat sanomalehdissä. Tiedotusopin laitos, Julkaisuja: A 108. Tampere: Tampereen yliopisto.

Heinonen, Ari, Ridell, Seija & Sirkkunen, Esa (2000): Mitä Paikallisuus verkkomediassa -hankkeessa opittiin? Julkaisussa Heinonen, Ari ym.: Verkkotorilla: Internet kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden tilana. Paikallisuus verkkomediassa -hankkeen loppuraportti, 135–142. Tampere: Tampereen yliopisto.

Hujanen, Erkki (2007): Lukijakunnan rajamailla: Sanomalehden muuttuvat merkitykset arjessa. Jyväskylä studies in humanities: 68. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Högmander, Jutta (2005): Valokeilassa oman elämänsä asiantuntijat: Taviskainalo uutisjournalismin lajityyppinä. Tampereen yliopisto, tiedotusopin pro gradu -tutkielma.

Kantola, Anu (2011): Modernin julkisuuden teoria ja käytännöt. Teoksessa Kantola, Anu (toim.): Hetken hallitsijat: Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa, 17–42. Helsinki: Helsinki University Press.

Kantola, Anu (2011): Notkean journalismin nousu. Teoksessa Kantola, Anu (toim.): Hetken hallitsijat: Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa, 115–141. Helsinki: Helsinki University Press.

Karvonen, Erkki (2002): Johdatus viestintätieteisiin. Viestinnän historiaa. Sanomalehdistön historiaa. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. Verkossa: <http://viesverk.uta.fi/johdviest/viestistoria/sanomalehdisto.html>. Viitattu 17.10.2013.

Kostamo, Eero (1995): Suomalainen tietoyhteiskunta 2010 – visio. Julkaisussa Suomi tietoyhteiskunnaksi: Strategian perustelumuiot, 9–21. Helsinki:

Valtiovarainministeriö.

Kunelius, Risto (2005): Miten saada uskottavuutta ja vaikutusvaltaa? Julkaisussa Seppä, Satu (toim.): Media kansalaisuuden rakentajana: 4 + 4 puheenvuoroa median ja kansalaisuuden suhteista Tampereen yliopistolla 6.10.2005, 2–6. Tampere: Tampereen yliopisto.

Kunelius, Risto, Noppari, Elina & Reunanen, Esa (2009): Media vallan verkoissa. Tiedotusopin laitos, Julkaisuja: A 112 Tampere: Tampereen yliopisto.

Lambeth, Edmund B. (1998): Public Journalism as a Democratic Practice. Teoksessa Lambeth, Edmund B.; Meyer, Philip E. ja Thorson, Esther (toim.): Assessing Public Journalism. Columbia: Missouri, Columbia University Press, 15–35.

Leonard, Thomas C. (1999): Making Readers into Citizens – The Old-Fashioned Way. Teoksessa Glasser, Theodore L. (toim.): The Idea Of Public Journalism. New York: The Guilford Press, 85–96.

Martikainen, Ari (2000): Keskustelemaa verkkojournalismia kehittämässä. Teoksessa Heinonen ym.: Verkkotorilla: Internet kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden tilana, 99–118.

Merritt, David & Rosen, Jay (1998): Imagining Public Journalism: An Editor and Scholar Reflect on the Birth of an Idea. Teoksessa Lambeth, Edmund B.; Meyer, Philip E. ja Thorson, Esther (toim.): Assessing Public Journalism. Columbia: Missouri, Columbia University Press, 36–56.

Nip, Joyce M. (2006): Exploring the Second Phase of Public Journalism. Journalism Studies 7:2, 212–236.

Pesonen, Heidi (2013): Esimerkki-ihmisenä uutisessa: Toimittajien ja sanomalehtiin haastateltujen näkemyksiä tavallisen ihmisen tehtävästä uutisjutussa. Tampereen yliopisto, tiedotusopin pro gradu -tutkielma.

Peters, John Durham (1999): Public Journalism and Democratic Theory: Four Challenges. Teoksessa Glasser, Theodore L. (toim.): The Idea Of Public Journalism. New York: The Guilford Press, 99–117.

Reunanen, Esa & Harju, Auli (2012): Media iholla: Poliitiikan julkisuus

kansanedustajien ja aktivistien kokemana. Tampere: Tampere University Press.

Ridell, Seija (1999): Tutkimus julkisoa tuottamassa: Paikallisuus verkkomediassa -hanke irtiottona kulttuurisen yleisötutkimuksen käytännöistä. Tiedotustutkimus 22:3, 28–41.

Ridell, Seija (2000): Kansalaisjulkisuuden kokeilua verkossa: Mansefoorumi ja paikallisen julkisen viestinnän käytännöt. Teoksessa Heinonen ym.: Verkkotorilla: Internet kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden tilana, 57–96.

Ridell, Seija (2006): Yleisö. Teoksessa Ridell, Seija, Väliaho, Pasi & Sihvonen, Tanja (toim.): Mediaa käsittämässä, 233–257. Tampere: Vastapaino.

Ripatti-Torniainen, Leena (2013): Ihminen julkisessa maailmassa: Näkökulmia julkista toimijaa ja julkison muodostumista koskeviin käsityksiin. Jyväskylä Studies in Humanities: 201. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Rosen, Jay (1996): Getting the Connections Right: Public Journalism and the Troubles in the Press. New York: The Twentieth Century Fund Press.

Rosen, Jay (1999): The Action of the Idea: Public Journalism on Built Form. Teoksessa Glasser, Theodore L. (toim.): The Idea Of Public Journalism. New York: The Guilford Press, 21–48.

Rosen, Jay (2010): Questions and Answers about Public Journalism. Journalism Studies 1:4, 679–683.

Ruusunoksa, Laura (2005): Voiko journalismi vahvistaa kansalaisuutta? Entä kansalaiset journalismia? Julkaisussa Seppä, Satu (toim.): Media kansalaisuuden rakentajana: 4 + 4 puheenvuoroa median ja kansalaisuuden suhteista Tampereen yliopistolla 6.10.2005, 25–33. Tampere: Tampereen yliopisto.

Setälä, Maija (2012): Johdatus politologiaan. Luento IX: Demokratian teorit. Turun yliopiston luentomateriaali. Verkossa: http://www.utu.fi/fi/yksikot/soc/yksikot/valtio-oppi/opiskelu/opinnot/luentokurssimateriaalit/Documents/P_Luento_9.pdf. Viitattu 17.10.2013.

Sirkkunen, Esa (2004): Johdanto: Kansalaislähtöisyys tietoverkoissa. Teoksessa

Sirkkunen ym.: Toimijaksi tietoverkoissa, 9–25.

Sirkkunen, Esa ym. (2004): Tiivistelmä Verkkoyhteisöjen kehittyminen -projektista. Teoksessa Sirkkunen ym.: Toimijaksi tietoverkoissa, 3–6.

Stenlund, Heikki (1995): Kansalainen tietoyhteiskunnassa. Julkaisussa Suomi tietoyhteiskunnaksi: Strategian perustelumuiot, 125–139. Helsinki: Valtiovarainministeriö.

TIKAS-ohjausryhmä (1995): Suomi tietoyhteiskunnaksi: Kansalliset linjaukset. TIKAS-ohjausryhmän loppuraportti. Helsinki: Valtiovarainministeriö.

Uutiset

Hirvonen, Antti, Tebest, Teemo & Rissanen, Juha (2013): Täällä somelaiset elävät – katso lista historiallisesta Facebookista juuri avattuun Pheediin. Yle uutiset 5.3.2013. Verkossa: http://yle.fi/uutiset/taalla_somelaiset_elavat_-_katso_lista_historiallisesta_facebookista_juuri_avattuun_pheediin/6518189. Viitattu 18.6.2013.

Lappalainen, Markku (2014): Raju yt-avaus. Journalisti 1/2014. Pääkirjoitus. Verkossa: <http://www.journalistiliitto.fi/journalisti/lehti/2014/01/paakirjoitus/>. Viitattu 29.1.2014.

Mediaviikko (2006): Itä-Hämeen kansalaistoimittaja Simpulle sananvapauden miekka, Mediaviikko 18.5.2006. Verkossa: <http://mediaviikko.fi/kaikki/uutinen/ita-hameen-kansalaistoimittaja-simpulle-sanavapauden-miekka.html>. Viitattu 24.7.2013

Verkkosivut

Alma Media. Yritystietoa. Historia. Verkossa:

<http://www.almamedia.fi/yritystietoa/historia/>. Viitattu 13.10.2013.

Alue- ja ympäristötutkimuksen seuran verkkosivut. Alue ja ympäristö -lehti.

Verkossa: <http://www.ays.fi/aluejaymparisto/>. Viitattu 25.9.2013.

Deliberatiivisen demokratian instituutti. Deliberatiivinen demokratia. Verkossa:

http://www.deliberaatio.org/~delibero/wordpress/?page_id=145. Viitattu

17.10.2013.

Granum-kirjakaupan verkkosivut. Journalismin muutoskaruselli. Verkossa:

http://granum.uta.fi/granum/kirjanTiedot.php?tuote_id=2784. Viitattu 25.9.2013.

Kunnallistieteen yhdistyksen verkkosivut. Aikakauskirja. Verkossa:

<http://www.kunnallistiede.fi/aikakauskirja/>. Viitattu 25.9.2013.

Media & viestintä -lehden verkkosivut. Lehden tausta. Verkossa:

<http://www.mediaviestinta.fi/tausta.html>. Viitattu 25.9.2013.

Nummela, Toni (2010): Suomessa on 326 890 Twitter-käyttäjää Google-hakujen

perusteella. Verkossa: [http://www.toninummela.com/blog/2010/05/suomessa-on-](http://www.toninummela.com/blog/2010/05/suomessa-on-x-twitter-kayttajaa-google.html)

[x-twitter-kayttajaa-google.html](http://www.toninummela.com/blog/2010/05/suomessa-on-x-twitter-kayttajaa-google.html). Viitattu 18.6.2013.

Nummela, Toni (2012): Suomessa Twitter-käyttäjää jo yli 300 000. Verkossa:

[http://www.toninummela.com/blog/2012/05/suomessa-twitter-kayttajia-jo-yli-](http://www.toninummela.com/blog/2012/05/suomessa-twitter-kayttajia-jo-yli-300.html)

[300.html](http://www.toninummela.com/blog/2012/05/suomessa-twitter-kayttajia-jo-yli-300.html). Viitattu 18.6.2013.

Oikeusministeriö (2009): Demokratiasanasto. Osallistuva demokratia. Verkossa:

<http://www.termipankki.fi/ext/demokratiasanasto/netmot.exe?UI=figr&height=179>.

Viitattu 29.1.2014.

Pönkä, Harto (2011): Facebookissa ei ole 2 miljoonaa suomalaista. Paljonko

sitten? Verkossa: [http://harto.wordpress.com/2011/07/22/facebookissa-ei-ole-2-](http://harto.wordpress.com/2011/07/22/facebookissa-ei-ole-2-miljoonaa-suomalaista-paljonko-sitten/)

[miljoonaa-suomalaista-paljonko-sitten/](http://harto.wordpress.com/2011/07/22/facebookissa-ei-ole-2-miljoonaa-suomalaista-paljonko-sitten/). Viitattu 18.6.2013.

Tampereen kaupungin verkkosivut. Osallistuminen. Verkossa:

<http://www.tampere.fi/tampereinfo/osallistuminen.html>. Viitattu 28.1.2014.

Tampereen kaupungin verkkosivut. Demokratian kehittäminen. Verkossa:

<http://www.tampere.fi/tampereinfo/osallistuminen/demokratiankehittaminen.html>.

Viitattu 28.1.2014.

Tilastokeskus (2012a): Tieto- ja viestintätekniikan käyttö 2012. Verkossa: http://www.stat.fi/til/sutivi/2012/sutivi_2012_2012-11-07_tie_001_fi.html. Viitattu 28.5.2013.

Tilastokeskus (2012b): Internetin käytön muutokset. Verkossa: http://www.stat.fi/til/sutivi/2012/sutivi_2012_2012-11-07_kat_001_fi.html. Viitattu 28.5.2013.

Ylen verkkosivut. Radiomafia-historiikki. Verkossa: <http://www.yle.fi/radiomafia/sailio/sivu.18.shtml>. Viitattu 13.10.2013.

Haastattelut

Tokas, Ea. Haastattelu 4.10.2013, Tampere.

Tutkimusaineisto

Ridell, Seija (1999): Verkkoviestinnän haasteet journalismin yleisösuhteelle – Tapaus LOCALITY-hanke. Teoksessa Maasilta, Mari (toim.): Journalismin muutoskaruselli. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, 128–141.

Ridell, Seija (2001): Internet paikallisena julkisuustilana – verkkoympäristö kaupallisten, hallinnollisten ja kansalaisintressien ristipaineissa. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 29:4, 341-360.

Ridell, Seija (2003): Kansalaislajityypit verkkodemokratian rakennuspuina. Alue ja Ympäristö 32:1, 11-22.

Heikkilä, Heikki & Lehtonen, Pauliina (2003): Puun ja kuoren välissä: asukasraadit

julkisuuden mahdollisuuksia koettelemassa. Tiedotustutkimus, 26:2, 33–45.

Martikainen, Ari (2000): Keskustelevaa verkkojournalismia kehittämässä. Kirjoittaja Ari Martikainen. Teoksessa Heinonen, Ari ym.: Verkkotorilla: Internet kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden tilana, 99–118.

Sirkkunen, Esa (2004): Johdanto: Kansalaislähtöisyys tietoverkoissa. Teoksessa Sirkkunen ym.: Toimijaksi tietoverkoissa, 9–25.